

Monitor Racisme & Extremisme

Monitor Racisme & Extremisme

EXTREEMRECHTS IN
AMSTERDAM

.....

Ineke van der Valk

Wil van der Schans

*Anne Frank Stichting | Onderzoek en Documentatie
Universiteit Leiden | Departement Bestuurskunde*

PALLAS PUBLICATIONS

Omslagafbeelding: Kafka

Omslagontwerp: Studio Jan de Boer, Amsterdam
Vormgeving binnenwerk: Maedium, Utrecht

ISBN 978 90 8555 049 5
e-ISBN 978 90 4851 498 4
NUR 747

© Anne Frank Stichting / Amsterdam University Press,
Amsterdam 2011

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voorzover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16B Auteurswet 1912 j° het Besluit van 20 juni 1974, Stb. 351, zoals gewijzigd bij het Besluit van 23 augustus 1985, Stb. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3051, 2130 KB Hoofddorp). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever te wenden.

Inhoudsopgave

- 1 Inleiding • 7**

- 2 Rechtsextremisme en de geschiedenis in Amsterdam • 11**
  - 2.1 Definitie en afbakening • 11
  - 2.2 De geschiedenis van extreemrechts in Amsterdam • 16
  - 2.3 Afsluitend • 21

- 3 Formaties, activiteiten en incidenten • 23**
  - 3.1 Formaties • 23
    - 3.1.1 Nationale Alliantie • 23
    - 3.1.2 Nationalistische Volks Beweging • 24
    - 3.1.3 Nieuw Rechts • 30
    - 3.1.4 Voorpost • 31
    - 3.1.5 Conservatieve Democraten • 35
    - 3.1.6 Digitale formaties en internetuitingen • 35
    - 3.1.7 Samenvattend: formaties • 39
  - 3.2 Activiteiten en incidenten • 41
  - 3.3 Afsluitend • 44

- 4 Steun en voedingsbodem • 47**
  - 4.1 Verkiezingsuitslagen • 48
  - 4.2 Het voortgezet onderwijs • 51
  - 4.3 Buurten • 54
  - 4.4 Maatschappelijke risicofactoren • 55
  - 4.5 Afsluitend • 60

- 5 Slachtoffers • 61**
  - 5.1 Bedreiging en reactie • 61
  - 5.2 Politici en de beweging tegen racisme • 62
  - 5.3 Professionals • 66
  - 5.4 Joodse personen en organisaties • 68
  - 5.5 Migrantenorganisaties en moskeeën • 70
  - 5.6 Afsluitend • 71

6 Amsterdam in vergelijking • 73

6.1 De regio • 73

6.2 Utrecht • 77

6.3 Internationaal: Londen en Berlijn • 77

6.4 Afsluitend • 83

7 Ter afsluiting: samenvatting, conclusies en aanbevelingen • 85

Noten • 93

Bijlage I: Activiteiten en incidenten • 105

Bijlage II: Lijst van afkortingen • 119

Over de auteurs • 121

Over het project *Monitor Racisme & Extremisme* • 123

I Inleiding

Dit rapport gaat over extreemrechts in Amsterdam in het huidige tijdsbestek, in de periode vanaf 2004 tot medio 2010. Er wordt verslag gedaan van een onderzoek in opdracht van de gemeente Amsterdam. In de afgelopen jaren is er in het overheidsbeleid, ook gemeentelijk, veel aandacht besteed aan polarisatie en radicalisering. Onder invloed van nationale en internationale ontwikkelingen en vooral na de moord op Van Gogh in 2004, was de focus hierbij vooral gericht op islamitisch radicalisme. Steeds meer gemeenten gingen zich bezighouden met het ontwikkelen van beleid om radicalisering en polarisatie tegen te gaan. Amsterdam verwoordde dit beleid in de nota *Wij Amsterdammers*.¹ De aandacht voor extreemrechtse radicalisering bleef echter achter. Wat extreemrechts betreft, is er op verschillende niveaus, bij rijksoverheid en bij gemeenten, geleidelijk sprake van een kentering en een daarmee gepaard gaande inhaalslag. Er verschijnen steeds meer studies en beleidsrapporten over extreemrechtse radicalisering. De gemeente Amsterdam hanteert de volgende definitie van radicalisering: “De groeiende bereidheid tot het nastreven en/of ondersteunen van diep ingrijpende veranderingen in de samenleving die op gespannen voet staan met de democratische rechtsorde en/of waarbij ondemocratische middelen worden ingezet.” Deze opvatting van radicalisering is voor ons leidend geweest bij dit onderzoek.

Het algemene doel van dit onderzoek is om een zo goed mogelijk beeld te krijgen van de Amsterdamse situatie met betrekking tot extreemrechtse radicalisering. Onderzocht is of extreemrechts zich manifesteert in Amsterdam, en zo ja, in welke verschijningsvormen het zich voordoet en wat de omvang en reikwijdte zijn. De periode van onderzoek betreft 2004-2009, met een uitloop naar 2010.² Het is primair gericht op het verschaffen van een goed onderbouwd beeld van de feitelijke situatie. Doelen en daarmee verbonden onderzoeksvragen zijn:

1. Inzicht bieden in de aard en verschijningsvormen van extreemrechts in Amsterdam. Welke vormen van rechtsextremisme komen voor in Amsterdam? Welke formaties zijn actief en wat zijn hun activiteiten? Brengen zij publicaties uit en welke thema's worden daarin aange-

- sneden? Spelen racisme en discriminatie op grond van etnisch-religieuze afkomst hierbij een rol? Hoe zijn deze vormen ideologisch te duiden? Wat voor incidenten hebben plaatsgevonden? Hoeveel en wat voor soort uitingen werden er gepleegd? Waren dit strafbare uitingen?
2. Inzicht bieden in de absolute en relatieve omvang van extreemrechts in Amsterdam. Hoeveel mensen zijn actief binnen de geconstateerde extreemrechtse verbanden? Is er mogelijke vatbaarheid voor extreemrechtse radicalisering in Amsterdam?
  3. Inzicht bieden in slachtofferschap en voorkomende reacties. Welke personen en organisaties worden slachtoffer van extreemrechtse activiteiten? Hoe reageren zij daarop?
  4. Inzicht bieden in de relatieve omvang van extreemrechts in Amsterdam door deze te vergelijken met de regio, andere steden en internationaal.

Om deze vragen te beantwoorden zijn verschillende instrumenten ingezet. Onderzoeksrapporten en andere documenten zoals beleidsstukken, internetpublicaties en publicaties van extreemrechtse organisaties werden bestudeerd. Ook werden systematische overzichten van krantenberichten uit de landelijke en plaatselijke bladen over de periode 2004-2009 bekeken op berichtgeving over extreemrechts in Amsterdam. Kwantitatieve data over racistisch en extreemrechts geweld en over dader- en slachtofferschap werden verzameld uit diverse complementaire bronnen van verschillende dataleveranciers. Een belangrijke leverancier was het Korps Landelijke Politiediensten (KLPD). Aanvullend werden uitspraken van de rechtbank Amsterdam bekeken. Daarnaast werden data verkregen uit jaarlijkse overzichten van het Meldpunt Discriminatie Amsterdam (MDA, voorheen Anti Discriminatie Bureau Amsterdam), van de onderzoeksgroep Kafka en van het Centrum Informatie en Documentatie Israel (CIDI). Ook werden gegevens verzameld van het Meldpunt Discriminatie Internet (MDI). Deze brede benadering levert een ruimer beeld op dan alleen de registraties van de politie.

Aanvullend werden vragenlijsten rondgestuurd naar scholen voor voortgezet onderwijs, opbouwwerkers, jongerenwerkers, buurtregisseurs, homo-organisaties en migrantenorganisaties. Met enkele sleutelperso-

nen die actief zijn in het politiek-maatschappelijke middenveld werden apart gesprekken gevoerd. Om inzicht te krijgen in slachtofferschap werden meerdere personen en organisaties benaderd voor een achtergrondgesprek.

In hoofdstuk 2 wordt de afbakening van extreemrechts besproken en ingegaan op de geschiedenis van deze politieke stroming in Amsterdam. In hoofdstuk 3 wordt beschreven welke extreemrechtse formaties zich in de onderzoeksperiode hebben gemanifesteerd in Amsterdam. We behandelen hun activiteiten en analyseren aan de hand van publicaties hoe zij zich thematisch en ideologisch profileren. De geconstateerde extreemrechtse legale activiteiten en illegale incidenten worden in bijlage I chronologisch op een rij gezet. Dit geldt ook voor activiteiten en incidenten die een extreemrechts karakter dragen, maar waarvan het daderschap niet aantoonbaar is. Hoofdstuk 4 behandelt de steun en voedingsbodem voor extreemrechts onder de Amsterdamse bevolking. Hoofdstuk 5 gaat over slachtofferschap. Bekeken wordt op welke wijze slachtoffers en overheid gereageerd hebben op extreemrechts fysiek en verbaal geweld. Hoofdstuk 6 is gewijd aan een beschouwing van de relatieve kracht van extreemrechts in de hoofdstad. Met het oog op vergelijking is gekeken naar extreemrechts in de regio rondom Amsterdam, naar een andere grote stad in Nederland, Utrecht, en naar twee andere Europese hoofdsteden, Berlijn en Londen. Hoofdstuk 7 eindigt met een afsluitende beschouwing en aanbevelingen.

Het onderzoek is in juli 2010 afgesloten.

2 Rechtsextremisme en de geschiedenis in Amsterdam

In dit hoofdstuk wordt de afbakening van extreemrechts besproken. Daarnaast wordt ingegaan op de roerige geschiedenis van formaties van deze politieke signatuur in Amsterdam.

2.1 Definitie en afbakening

Het definiëren en afbakenen van het begrip extreemrechts is een onderwerp dat al decennialang voor veel debat zorgt onder wetenschappers die onderzoek doen naar extreemrechts.³ Dit is vaak inherent aan de studie van complexe sociale fenomenen die bovendien aan verandering onderhevig zijn. Afgezien hiervan speelt bij extreemrechts een ander bijzonder aspect mee: de beladen geschiedenis van het verschijnsel sinds de Tweede Wereldoorlog, waardoor een associatie met massamoord, vernietiging en verovering tot stand is gebracht. Die associatie brengt twee complicerende aspecten met zich, die het definiëren en afbakenen van extreemrechts verder bemoeilijken:

- Extreemrechtse formaties hebben na 1945 bij voortduring in het verdomhoekje gezeten. Door een politiek en sociaal isolement, gepaard aan allerlei repressie maatregelen, is het sinds decennia een overlevingsstrategie van extreemrechts geworden om de ideologische opvattingen te verhullen en een gematigder of anderszins aangepaste boodschap voor het voetlicht te brengen.
- ‘Extreemrechts’ is behalve een begrip uit de politieke wetenschappen, na de Tweede Wereldoorlog ook een kwalificatie geworden waarmee formaties, ideeën of personen in diskrediet worden gebracht.

Het eerste aspect, het verhullen van de eigenlijke ideeën, wordt door Van Donselaar als onderdeel van het zogenaamde ‘aanpassingsdilemma’ genoemd.⁴ In het kort gaat het er hier om dat een krachtige taboeïsering van ‘fout’ in de Tweede Wereldoorlog, van nationaalsocialisme, van betrokkenheid bij (politek) geweld, leidt tot diverse vormen van vaak zeer negatieve reacties. De dreiging van deze (onder andere justitiële) reacties leidt bij extreemrechtse formaties tot een matiging, verhulling of mas-

kering van de eigen identiteit, in een poging sancties of stigmatisering te voorkomen. Dit gedrag kan een risico meebrengen. De aanpassing in matigende richting kan te ver worden doorgevoerd, waardoor de (potentiële) aanhang zich onvoldoende herkent of waardoor er onvoldoende onderscheid is met andere, gematigdere, organisaties. Vandaar: het ‘aanpassingsdilemma’.

Bij veel extreemrechtse organisaties laat men zich onder invloed van het aanpassingsdilemma ‘backstage’ vaak in mindere mate leiden door de repressieve dreiging dan ‘frontstage’. Achter de schermen is de ware identiteit beter zichtbaar. Anders gezegd: door het aanpassingsdilemma ontstaan verschillen tussen *frontstage* en *backstage performances*.⁵

Om zich een goed beeld te kunnen vormen van een beweging en haar ideologische opvattingen dient men dus rekening te houden met de mogelijkheid dat bepaalde elementen van extreemrechtse formaties op het eerste gezicht minder goed of niet waarneembaar zijn. Dit leidt ertoe dat het definiëren en afbakenen op basis van alleen de openbare boodschap van potentieel extreemrechtse organisaties onvoldoende houvast biedt. De kans is immers groot dat een waarnemer, vanwege het aanpassingsdilemma, alleen een gefilterde, gematigde boodschap te zien krijgt. In het kader van het Monitorproject Racisme & Extremisme gaan wij uit van drie indicatoren om het extreemrechtse ‘gehalte’ van een organisatie te bepalen: sociale genealogie, magneetfunctie en ideologie.⁶

De indicator *sociale genealogie* berust op de bevinding dat extreemrechtse groepen niet zomaar ontstaan, maar meestal uit andere extreemrechtse formaties voortkomen.⁷ Onder de oprichters van extreemrechtse organisaties bevinden zich heel vaak personen die voordien bij andere verwante, extreemrechtse organisaties aangesloten zijn geweest. Deze personele continuïteit geldt niet alleen voor de oprichters, maar evenzeer voor een aantal personen die zich gaandeweg bij een organisatie aansluiten.

De indicator *magneetfunctie* betreft de aantrekkingskracht die de partij uitoefent op ‘radicalen’, personen die blijk hebben gegeven van uitgesproken extreemrechtse sympathieën. De derde indicator, de gemeenschap-

pelijke noemer van de *ideologie* van extreemrechts komt, wat Nederland betreft, kort weergegeven neer op het volgende. Men is in positieve zin georiënteerd op het 'eigene', heeft een afkeer van het 'vreemde', van politieke tegenstanders en van de gevestigde politiek in het algemeen, en men heeft een hang naar het autoritaire. Echter, binnen extreemrechtse groeperingen bestaan aanzienlijke verschillen van mening en scherpe tegenstellingen.

Die verschillen gaan vooral over welke groep(en) als 'vreemd' en welke als 'eigen' moet(en) worden gezien. Zo kan afkeer van het 'vreemde' gericht zijn tegen niet-westerse allochtonen in het algemeen, terwijl het in andere gevallen een primair antisemitische lading heeft. Dit geldt *mutatis mutandis* voor de oriëntatie op het 'eigene': dit kan betrekking hebben op het staatkundige Nederland, op een 'Heelnederland' (met Vlaanderen) of ook op de idee van verenigde 'Germaanse' volken in Europa, zoals Hitler voor ogen stond. Daarnaast kan de ideologische diepgang nogal verschillen, variërend van een sterk ontwikkelde ideologische oriëntatie tot één die veeleer gebaseerd is op enkele racistische oneliners.

Hoewel de positieve oriëntatie op het 'eigene' en de afkeer van het 'vreemde' karakteristiek zijn voor verschillende extreemrechtse stromingen, zijn daarbinnen verschillende afgrenzingen en accenten van toepassing. Zo zijn er verschillen zichtbaar wie tot het 'vreemde' en wie tot het 'eigene' worden gerekend. Bij de ene groep gaat het om een onderscheid tussen mensen die al of niet tot het 'Arische ras' behoren. Joden zijn hier de ultieme vijand. Zij trachten de wereld te overheersen en het Arische ras te vernietigen, zo redeneert men. Maar even 'volksvreemd' zijn niet-westerse allochtonen, en daarbij vormt huidskleur in de praktijk een belangrijk criterium. Bij deze benadering behoort de bevolking van omringende landen (Duitsers, Engelsen, Fransen) niet tot het 'vreemde'. Het 'eigene', dat zijn 'de Germaanse volkeren van Europa'. Het kan echter ook gaan om een onderscheid waarbij het 'eigene' primair betrekking heeft op Nederlanders en Vlamingen. In deze Heelnederlandse benadering wordt vaak ook uitgegaan van een 'stamverwantschap' met blanke Zuid-Afrikanen. Gezien de geschiedenis van Zuid-Afrika worden vanuit deze zienswijze Engelsen als vreemden en zelfs als vreemde overheersers gezien. Ook Fransen worden in de Heelnederlandse benadering als

vreemd beschouwd, en vanwege ‘hun’ onderdrukking van de Zuidelijke Nederlanden als vreemde overheersers. Maar niet-westerse allochtonen worden nóg meer als ‘vreemd’ beschouwd dan de blanke buurlanden en niet zelden gaat de Heelnederlandse benadering gepaard met antisemitisme. In een derde variant zijn niet-westerse allochtonen het ‘vreemde’ en is het ‘eigene’ in veel mindere mate of zelfs in het geheel niet op ‘ras’ gebaseerd. Het gaat veeleer om de eigen natie, het eigen volk, het vaderland of eenvoudigweg ‘Nederland’. Men is gekant tegen de aanwezigheid van ‘niet-blanken’, vandaag de dag primair tegen moslims, die, zo redeneert men, het land overspoelen en zich steeds meer gaan gedragen als vreemde overheersers. Alle drie deze benaderingen komen voor in het Nederlandse extreemrechtse landschap, vaak in wisselende combinaties, de ene keer meer, de andere keer minder overdacht of ingevuld. Met veel verschillende grijstinten, kortom.

In de publicatie *Polarisatie en radicalisering in Nederland. Een verkenning van de stand van zaken in 2009* gaat Van Donselaar, aan de hand van bovengenoemde punten, opnieuw in op de definitieproblematiek van extreemrechts.⁸ Hij doet geen poging om extreemrechts in zijn algemeenheid te definiëren, maar beperkt zich tot ‘hedendaagse extreemrechtse formaties in Nederland’.

Voor ons onderzoek is gebruikgemaakt van de drie genoemde indicatoren om te bepalen of er bij de betrokken formaties van extreemrechts gesproken kan worden. Waar wij van radicalisering spreken doelen wij op het proces van groeiende bereidheid tot het nastreven en/of ondersteunen van diepingrijpende veranderingen in de samenleving die op gespannen voet staan met de democratische rechtsorde en/of waarbij ondemocratische middelen worden ingezet. In deze studie gaat het dan om radicalisering in extreemrechtse richting.

Actuele verschijningsvormen in Nederland

Rechtsextremisme komt voor in verschillende vormen: klassieke politieke partijen, straatformaties en internetuitingen. Er zijn extreemrechtse partijen, zoals de Nederlandse Volks Unie (NVU) maar ook straatformaties zoals de Nationalistische Volks Beweging (NVB), Nationaal-Socialistische Aktie (NSA) en Blood & Honour. Zij geven een voor Nederland

relatief nieuwe invulling aan het begrip extreemrechtse formatie. Het zijn informele, soms internationale neonazistische netwerken met een relatief lage organisatiegraad en een grote mate van bereidheid tot het toepassen van geweld. Deze groepen bestaan veelal uit jonge activisten met om hen heen een aantal oudere kaderfiguren.

Een andere verschijningsvorm zijn extreemrechtse jeugdculturen of subgroepen daarbinnen, zoals 'Lonsdale'. Het fenomeen is intussen al op zijn retour maar speelde in de onderzochte periode zeker een rol. Het Lonsdalevraagstuk is primair terug te voeren op spanningen tussen autochtone en allochtone jongeren. Bij de confrontaties tussen deze twee groepen is de grens tussen dader- en slachtofferschap vaak niet helder. In veel gevallen is er sprake van een serie incidenten en van acties die reacties uitlokken. Lonsdalejongeren maken deel uit van een bredere groep gabbers. Zij gebruiken de symboliek van het kledingmerk Lonsdale. Zij zijn niet allemaal extreemrechts en dit kledingmerk raakt steeds meer uit de mode. De jeugdstijl Lonsdale heeft voor een aantal jongeren zeker gefungeerd als voorportaal voor deelname aan neonazistische groepen. Andere subculturen waarin extreemrechts zich manifesteert zijn de skinhead-, en de black metal-scene. Ook hier wil dat allerm minst zeggen dat elke skinhead, of black metal-fan per definitie extreemrechts is, maar alleen dat er extreemrechtse elementen kunnen worden waargenomen binnen deze subculturen.

Extreemrechts maakt veel gebruik van symbolen. Ten eerste zijn er de grafische symbolen zoals het Keltisch kruis en de Odal-runen. Ten tweede zijn er getalsymbolen als 14 en 88 die voor extreemrechtse uitspraken staan. Ten derde zijn er badges of T-shirts met namen of kreten die een extreemrechtse betekenis kunnen hebben, zoals van populaire extreemrechtse bands of van extreemrechtse organisaties. Ten vierde is er een schemergebied van populaire kleren, merken, kleuren en kledingcodes.

Ten slotte is de manifestatie van extreemrechts op internet van belang. Voor veel radicaliserende jongeren maakt internet deel uit van de weg waarlangs zij bij extreemrechts betrokken raken. Het aantal extreemrechtse organisaties op internet fluctueert. Het aantal extreemrechtse sites nam in de afgelopen jaren steeds een hoge vlucht na diverse zeer in-

grijpende politiek-maatschappelijke gebeurtenissen zoals de aanslagen van 11 september 2001, de opkomst van en moord op Fortuyn, de moord op Van Gogh en de opkomst van Wilders. Extreemrechtse webfora zijn actief met het verspreiden van hun vaak strafbare gedachtegoed en met het ronselen en activeren van nieuwe leden. Daarnaast geven zij bekendheid aan acties en activiteiten, werven zij deelnemers zoals voor demonstraties en meetings, en bieden zij een podium voor discussies.

2.2 De geschiedenis van extreemrechts in Amsterdam

Amsterdam is een bijzondere stad met een bijzondere geschiedenis, waar het om extreemrechts gaat. De ervaringen met de Nationaal Socialistische Beweging (NSB) en de vervolging, deportatie en moord op het overgrote deel van de joodse Amsterdammers in de Tweede Wereldoorlog hebben een stempel op de stad gedrukt. In deze paragraaf wordt een kort historisch overzicht van extreemrechts in Amsterdam gegeven. Allereerst komt de situatie voor en tijdens de Tweede Wereldoorlog aan de orde, vervolgens de periode 1945 tot 1980 waarna de terugblik eindigt met de periode vanaf 1980 tot 2005.

1931-1945: NSB en Tweede Wereldoorlog

Voor en tijdens de Tweede Wereldoorlog was de NSB – de NSB bestond van 1931 tot 1945 – van leider Anton Mussert in Amsterdam relatief sterk.⁹ In 1934 al had deze partij in de hoofdstad 5.000 leden. Dit aantal nam in de loop der jaren toe tot 10.000, 10% van het totale aantal leden in het land. De verkiezingsresultaten voor de NSB in Amsterdam zagen er in de periode voor de oorlog als volgt uit:

- Provinciale Staten 1935: 10,8% (landelijk 7,9%);
- Tweede Kamer 1937: 4,2%;
- Gemeenteraad 1939: 6,9% (drie zetels).

In Amsterdam behaalde de NSB vooral goede resultaten in de wat rijkere gebieden. Onder arbeiders had de partij nooit veel aanhang. Integendeel, onder deze groep bevonden zich veel tegenstanders. Confrontaties op straat kwamen vaak voor. Vooral rond 1934 waren vechtpartijen tussen NSB'ers en antifascisten aan de orde van de dag. Kernwaarden van de NSB waren: autoritair leiderschap, een corporatieve organisatie van

het economisch leven, fundamentele ongelijkheid van verschillende groepen mensen – waaronder op basis van ras en sekse –, cultivering van geweld en mannelijkheid en een steeds sterker wordend antisemitisme. Vanaf 1938 werden joden van lidmaatschap uitgesloten. In de oorlog vervulden NSB-leden een belangrijke rol in de jodenvervolging en in het uitschakelen van politieke tegenstanders van het nationaalsocialisme.

1945-1980: maatschappelijke weerstand

De maatschappelijke weerstand tegen extreemrechtse ideologieën was direct na de Tweede Wereldoorlog zeer sterk.¹⁰ Desondanks dienden zich begin jaren vijftig een aantal organisaties aan als politiek erfgenaam van de NSB. De Stichting Oud Politieke Delinquenten was met een kantoor in Amsterdam de eerste, maar al snel volgden de Nationale Europese Sociale Beweging (NESB) en de HINAG.¹¹ Een aantal oud-NSB'ers en Waffen-ss'ers speelde een prominente rol. Wetgeving en maatschappelijke weerstand frustreerden echter de opbouw van extreemrechtse bewegingen. Nadat de NESB actief was gaan colporter in Amsterdam en Haarlem, werd deze beweging in 1954 na een lang proces verboden door de Hoge Raad. Ook de onderlinge meningsverschillen, die vooral pragmatisch van aard waren, leidden tot een versplintering van krachten. Een belangrijk conflictpunt was of men nu wel of niet openlijk politiek moest bedrijven. In Amsterdam werden weinig tot geen activiteiten ontplooid. Wel had een aantal organisaties een basis of afdeling in de stad. Een aantal Amsterdammers opereerde onder de naam 'LOIT-groep' (een opvolging van de HINAG) die later opging in de 'Jan Hartman Stichting' met een actieve secretaris in Amsterdam. Ze gaven een gestencild blad uit: *De Bilhamer*. In 1957 werd The Northern League (NL) opgericht, een internationale neonaziorganisatie. Vanaf begin jaren zestig was de oud-NSB'er Jan Kruls daar de baas. In 1970 richtte hij officieel de Noordbond op, een Nederlandse afdeling van de NL. In de jaren tachtig verzandden deze initiatieven. Kruls bleef leider tot zijn dood in 1994. Daarna was ook de organisatie verdwenen. De Noordbond richtte zich officieel op het aanhalen van culturele banden in de 'noordelijke' landen, maar was in feite een neonazistische organisatie. Deze organisatie telde medio jaren zestig ongeveer 150 leden.

Een apart geval is de opkomst van de Boerenpartij, waarvan Kruls de Amsterdamse afdeling opzette. De partij distantieerde zich openlijk van het fascisme, maar door het protestkarakter van de partij en de nadruk op nationalisme trok de Boerenpartij veel oud-NSB'ers aan. Binnen deze kringen werd ook in Amsterdam actief geworven voor de partij. Zo probeerde een oud-SS'er in Amsterdam om leden van de LOIT-groep en HINAG bij de Boerenpartij te betrekken. De Boerenpartij raakte door deze openlijke betrokkenheid eind jaren zestig in verval. De jaren zeventig stonden voor Amsterdam in het teken van de NVU. Er was op dat moment een aantal kleine extreemrechtse splintergroeperingen. Eén daarvan, Actiegroep Vlaanderen, stond onder leiding van de Amsterdammer Guus Looy. Samen met Kruls organiseerde hij een aantal werkcongressen, onder andere in Krasnapolsky, waar in maart 1971 de NVU werd opgericht. Amsterdammers speelden de eerste jaren een belangrijke rol binnen de NVU: een oud-NSB'er was een belangrijk 'adviseur' en de socioloog Wim Bruyn was de ideoloog van de partij. De NVU, die met Joop Glimmerveen aan het hoofd steeds verder afgleed richting openlijk nazisme, ontkwam eind jaren zeventig ternauwernood aan een verbod.

1980-1986 opleving en confrontaties

Begin 1980 was er sprake van een zeer onrustige periode in Amsterdam: kroningsrellen, grootschalige acties van de kraakbeweging en confrontaties bij ontruiming. In deze periode werd in Amsterdam een nieuwe extreemrechtse partij opgericht, de Nationale Centrum Partij, later omgedoopt tot de Centruumpartij. Na afloop van de oprichtingsbijeenkomst trokken aanhangers gewapend naar de Mozes en Aäronkerk waar zij Marokkanen in hongerstaking en hun sympathisanten met geweld aanvielen. Arrestaties volgden. Deze actie was het begin van een periode waarin een reeks aan gewelddadige incidenten plaatsvond rond extreemrechts in Amsterdam. Vanuit kringen rond de Centruumpartij werd een aantal gewelddadige acties ondernomen, waaronder mishandeling en brandstichting. Ook de dood van Kerwin Duinmeijer, veroorzaakt door messteken van een Amsterdamse skinhead, werd nadrukkelijk in verband gebracht met de opkomst van extreemrechts. Tegelijkertijd ondervond de Centruumpartij veel tegenwerking doordat vergaderingen bij herhaling en soms met geweld werden verstoord. De Centruumpartij kreeg bij gemeenteraadsverkiezingen in de zomer van 1982 1,5% van de

stemmen en haalde geen zetel. Na de komst van Janmaat in 1982 in de Tweede Kamer verhardde de strijd rond de Centruumpartij zich. Op de avond van de verkiezingen overvielen aanhangers van de Centruumpartij een groot kraakpand in Amsterdam en mishandelden bezoekers. Dit incident en enkele andere gewelddadige acties tegen krakers markeerden het begin van betrokkenheid van radicale activisten uit de Amsterdamse kraakbeweging bij acties tegen extreemrechts. Uiteindelijk culmineerde dit in het voorjaar van 1986 in een actie in het dorpje Kedichem, bij een vergadering van de Centruumpartij en de afgesplitste Centrumdemocraten (CD). Radicale actievoerders verstoorden de bijeenkomst met geweld. Het hotel brandde af en er vielen enkele zwaargewonden. Daags hiervoor werd voor het eerst sinds de Tweede Wereldoorlog een extreemrechts raadslid in Amsterdam verkozen. Rond de installatie en de daaropvolgende raadsvergaderingen was het lange tijd onrustig. Door voortdurende ruzies tussen de Centruumpartij en de CD, maar ook door 'Kedichem' verlieten veel aanhangers de beweging. In 1988 verliet raadslid Ema Bouman de Centruumpartij '86 en de gemeentepolitiek.¹² 'Kedichem' leidde ook bij de tegenstanders van extreemrechts tot onenigheid en afbrokkeling van aanhang. Na deze periode werd het geruime tijd rustiger rond extreemrechts in Amsterdam.

1990-1998 voet aan de grond

Bij de raadsverkiezingen in 1990 werden drie rechtsextremisten in de Amsterdamse gemeenteraad gekozen, twee van de CD, Hofman en Bruyn, en een van de CP'86, Beaux. Hun optreden in de gemeenteraad was opvallend. Bruyn verliet al na enkele maanden de partij. Hofman kwam vooral in het nieuws wegens vechtpartijen en dronkenschap in de raadsvergadering. Tegelijkertijd bouwden beide partijen met folderen kladacties een Amsterdams kader op, dat de partijen ook buiten de gemeenteraad zichtbaar maakte. Opvallend was dat aanhangers van de CD in de stad de beschikking hadden over een eigen schietvereniging.¹³ Begin jaren negentig was sprake van flinke overlast rond een groep extreemrechtse skinheads. Zij kwamen uit de regio maar ontmoetten elkaar in de Amsterdamse binnenstad. Daar zorgden ze voor een lange reeks geweldsincidenten en confrontaties. De groep onderhield zijdelings contacten met de CD en met CP'86. Medio jaren negentig viel de groep uiteen. In de aanloop van verkiezingsjaar 1994 profileerden CD en

CP'86 zich steeds meer. In Amsterdam werden bijeenkomsten gehouden. Het lukte de CP'86 echter niet om de raadszetel te behouden. Wel behaalde de partij twee zetels in stadsdeel Zeeburg. De CD wist dat jaar wel succes te boeken bij diverse verkiezingen. In Amsterdam behaalde de partij vier raadszetels. Dit succes bleek geen lang leven beschoren. Binnen de Amsterdamse afdeling van de CD opereerden twee undercoverjournalisten die de Amsterdamse fractievoorzitter Graman voor een verborgen camera compromitterende uitspraken wisten te ontlokken over zijn betrokkenheid bij diverse brandaanslagen. Graman werd gearresteerd en veroordeeld tot een celstraf van twee jaar.¹⁴ Elders in het land had de CD te kampen met allerlei schandalen, waardoor de partij landelijk ernstig in diskrediet raakte. Ook de CP'86, de Amsterdamse afdeling inclusief, raakte in steeds radicaler en gewelddadiger vaarwater, wat de partij allerlei strafzaken bezorgde.¹⁵ Uiteindelijk zorgden spanningen in de partij in 1997 tot een scheuring. De strafzaken tegen de partij mondden in 1998 uit in een partijverbod.¹⁶ In 1998 deden de CD en de Volksnationalisten Nederland (VNN), een afsplitsing van CP'86, mee aan de raadsverkiezingen in Amsterdam. De CP'86 deed mee in de deelraadsverkiezingen in Amsterdam-Noord. Ze behaalden geen van alle een zetel.

1998-2005 demonstraties

Daarmee mag 1998 gerust een rampjaar voor extreemrechts genoemd worden. De CD verloor alle Kamerzetels en in heel Nederland wisten de extreemrechtse partijen van de tientallen raadszetels er maar twee te behouden. Voor Amsterdam bleven de gevolgen niet uit. Het lokale kader van de twee partijen viel in deze periode grotendeels uit elkaar. Van een Amsterdamse basis van extreemrechts is sinds die tijd geen sprake meer. Een poging van de Nieuwe Nationale Partij (NNP, opvolger van de VNN) om in 2002 een zetel te behalen in Amsterdam, mislukte.

Amsterdam komt sinds die tijd uitsluitend nog in beeld als plek waar extreemrechtse formaties acties en demonstraties organiseren. Deelnemers komen grotendeels van buiten de stad. Dergelijke acties leiden vrijwel altijd tot veel onrust en regelmatig tot een preventief verbod door de burgemeester.

2.3 Afsluitend

Extreemrechts is een verzamelbegrip. Door middel van de bestudering van ideologische standpunten in combinatie met de indicatoren *sociale genealogie* en *magneetwerking* kan worden bepaald of een formatie kan worden ingedeeld bij extreemrechts. De verschijningsvorm of liever verschijningsvormen van extreemrechts variëren met de tijd en met de maatschappelijke omstandigheden, evenals de kracht en de omvang. De geschiedenis van extreemrechts in Amsterdam laat dit duidelijk zien. De analyse van extreemrechts is dan ook maatwerk. Welke formaties zijn actief? Wat staan ze voor? Hoe uiten ze zich, in welk krachtenveld opereren ze, welke steun ondervinden ze en wat is de actuele voedingsbodem waarop ze gedijen? Het moet concreet worden bekeken voor precieze tijdsperiodes. Dat doen we in de volgende hoofdstukken voor Amsterdam in de periode na de moord op Van Gogh in 2004.

3 Formaties, activiteiten en incidenten

In dit hoofdstuk worden de extreemrechtse formaties en activisten behandeld die zich in de onderzochte periode in Amsterdam gemanifesteerd hebben. Vervolgens wordt ingegaan op de in het onderzoek vastgestelde activiteiten van extreemrechts, waaronder van de behandelde formaties. In een bijlage worden deze activiteiten en uitingen gedetailleerd beschreven. Hierin zijn ook activiteiten opgenomen met een extreemrechts karakter, waarvan het daderschap niet is vastgesteld.

3.1 Formaties

In de onderzochte periode manifesteerden zich in Amsterdam de Nationale Alliantie (NA), de Nationalistische Volks Beweging met het blad *De Nieuwe Amsterdammer*, Nieuw Rechts en Voorpost. De actiegroep Met de Dieren tegen de Beesten, het studentendispuut Batavia en het blad *Laagland* zijn aan Voorpost verbonden. Daarnaast waren internetformaties actief.

3.1.1 *Nationale Alliantie*

Veel extreemrechtse formaties komen voort uit een fusie of een ruzie, zo ook de NA. Deze formatie werd in 2003 opgericht als afsplitsing van de NNP. De NA wilde zich ontwikkelen tot een beweging waarin diverse stromingen zouden samenkomen, zoals nationalisme, conservatisme, fortuynisme en nationaalsocialisme. In het begin werkte de NA als een magneet op aanhangers van de NVU en de radicale vleugel van de NNP. De partij was aanvankelijk erg actief en groeide fors. De leden lanceerden een webforum, belegden interne bijeenkomsten en organiseerden 'vleesbraais' en demonstraties. De onderwerpen waartegen men ageerde waren divers: tegen een tippelzone, de Europese Unie, protesten van asielzoekers, multicultureel geweld, moslimfundamentalisme, pedofilie, de moordenaar van Van Gogh, de internationale antiracismedag en de bouw van een moskee. Ook werd actie gevoerd voor de vrijlating van een man die een Turkse overvaller doodschoot. Per demonstratie werden tussen de twintig en vijftig belangstellenden gemobiliseerd.

Na verloop van tijd stakte de groei en begon de partij af te kalven. Een eenduidige reden is daarvoor niet te geven, maar de snelle radicalisering zal zeker aanhangers hebben afgeschrikt. Het antisemitisme nam toe en kaderleden, leden en activisten van de partij raakten betrokken bij gewelddadige incidenten. Bovendien kwam de NA niet sterk uit de verkiezingen voor de gemeenteraden van 2006. De partij deed in Rotterdam en in de deelgemeente Rotterdam-Feijenoord mee, maar wist met respectievelijk 0,1% en 0,6% van de stemmen geen zetel te behalen. Een laatste reden voor de afkalving van de partij waren de voortdurende interne spanningen en ruzies. Dit leidde ertoe dat een belangrijk deel van de partijactivisten de partij verliet en eigen organisaties oprichtte, zoals de NVB en Dietse Kameraden. De NA degradeerde tot een marginale formatie met een kleine aanhang in Rotterdam en een handvol actieve leden in de rest van het land. Begin oktober 2006 had de Nationale Alliantie naar schatting in totaal ongeveer zestig leden.¹⁷

Aanhang

We hebben van twee personen kunnen vaststellen dat ze afkomstig zijn uit Amsterdam. Op de activiteiten komen ook mensen van buiten de stad af. Op de demonstratie in mei 2006 in Amsterdam kwamen zo'n veertig extreemrechtse demonstranten af.

3.1.2 Nationalistische Volks Beweging

De NVB werd in 2006 opgericht door een aantal voormalige kaderleden van de Nationale Alliantie. De beweging is racistisch, richt zich op hereniging met Vlaanderen en bedient zich van NSB-symboliek.¹⁸ Hoewel de beweging voortkomt uit een politieke partij, manifesteert de NVB zich niet als een groepering die verkiezingsdeelname beoogt. Het is dus geen duidelijk politieke partij.¹⁹ Een aantal NVB-topfiguren is afkomstig van de in 1998 ontbonden CP'86. Een van hen is de Amsterdammer Wim Beaux. We gaan hier, gezien zijn centrale rol in extreemrechts in Amsterdam, dieper op zijn achtergrond in.

Beaux was sinds 1980 actief in de extreemrechtse beweging en werd in 1985 voor de Centruumpartij gekozen tot Statenlid in de Provincie Flevoland. Ook zat hij van 1986 tot 1990 voor de Centruumpartij/CP'86 in de gemeenteraad van Almere en tussen 1990 en 1994 voor CP'86 in de

Amsterdamse gemeenteraad. Gedurende zijn extreemrechtse carrière is Beaux steeds verder geradicaliseerd, mede onder invloed van ruzies en afsplitsingen binnen de diverse partijen.²⁰ Dat proces werd in 1990 zichtbaar toen een actieve groep jongeren van het verboden Jongeren Front Nederland toetrad tot de CP'86. Beaux koos vanaf dat moment vaker de confrontatie. Hij haalde contacten aan met Filip de Winter, leider van het Vlaams Blok. In 1991 werd hij bij de Duitse grens aangehouden in het bezit van 189 brochures getiteld 'Het Zundelproces: de Holocaustleugen achterhaald'.²¹ Tevens vervoerde hij 154 pakketten met in totaal 77.000 racistische folders bestemd voor verspreiding in Nederland. Hij werd veroordeeld tot drie weken voorwaardelijke celstraf met twee jaar proeftijd en duizend euro boete voor de folders.²² Van de brochures kon niet bewezen worden dat hij die bewust in de auto vervoerde. In die jaren werd hij nogmaals een paar keer vervolgd en veroordeeld.²³

Tussen 1993 en 1996 maakte de CP'86 een bloeiperiode door. Beaux wist in Amsterdam veel aanhangers te werven. Uiteindelijk ging de partij echter ten onder aan interne conflicten, vervolging en een verbod. Beaux had de CP'86 toen al verlaten en samen met anderen de Volksnationalisten Nederland (VNN) opgericht. Ook in deze periode kwam Beaux opnieuw in aanraking met Justitie. Op de website van de VNN had hij racistische uitspraken gepubliceerd waarna hij als eerste Nederlander veroordeeld dreigde te worden voor racisme op internet. In hoger beroep werd hij echter vrijgesproken, omdat niet kon worden aangetoond dat hij de teksten zelf op het net had geplaatst. Uit angst voor vervolging veranderde de VNN in 1998 haar naam in NNP. In 2002 deed Beaux wederom een poging in de Amsterdamse raad te komen, maar hij behaalde slechts 764 van de 6035 stemmen die nodig zijn voor een zetel. De racistische ideologie van de partij lag zwaar onder vuur. Een folder waarin allochtonen verantwoordelijk worden gehouden voor moord, verkrachting, straatroof en kinderporno in Nederland bleef echter onbestraft.²⁴ Vanaf 2003 onderhield de NNP contact met Nieuw Rechts van Michiel Smit. Binnen de NNP leidde dit tot conflicten, onder andere over het gebrek aan antisemitisme van Nieuw Rechts. Dat strookte niet met de radicalere opvattingen binnen de NNP. In 2003 volgde een splitsing en Beaux richtte met anderen de Nationale Alliantie op. Maar ook bij de NA hield Beaux het niet lang vol. Na een conflict in 2005 over het publiceren van

de Deense Mohammed-cartoons op de site van de partij besloot hij op te stappen. In 2006 richtte hij de NVB op.

De ideologie van de NVB is te kenschetsen als een soort burgerlijk fascisme. Het partijlogo, de strijdgroet 'Houzee!' en de leus 'Voor Volk en Vaderland' werden van de NSB overgenomen. Het logo draagt ook een duidelijk NSB-signatuur. Het belangrijkste thema voor de NVB is dat niet-blanken, met name moslims, uit Nederland moeten vertrekken. Daarnaast is samenvoeging met Vlaanderen een speerpunt. Opmerkelijk is dat er in 2007 een alliantie ontstond tussen de NVB en de radicale Blood & Honour. Dat de kaderleden van zowel de NVB als van Blood & Honour grotendeels in zuidelijk Noord-Holland woonden, houdt hiermee wellicht verband. Deze samenwerking leidde in februari 2007 tot een confrontatie met antifascisten. De Blood & Honour-activisten fungeerden als een parate knokploeg tijdens een vergadering van de NVB in Uitgeest. Zij vielen de demonstranten aan toen deze in de buurt kwamen.²⁵ De activiteiten van de NVB stopten bijna geheel nadat in februari 2008 de secretaris was overleden.

Aanhang

Zoals hierboven al blijkt, is Wim Beaux in Amsterdam de motor achter de NVB. Op een demonstratie in de Amsterdamse wijk de Baarsjes in september 2007 kwamen ongeveer veertig NVB-demonstranten af.

Het propagandablad *De Nationale Amsterdammer*

Ook *De Nationale Amsterdammer* (DNA) is een project van Wim Beaux. Het blaadje kent een eenvoudige opmaak en is standaard rechtsboven verluchtigd met de afbeelding van een Keltisch kruis. De ondertitel luidt: 'Vrij en Volksnationalistisch'. Het blad verschijnt vijf keer per jaar op A5-formaat en bevat twaalf pagina's. Wij hebben twaalf nummers die sinds 2004 zijn verschenen nader bekeken. De berichten zijn meestal kort, drie tot vier per pagina, en hebben bijna altijd betrekking op de politieke actualiteit en de persberichtgeving over deze actualiteit. Wat de overgrote meerderheid van de korte berichten gemeen heeft, is dat zij direct of indirect moslims en de islam belachelijk maken en beledigen, al dan niet in de vorm van een vermeend (taal)grapje. In het verlengde daarvan worden ook politici gediskwalificeerd die de toenemende di-

versiteit in de samenleving een warm hart toedragen. Vooral politici van de PvdA, landelijk of Amsterdams, zijn hierbij mikpunt. Ook de politie moet het vaak ontgelden. De meeste pijlen richten zich echter op de voormalige Amsterdamse burgemeester Job Cohen die wisselend wordt gekarakteriseerd als ‘onbenul’ of ‘fout’. ‘Fout’ verwijst hierbij naar ‘fout’ in de oorlog. Deze term wordt gebruikt omdat we in de visie van DNA ook heden in oorlog zijn. De oorlog die momenteel wordt gevoerd richt zich tegen de islamisering van Nederland en zullen we, in de ogen van DNA, vermoedelijk verliezen. Amsterdam zou in ieder geval ‘al zijn gecapituleerd voor multicultureel geweld’. Deze oorlog wordt op één lijn gesteld met achtereenvolgens de Spaanse, Franse en nazi-overheersing. Beaux en zijn medestanders zijn in deze optiek de vrijheidsstrijders die staan voor ‘Volk en Vaderland’ – zeker waar dit met hoofdletters wordt geschreven een duidelijke verwijzing naar het blad van de NSB – en gegeven dat ‘ons land naar de verdommenis gaat’, luidt het politieke programma: ‘1. alle islamieten het land uit, 2. de vrienden van de vijand, de volks- en landverraders, de lang leve de integratiemalloten voorgoed opbergen’.²⁶ Dit laatste wil zeggen dat zij moeten worden gedetineerd. ‘De vrienden van de vijand’ worden ook wel ‘colourborateurs’ genoemd. Over de vergelijking met de nazicollaborateurs uit de Tweede Wereldoorlog wordt gesteld: ‘het enige verschil is je mag er niet op schieten’. Opmerkelijk bij deze indirecte verwijzingen naar fascisme en antifascisme in de Tweede Wereldoorlog is de omdraaiing die hier wordt gerealiseerd: ondanks dat DNA en de organisatie NVB zich duidelijk bedienen van NSB-symboliek en antisemitisme, presenteren zij zichzelf als vrijheidsstrijders en hun tegenstanders als collaborateurs en onderdrukkers.

Naast een discriminerende houding tegenover moslims geeft DNA tevens blijk van discriminatie op grond van kleur. De zwarte wereldbevolking moet het regelmatig ontgelden. Naast moslims behoren zij tot de ‘exoten’, die ook wel worden gekarakteriseerd als ‘hier niet thuis horenden’. De racistische inslag van het blad komt vooral naar voren in de wat langere bijdragen over Zuidelijk Afrika die in verschillende nummers terugkeren, soms via ingezonden brieven van Zuid-Afrikaanse lezers. De zwarte bevolking van Zuidelijk Afrika zou er de ooit bloeiende economieën naar de bliksem helpen, omdat zij als ‘subras’ nu eenmaal niet capabel zijn. Mandela is daarbij niet meer dan een ‘voormalig terrorist’.

Islamieten en ‘exoten’ worden beoordeeld volgens het sinds Janmaat bekende stramien: zij ‘fokken maar raak’ en zijn notoire uitkeringstrek- kers. Indirect komen vergelijkingen voor met zwarte ratten en ander on- gedierte: ‘Zwarte ratten dringen woonwijken binnen. Zij zorgen in flats voor problemen. Zij zijn gevreesde ziekteverspreiders. Zij zijn moeilijk te bestrijden. Zij horen in het zuiden thuis.’²²⁷ Aan dit soort karakterise- ringen is na de aanslagen op Pim Fortuyn en Theo van Gogh voor wat betreft moslims nog een dimensie toegevoegd. Moslims zijn ‘uit op verovering’, per definitie radicaal en hun moskeeën zijn ‘bunkers van haat’ – opnieuw treffen we hier in het gebruik van ‘bunker’ een oorlogs- metafoor. Onder de moslims worden de Marokkanen wel verbeeld als de ergste. Over deze groep wordt bijna systematisch gesproken in termen van ‘tuig’. Naar aanleiding van de problemen in de Amsterdamse Dia- mantstraat, waar een echtpaar door een groep Marokkaanse jongens werd weggepest, wordt in DNA de veelzeggende uitspraak gedaan: ‘één Nederlands echtpaar is meer waard dan 1.000 Marokkaanse echtparen. Wat zeg ik, 1.000, 10.000 echtparen.’²²⁸

Als we terugkijken naar DNA in de periode vóór de aanslagen op Fortuyn en Van Gogh wordt een opvallend verschil zichtbaar. DNA richtte zich voor 2002 tegen ‘buitenlanders’ en bekeek andere thema’s zoals drugs, veiligheid en leefbaarheid met een xenofobe blik. Moskeeën kwamen aan de orde als ‘centrum van hasjhandel’ en plaats waar de etnische con- currentie met autochtone Nederlanders vorm kreeg, namelijk door de concurrentie met aan moskeeën verbonden winkels. Vanaf 2002 wordt het antibuitenlandersentiment bijna uitsluitend verwoord in termen van een vermeend islamitisch gevaar. Andere thema’s verdwijnen naar de achtergrond.

Maar ook antisemitisme komt naar voren in DNA, zij het minder promi- nent. De rol van joden in de slavenhandel waar het eigenlijke probleem ‘geldzucht’ zou zijn geweest en niet ‘rassenhaat’ wordt uitvoerig toege- licht. Ook de rol van joden in de wereld van de banken komt aan de orde. Zij zouden zich vooral als joods willen profileren als het om positieve berichten gaat, maar als christelijk als het om negatieve berichten gaat. Weerzinwekkend qua toonzetting is het korte berichtje dat de titel ‘jo- denjongetje’ draagt. In dit quasigrappige stukje wordt uiteengezet dat

joodse jongens in de Tweede Wereldoorlog aan vervolging probeerden te ontkomen door zich voor te doen als christelijk, maar dit niet konden volhouden als duidelijk werd dat zij besneden waren. Dit zou in de huidige oorlog met de islam geen probleem vormen, omdat immers beide religies de besnijdenis kennen.²⁹ Een ingezonden brief van de weduwe Rost van Tonningen, wier man ooit een van de belangrijkste NSB'ers was, geeft in deze context een goede indicatie van de sympathieën van Wim Beaux, ook al is de inhoud van de brief nadrukkelijk apolitiek.

Naast berichten die moslims en etnische minderheden als onderwerp hebben, komt een beperkt aantal andere onderwerpen voor. Enkele berichten betreffen het buitenland, maar ook hier komt de aandacht vroeg of laat op de algemene racistische preoccupatie van DNA. Buitenlandberichten gaan over landen in Zuidelijk Afrika, over landen waar botsingen plaatsvinden tussen christenen en moslims, en over Turkije dat wil toetreden tot de EU, maar daar, wat DNA betreft, als islamitisch land niet thuishoort. Af en toe wordt ingegaan op een historisch onderwerp zoals de VOC, of staat een tekst van een Oud-Nederlands lied afgedrukt, bijvoorbeeld van Jan Pieter Heye. Uit enkele kleine bijdragen komt naar voren dat DNA zich behalve over 'islamisering' zorgen maakt over de klimaatcrisis en over drugsgebruik. Op dit gebied wordt gepleit voor zware straffen voor de handelaren en verplicht afkicken van gebruikers. Ook bepleit DNA de herinvoering van de doodstraf.

Wat betreft de strijd tegen islamisering vinden Beaux en zijn medestanders een bondgenoot in Geert Wilders op wie de hoogbejaarde extremist 'alle hoop' vestigt. Zelf heeft hij, met zijn mengeling van onversneden kleurracisme, antisemitisme en islamofobie, zoals neergelegd in DNA, zelden op veel steun kunnen rekenen. Integendeel, hij werd na aangifte van het Anti Discriminatie Bureau Zaanstreek in een proces veroordeeld tot een taakstraf van 120 uur of 30 dagen en een proeftijd van 2 jaar wegens opzettelijke belediging op grond van ras in de teksten van DNA over de periode van 1 juli 2002 tot 14 mei 2003.³⁰ DNA looft de extreemrechtse stemmen die in de verkiezingen van 2009 op Wilders zijn uitgebracht en Beaux betuigt in het openbaar zijn steun door aanwezig te zijn bij het proces tegen Wilders in februari 2010. Wilders wil zich overduidelijk

distantiëren van rechtsextremisten van de oude stempel. DNA en Beaux denken hier zelf kennelijk anders over.

3.1.3 *Nieuw Rechts*

De partij Nieuw Rechts van Michiel Smit heeft van 2004 tot 2006 een aantal activiteiten ontplooid in Amsterdam. Inmiddels is de partij opgeheven. Nieuw Rechts werd door Michiel Smit opgericht nadat zijn extreemrechtse oriëntatie hem bij andere partijen in diskrediet had gebracht. Smit stapte in 2001 uit de VVD en vond een warm welkom bij Fortuyns Leefbaar Rotterdam waar hij nummer drie werd op de kandidatenlijst voor de gemeenteraadsverkiezingen in 2002, en fractiesecretaris. Smits contacten met de extreemrechtse NNP en zijn deelname aan de extreemrechtse webfora Stormfront en Polinco zorgden echter ook binnen Leefbaar Rotterdam voor problemen. In het voorjaar van 2003 ontstond een breuk met Leefbaar Rotterdam en richtte Smit zijn eigen partij op, Nieuw Rechts.³¹ Smit behield zijn zetel in de Rotterdamse Raad en haalde de banden met de NNP en het Belgische Vlaams Blok aan. Tegelijkertijd deed hij een poging om van zijn extreemrechtse imago af te komen. NR zette een nieuwe koers uit waarin enige afstand werd genomen van omstreden extreemrechtse groepen, subculturen en denkbeelden. Veel neonazi's haakten vervolgens af, omdat de partij te 'jodenvriendelijk' zou zijn. De samenwerking met het Vlaams Blok bleef wel in stand en de partij behield een duidelijk extremistisch karakter.³² Smit zocht actief de publiciteit door in te springen op thema's die in de publieke belangstelling stonden. Hij bracht een werkbezoek aan de Amsterdamse Diamantbuurt, waar Marokkaanse jongeren voor overlast zorgden. In korte tijd wist Nieuw Rechts zo een redelijk stabiele partij met enkele honderden leden te worden. In het voorjaar van 2006 werden de hoge verwachtingen bij de gemeenteraadsverkiezingen echter niet waargemaakt. Nieuw Rechts kon uiteindelijk maar in vier gemeentes deelnemen en haalde slechts één zetel, in Ridderkerk.³³ Bovendien bleek de partij in grote financiële problemen te verkeren. Declaraties bij de gemeente Rotterdam waren onjuist of oncontroleerbaar en er was een forse schuld bij een internetprovider. In de tweede helft van 2007 vielen de restanten van Nieuw Rechts uit elkaar en hield de partij op te bestaan.³⁴

Aanhang

Van één Amsterdammer hebben we kunnen vaststellen dat hij actief was bij Nieuw Rechts. Hij was vicevoorzitter van een denktank van de partij.

3.1.4 Voorpost

De ‘Heelnederlandse’ organisatie Voorpost is van oorsprong Vlaams, maar heeft sinds 1978 ook een Nederlandse afdeling. Door scholing van de eigen achterban en mediagenieke acties probeert Voorpost de publieke opinie over extreemrechtse thema’s te beïnvloeden. De organisatie staat formeel een nette en open uitstraling van haar acties voor en wijst geweld af.

Ideologisch plaatst Voorpost zich in de traditie van Diets extreemrechts en Vlaams solidarisme. Het solidarisme is een antidemocratische politieke stroming waarin de corporatieve gedachte een belangrijke rol speelt. Deze stroming ontstond in de jaren dertig van de twintigste eeuw en oriënteert zich op het fascisme van Mussolini. Voorpost zet zich in voor het samengaan van Vlaanderen en Nederland.

Sinds 2004 maakt de organisatie een relatieve bloeiperiode door. Voorpost veranderde in een actieorganisatie die zich primair richt op het mobiliseren van jonge rechtsextremisten. Ze ondernemen doelgericht activiteiten die publiciteit kunnen halen, bijvoorbeeld door te demonstreren in gemeenten waar discussie is over een moskee of over verslaafdenopvang. Daarnaast worden folderacties gehouden bij activiteiten van linkse organisaties, zoals een congres van GroenLinks. In 2010 werd gedemonstreerd in Veenendaal nadat deze gemeente het nieuws haalde in verband met een reeks overvallen.

Onder nieuwe leiding worden vanaf 2004 diverse kringen – afdelingen – opgezet. Het werven van nieuwe leden gebeurt op drie manieren. De eerste is met behulp van de verschillende communicatiemiddelen op internet. Via zowel de populaire jongerensite Partyflock als de extreemrechtse fora van Stormfront en Holland Hardcore probeert Voorpost Nederlandse jongeren te interesseren voor hun boodschap en organisatie. Een tweede manier is het organiseren en bezoeken van borrels voor rechtsextremisten. Dit verschijnsel, waarbij extreemrechtse activisten

een kroegontmoeting ergens in het land organiseren om de eigen achterban en potentieel nieuwe leden te ontmoeten, heeft de laatste jaren een flinke vlucht genomen. Ten slotte organiseert Voorpost acties zodat de achterban een uitlaatklep voor zijn ideeën heeft. De vernieuwde aanpak lijkt succes te hebben. In 2004 werd de aanhang van Voorpost geschat op veertig personen. Een beredeneerde schatting in 2008 wees op een toename van het ledenaantal tot tweehonderd personen met een actieve kern van veertig.

Voorpost in Amsterdam

Voorpost was in de afgelopen vijf jaar betrokken bij een aantal extreemrechtse incidenten in Amsterdam. Een racistische mishandeling door een Voorpostsympathisant vond in 2005 plaats in Amsterdam-Noord. In datzelfde jaar werden Voorpoststickers met de tekst ‘Geen djihad in onze straat!’ aangetroffen bij het Centraal Station. Bij de start van het proces tegen de vermeende leden van de Hofstadgroep organiseerde Voorpost een *picket line* bij de speciale rechtbank in Osdorp. Op de spandoeken stonden teksten als ‘Geen djihad in onze straat!’ en ‘Niet blij in Nederland? Hand in hand terug naar eigen land!’. In 2006 werden stickers van Voorpost aangetroffen in de Gerard Brandtstraat. Op 11 april van dat jaar werd ’s nachts een kraakpand in Amsterdam-Noord aangevallen en in brand gestoken door de Voorpostkring Flevoland.

Met de Dieren tegen de Beesten

De extreemrechtse actiegroep voor dierenrechten met de spitsvondige naam Met de Dieren tegen de Beesten (MDTB) is in 2003 opgericht.³⁵ Vanaf 2006 manifesteert de organisatie zich duidelijk als een nevenorganisatie van Voorpost. MDTB voert de strijd voor dierenrechten vanuit een duidelijk nationalistisch uitgangspunt. Speerpunt is onder andere het ritueel slachten. Onder de leus ‘Stop Halal’ zijn er in de afgelopen jaren acties gevoerd bij supermarkten, slachterijen en bedrijven die halal vlees verkopen of produceren. Er wordt een toneelstukje opgevoerd waarbij een van de demonstranten, karikaturaal verkleed als moslim, met een kromzwaard een dier slacht. Hij draagt een lang wit gewaad, een tulband op het hoofd en een opgeplakte baard. Ook McDonald’s is een geliefd actiedoelwit van MDTB. Het bedrijf staat symbool voor de ‘amerikanisering’ van de Nederlandse cultuur die leidt tot ‘een verstikkende

eenheidsconsumptiecultuur' waardoor de Nederlandse eetgewoonten worden bedreigd.³⁶

Dispuut Batavia

Op 28 januari 2009 werd binnen de JOVD Amsterdam Dispuut Batavia opgericht.³⁷ Vooral leden van Voorpost sloten zich aan. In maart kwam het tot een breuk tussen het dispuut en de JOVD.³⁸ Dispuut Batavia organiseerde een cantus waarbij ook de Vlaamse studenten van de Nationalistische Studenten Vereniging waren uitgenodigd. Dispuut Batavia ging verder als een gesloten club met een zeer hoog Voorpostgehalte. Hun Hyves-pagina meldt dat het dispuut 'historisch-culturele activiteiten organiseert zoals lezingen en excursies waarbij de geschiedenis van de Nederlanden centraal staan'.³⁹ Het streeft naar 'een zo nauw mogelijke band tussen Nederlandssprekenden over de bestaande staatkundige grenzen heen'. De Hyves-pagina is besloten en voor een onbekende is het onmogelijk toegang te krijgen.

Aanhang

Van één Amsterdammer is bekend dat hij actief is binnen Voorpost, daarnaast is bekend dat de oprichter van Dispuut Batavia in Amsterdam studeert.

Het propagandablad *Laagland*

Laagland is het informatieblad van Voorpost Nederland met een postbusadres in Hilversum. Het verschijnt sinds 2004 met een frequentie van acht keer per jaar als aanvulling op het Voorpostblad *Revolte* dat vooral gevuld is met berichten van Voorpost België. In plusminus vijf bladzijden tekst op A4-formaat wordt de lezer op de hoogte gehouden van de activiteiten en standpunten van Voorpost. Voorpost definieert zichzelf in het blad als nationalistisch, anticommu-nistisch, antikapitalistisch en voor een solidaristisch Dietsland, dat wil zeggen een Nederland dat bestaat uit Nederland, Vlaanderen en een deel van Noord-Frankrijk. Het blad is geïllustreerd met enkele kleine afbeeldingen van affiches en tekeningen, en incidenteel met foto's van activiteiten zoals demonstraties. Vaste rubrieken zijn een redactioneel, een activiteitenkalender en een rubriek met kleine aankondigingen en oproepen. Sinds 2006 is hier een relatief lange bijdrage aan toegevoegd van meestal twee pa-

gina's met 'biografische verhalen over historische figuren'. Vooral deze laatste bijdrage trekt de aandacht. Welke historische figuren worden namelijk gezien als 'de grote mannen en vrouwen die ons volk in haar rijke verleden heeft gekend'? Naast enkele bekenden uit de vaderlandse geschiedenis zoals Michiel de Ruyter, Willem van Oranje en Kenau Hasselaer treffen wij een aantal mannen aan die bekend zijn geworden door hun rol in het vooroorlogse fascisme, zoals Erich Wichmann van de Bond voor Actualisten, de eerste Nederlandse fascistische organisatie, de Leidse professor Bolland die aan de ideologische wieg stond van de NSB, en de katholieke priester Wouter Lutkie, aanhanger van het fascisme van Mussolini, actief in de fascistische organisatie Zwart Front en later ook NSB-activist.⁴⁰ Kennelijk wil Voorpost de herinnering aan deze 'grote' figuren, van wie een aantal na de oorlog werd berecht en veroordeeld, door een kritiekloze behandeling van hun levensgeschiedenis levend houden of opnieuw tot leven wekken. Immers, buiten tijdgenoten en gespecialiseerde deskundigen kennen slechts weinigen hen. Het begeleidende citaat bij de lancering van deze serie portretten spreekt over het grote belang van kennis over deze voorgangers: 'een volk dat de grote mannen uit zijn geschiedenis niet eert, is als een mens die zijn ouders verloochent'. Zonder deze 'grote mannen' zou het ons aan rolmodellen ontbreken, wij zouden geen identificatiefiguren hebben en dus stuurloos zijn. De ideologische sympathieën van Voorpost in de geschiedenis laten hiermee weinig ruimte voor twijfel.

Welke prioriteiten meer eigentijdse thema's hebben in de ideeën en activiteiten van Voorpost Nederland komt via de andere rubrieken in het blad *Laagland* goed naar voren. De belangrijkste thema's zijn: immigratie, de multiculturele samenleving, de islam – die wel wordt gekenschetst als 'intolerante woestijnideologie' – drugs, criminaliteit, pedofilie en dierenwelzijn. Rond deze thema's organiseert Voorpost verzet door actie te voeren. Het verzet tegen de islam wordt in navolging van Fortuyn verwoord als verzet tegen 'toenemende islamisering'. In het verlengde van dit standpunt wordt geageerd tegen toetreding van Turkije tot de EU en tegen 'de straatterror van Marokkaanse jongens'. Daarnaast zijn de eigen identiteit, vrije meningsuiting en de macht van het grootkapitaal en Amerikanen aandachtspunten. Links en de antiracismebeweging zijn mikpunt, in het bijzonder de organisatie Nederland Bekent Kleur

en voormalig Kamerlid voor GroenLinks Wijnand Duyvendak (zie paragraaf 5.2). De eigen acties van Voorpost worden door het blad niet aangekondigd, maar achteraf wel verslagen, zoals de acties tegen AH-supermarkten wegens de verkoop van halal vlees, op wereldvoedseldag tegen McDonald's dat als het symbool van de 'eenheids-consumptiecultuur' wordt gezien. In Maastricht vond een demonstratie plaats tegen drugs en door het land heen werd gefolderd en geplakt in het kader van de campagne 'Geen djihad in onze straat'. In Laren vond een actie plaats om de heropening van een asielzoekerscentrum tegen te houden.

Naast acties zijn er sociale en educatieve activiteiten zoals stamtafelbijeenkomsten, 'Heelnederlandse' voetbaltoernooien en lezingen waar bekende extreemrechtse activisten, zoals Alfred Vierling en Tim Mudde, geziene gasten zijn. Ook deze activiteiten worden aangekondigd of na afloop besproken in *Laagland*.

3.1.5 *Conservatieve Democraten*

Deze partij was een rechtstreekse afstammeling van de Centrumdemocraten van Hans Janmaat. De Conservatieve Democraten werden in 1998 door Hans Janmaat opgericht uit angst voor vervolging van de Centrumdemocraten. De partij leidde tot 2006 een slapend bestaan. In dat jaar probeerde een aantal voornamelijk oud-CD'ers bij de gemeenteraadsverkiezingen een raadszetel te halen.

Ruud Enthoven was tussen 1992 en 2006 actief bij de Conservatieve Democraten, Sinds 1991 bekleedde hij diverse lokale bestuursfuncties. Van 1994 en 1998 was hij gemeenteraadslid in Amsterdam voor de Centrumdemocraten. Jacques Fortuné was net als Enthoven raadslid voor de CD van 1994 tot 1998. Tegenwoordig is hij actief binnen de in stadsdeel Amsterdam-Zuid actieve partij Pijp- en Zuidbelangen.

3.1.6 *Digitale formaties en internetuitingen*

Het ontstaan van een digitale generatie leidt tot veranderingen wat betreft sociale controle, mate van invloed, hoeveelheid en aard van contacten en gedrag.⁴¹ Ook bij extreemrechtse formaties is deze verandering zichtbaar. Zij kunnen hun gedachtegoed eenvoudig via websites aan een groter publiek kenbaar maken. Tevens bestaat de mogelijkheid een ex-

treemrechtse reactie te plaatsen op tal van ‘reageersites’. De vermeende anonimiteit van internet werkt drempelverlagend en heeft geleid tot diverse golven van mailbedreigingen, die we beschrijven in hoofdstuk 5. In de afgelopen jaren zijn diverse extreemrechtse webfora online gegaan. Hoewel activiteiten op internet moeilijk tot een bepaalde stad of regio te herleiden zijn, is deze trend ook voor Amsterdam van belang. In dit hoofdstuk gaan we in op de ontwikkelingen rond de webfora Stormfront, Holland Hardcore en Polinco.⁴²

Stormfront

Het webforum van Stormfront is internationaal, maar heeft een Nederlandstalige subsectie die zich richt op Nederland en Vlaanderen. Deze subsectie is de afgelopen jaren een verzamelaarsplaats geweest voor personen met uiteenlopende extreemrechtse achtergronden. Zowel door-gewinterde neonazi’s als geïnteresseerde Lonsdalejongeren plaatsten extreme, vaak racistische en antisemitische berichten op Stormfront.⁴³ Het posten gebeurde in bijna alle gevallen onder pseudoniem. De deelnemers waanden zich anoniem en ‘onder elkaar’ en daardoor veilig voor justitieel ingrijpen. Onder druk van de Tweede Kamer werd in 2005 een politieonderzoek gestart.⁴⁴ Dit leidde in 2007 tot huiszoekingen bij twee moderatoren. Ook werden twee personen gearresteerd op verdenking van het plaatsen van strafbare teksten.⁴⁵ Tegen een moderator en een poster vond de politie voldoende bewijsmateriaal om ze te vervolgen. Op 30 oktober 2009 werd de moderator vrijgesproken. De rechtbank oordeelde dat het enkele feit dat de verdachte als moderator de technische bevoegdheid had om op de website geplaatste teksten te verwijderen, niet zonder meer inhoudt dat de verdachte verantwoordelijk kan worden gehouden voor de inhoud van alle op de website geplaatste teksten.⁴⁶

Amsterdammers actief op Stormfront

Het anonieme karakter van Stormfront maakt het moeilijk de woonplaats van actieve deelnemers te identificeren. Van enkele actieve personen op Stormfront is ondertussen wel bekend dat ze uit Amsterdam afkomstig zijn. Hieronder wordt van enkele van hen een beschrijving gegeven.

Oi schreef op een ander forum dat hij afkomstig was uit Amsterdam. Hij post regelmatig op Stormfront en gebruikt bij zijn profiel een foto van Horst Wessel, de componist van de officiële partijhymne van de NSDAP. Op 4 juli 2005 plaatste Oi het gedicht *IN MEMORY OF MAY 1st 1945*.⁴⁷ In dit gedicht wordt gerouwd om de dood van Adolf Hitler en wordt hoop uitgesproken voor het Germaanse Rijk en het Nationaal Socialisme.⁴⁸ In een andere post schrijft Oi: ‘Wat hebben ze tegenwoordig eigenlijk klote series, dat was in mijn jeugd wel anders. De jaren tachtig series zaten nog vol met meestal blanken helden die vochten tegen het kwaad.’⁴⁹ Ook verwijst hij naar de aankondiging van de eenmalige vertoning van de nazi-propagandafilm *Jud Süss* door het NIOD.⁵⁰

Riga schreef op Stormfront dat hij uit Amsterdam komt. Bij zijn profiel gebruikt hij een afbeelding van een bliksemflits. Riga post regelmatig – 9280 keer tot 11 mei 2010 – en plaatst dan bijvoorbeeld een afbeelding van Hitler die is opgebouwd uit de ‘veertien woorden’ (*we must secure the existence of our people and a future for white children*).⁵¹ In een post over het Karadzic-proces toonde hij zich een Holocaustontkenner. Naar aanleiding van een getuigenis over een concentratiekamp schrijft Riga: ‘Deze neuro-linguïstische programmering is een specialiteit van Judas; na de Tweede Wereldoorlog zijn er (vooral door joden) vele duizenden valse verklaringen afgelegd, veelal onder ede.’⁵² Hij herhaalt dat later nog eens in een post over Simon Wiesenthal: ‘Steeds meer holyhoax-oplichters worden ontmaskerd, deze keer zelfs door TimesonLine.’⁵³

Hollandheydrich schreef op Stormfront dat hij in Amsterdam woont. Zijn profiel wordt geïllustreerd door de beeltenis van een ss'er. In zijn post over ‘kansen in de politiek’ toont hij zich van zijn nazistische kant als hij eindigt met een verwijzing naar de geboortedag van Hitler: ‘20 April 1889: een dag om nooit te vergeten.’⁵⁴ In dezelfde post stelt hij: ‘Hou je qua agressie op de vlakke. Hitler bewees dit: informatie, goede speeches, het kost tijd. Agressie gebruik je op de juiste momenten.’ Hermans is met 3.565 posts op Stormfront (11 mei 2010) behoorlijk actief. Veel van zijn uitlatingen zijn antisemitisch en vaak vervuld van complotdenken, bijvoorbeeld: ‘Joodse omroepen zetten aan tot verkrachting door negers’⁵⁵ of: ‘Vier Nederlandse vrouwen afgeslacht door neger, joodse media zwijgt het dood.’⁵⁶

Holland Hardcore

Deelnemers aan het webforum van Holland Hardcore werden actief geworven voor extreemrechtse organisaties en activiteiten. De politie startte in 2007 een onderzoek dat in 2008 leidde tot een inval in het huis van de beheerder.⁵⁷ Op 1 november 2009 ging Holland Hardcore offline.⁵⁸

Van drie personen afkomstig uit Amsterdam is bekend dat ze regelmatig berichten hebben gepost op Holland Hardcore.

Polinco

Een derde forum van betekenis was Polinco, in 2000 opgericht als een digitale vluchtheuvel voor een groep internetposters met extreemrechtse meningen.⁵⁹ De eigenaresse van het forum joeg velen van hen echter tegen zich in het harnas. Uiteindelijk bleef een kleine schare rechtsextremisten over. Zij uitten zich bij voorkeur hatelijk tegenover joden en brachten hen in verband met complotten. Het beperkte aantal deelnemers en voortdurende onderlinge conflicten leidden er in april 2007 toe dat de beheerder het openbare forum sloot.⁶⁰

Op 8 augustus 2006 werd een Polinco-poster uit Amsterdam door de politie gearresteerd op verdenking van antisemitische postings op Polinco onder de alias Joshadam. Het Meldpunt Discriminatie Internet deed begin 2006 aangifte tegen hem. Joshadam liet vervolgens zijn berichten op Polinco blokkeren, zodat niemand ze meer kon lezen en stopte met posten. Hij werd in eerste instantie vrijgesproken, maar kreeg in hoger beroep een voorwaardelijke straf.⁶¹ Op 20 januari 2010 was hij aanwezig bij een demonstratie tegen de vervolging van Wilders.⁶²

Bloggers

Naast deze drie webfora zijn er ook extreemrechtse bloggers met eigen weblogs actief op internet. Voorbeelden daarvan zijn meermetmans.nl, misdefinitie.nl en hetzuur.nl.

Meermetmans.nl wordt onderhouden door een blogger die het best kan worden omschreven als islamfoob. Over de islam is hij uiterst negatief. Op 22 april 2010 schrijft hij: ‘De strijders van islam blazen immers zelf

alles en iedereen op, inclusief hun eigen volk, dus het wordt de hoogste tijd dat wij ons gaan aanpassen. En fuck de *collateral damage* voortaan. Precisiewapens zijn bovendien reteduur dus gewoon alles platgooien met goedkope *dumb bombs* waar je maar zo'n akbarbaard vermoedt. *Kill 'em all, let God sort them out.*⁶³

Misdefinitie.nl wordt onderhouden door een voormalige docent op een school in Amstelveen, die na korte tijd werd ontslagen vanwege discriminerende teksten op zijn weblog. Daar laat hij zich denigrerend uit over allochtonen in het algemeen en moslims in het bijzonder. Het Meldpunt Discriminatie Internet deed vanwege de vele discriminerende uitlatingen aangifte tegen hem. Begin 2009 kwam de rechtbank in Haarlem tot een uitspraak. Ondanks het feit dat de teksten 'in strijd met de goede smaak of betamelijkheid' werden bevonden, kon niet worden aangetoond dat de voorgelegde uitspraken beledigend waren voor een specifieke groep mensen. Hij werd vrijgesproken.⁶⁴

Hetzuur.nl kenmerkt zich door een groot wantrouwen ten opzichte van de parlementaire democratie en een ontkenning van de Holocaust, zoals te vinden is in de categorie Holocaustles.⁶⁵ Het Meldpunt Discriminatie Internet deed in 2010 aangifte tegen hetzuur.nl naar aanleiding van door het MDI als strafbaar beoordeelde antisemitische berichten in de categorie 'Joden'.⁶⁶

3.1.7 *Samenvattend: formaties*

In de periode 2004-2009 hebben de volgende formaties activiteiten ontplooid in Amsterdam: Nationale Alliantie, Nationalistische Volksbeweging, Nieuw Rechts, Voorpost, Dispuut Batavia, Met de Dieren Tegen de Beesten, Conservatieve Democraten en op internet Stormfront Forum, Polinco en Holland Hardcore. De actieve aanhang van deze formaties in Amsterdam is klein en ze ontplooiën weinig activiteiten.

De Nationale Alliantie had ten minste twee actieve leden in Amsterdam. Aan de demonstratie in Amsterdam-Zuid in mei 2006 namen veertig mensen deel.

De Nationalistische Volksbeweging heeft met Wim Beaux een extreemrechtse activist in huis met een lange geschiedenis en een redelijk ontwikkeld netwerk. Een groot deel van de aanhang was verder te vinden in de Zaanstreek en in Kennemerland. Na het overlijden van een bestuurslid in 2008 ondernam de NVB weinig activiteiten meer. Op een demonstratie in De Baarsjes in september 2007 kwamen ongeveer veertig mensen af. Onbekend is onder hoeveel mensen het blad *De Nationale Amsterdammer* wordt verspreid.

Nieuw Rechts had een actief lid in Amsterdam. Hij begeleidde onder andere Michiel Smit tijdens diens tocht door de Diamantbuurt.

Voorpost heeft ook een actief lid in Amsterdam. Daarnaast is het aan Voorpost verbonden Dispuut Batavia opgericht door een Amsterdamse student. Voorpostleden uit de rest van het land zijn wel actief geweest in Amsterdam. Voormalig GroenLinks Tweede Kamerlid Wijnand Duyvendak werd getaart, een kraakpand in Noord werd aangevallen en in brand gestoken en in 2010 werd actie gevoerd in de Balie tegen 'sharia-rechtbanken', waarbij ook een bedreiging werd geuit. Het aantal abonnees op het Voorpostblad *Laagland* is niet bekend.

De Conservatieve Democraten, een rechtstreekse afstammeling van de Centrumdemocraten van Janmaat, deed in 2006 mee met de gemeenteraadsverkiezingen. Ruud Enthoven en Wim Elsthout stonden op de lijst. De aanhang bleek zeer beperkt: slechts 1.124 mensen brachten hun stem uit op deze partij. Een ander oud-CD-lid, Jacques Fortuné, is nog steeds actief in de partij Pijp- en Zuidbelangen in Amsterdam-Zuid.

Binnen de digitale formaties Stormfront en Holland Hardcore is het door de anonimiteit moeilijker vast te stellen of mensen uit Amsterdam afkomstig zijn. De beschreven voorbeelden, Oi, Riga, Hollandheydrich en Hermans hebben zelf aangegeven uit Amsterdam afkomstig te zijn. Van Joshadam staat door een rechtszaak vast dat hij afkomstig is uit Amsterdam. Ten slotte zijn er in ieder geval drie extreemrechtse blogs die onderhouden worden door personen uit Amsterdam.

3.2 Activiteiten en incidenten

De formaties die hierboven beschreven staan, hebben diverse activiteiten ondernomen in Amsterdam. Hieronder wordt een samenvattend overzicht gegeven van door ons geconstateerde extreemrechtse activiteiten. Hierbij nemen we ook de incidenten en uitingen op met een extreemrechts karakter, onder het voorbehoud dat dit geen uitspraak over extreemrechts daderschap impliceert. In bijlage II staan de activiteiten uitgebreid beschreven.

Bij de beschrijving van activiteiten en incidenten wordt onderscheid gemaakt tussen legale en illegale activiteiten. Legale activiteiten zijn onderverdeeld in de categorieën demonstraties en manifestaties en folderen & plakken. De illegale activiteiten zijn de strafbare zaken, zoals vernielingen, openlijk geweld, bedreiging en bekladding. We hebben een incident opgenomen in de lijst indien het een extreemrechts karakter heeft, ook als de dader onbekend is gebleven. De scheidslijn legaal of illegaal is niet altijd even duidelijk. Een wettelijk toegestane demonstratie kan bijvoorbeeld gepaard gaan met verstoring van de openbare orde, belediging en zelfs bedreiging. Toch hebben we dit onderscheid aangebracht, omdat het immers ook extreemrechts is toegestaan legale activiteiten te ontplooiën. Wel is er door de tijd heen een verschil in interpretatie waar te nemen van het recht op demonstratie.⁶⁷

In totaal zijn er in de behandelde periode negentien demonstraties en manifestaties georganiseerd door extreemrechts in Amsterdam. De Nationale Alliantie organiseerde op 27 mei 2006 een demonstratie tegen de vereniging Martijn, behartiger van de belangen van Nederlandse pedofielen. De NA krijgt geen toestemming om in de directe omgeving van de vereniging te demonstreren, maar mag wel een tocht lopen door Amsterdam-Zuid. Ongeveer dertig demonstranten komen gezamenlijk aan per trein. Ze dragen kleding voorzien van nazistische symboliek zoals runentekens, ss-totenkopf, 88 (Heil Hitler) en Keltische kruizen. De Anti Fascistische Actie (AFA) probeert de demonstratie te verstoren. De politie arresteert 21 tegendemonstranten. Het aantal demonstraties of manifestaties is niet groot: hooguit twee of drie per jaar, met een kleine uitschieter in 2006. Drie van die vijf bijeenkomsten zijn georganiseerd

door Michiel Smit van Nieuw Rechts. Het lijkt er erg op dat hij Amsterdam uitkoos om publiciteit te krijgen.

De laatste demonstratie van enige omvang georganiseerd vanuit een klassieke extreemrechtse formatie was in september 2007. Toen verschenen ongeveer veertig demonstranten na een oproep van de NVB om te protesteren tegen de verplaatsing van een oorlogsmonument in de Baarsjes voor de bouw van een moskee. Bij aanvang van de demonstratie volgde een confrontatie met supporters van Ajax en AFA, waarna de burgemeester de demonstratie verbood en liet ontbinden.

Opmerkelijk was de demonstratie voor het gerechtsgebouw aan de Parnassusweg op 20 januari 2010. Deze was georganiseerd door de PVV ter ondersteuning van Geert Wilders. Onder de aanwezigen waren veel aanhangers van klassieke extreemrechtse formaties, zoals bijvoorbeeld Wim Beaux van de NVB.

In de tweede categorie legale activiteiten (folderen en verspreiden van posters) zijn acht activiteiten geconstateerd. Nieuw Rechts was in 2004 en 2005 redelijk actief, bijvoorbeeld met het uitdelen van folders bij een film over Che Guevara in bioscoop Tuschinski. Stickers van Voorpost met de tekst ‘Geen djihad in onze straat’ werden ook regelmatig aange troffen.

Geweldsgebruik vanuit extreemrechts hebben we in de onderzoeksperiode driemaal kunnen constateren. In zes gevallen was er wel sprake van geweld met een rechtsextremistisch karakter, maar was het daderschap onduidelijk. De ernstigste geweldsincidenten waren een brandstichting door leden van Voorpost Flevoland van een kraakpand in Amsterdam-Noord op 11 april 2006 en het taartincident, eveneens door Voorpost, bij de boekpresentatie van Wijnand Duyvendak op 20 augustus 2008.

Opmerkelijke geweldsincidenten met respectievelijk een xenofob en een antisemitisch karakter waren het ingooien van de ruiten van de voorzitter van de landelijke Turkse organisatie HTTB in de weken na de moord op Theo van Gogh, en een aanslag met een molotovcocktail op de voormalige synagoge in de Lekstraat op 17 januari 2009.

Bedreigingen komen in de categorie illegale activiteiten vaker voor. Tien incidenten kunnen we toeschrijven aan extreemrechts en zes bedreigingen hebben een extreemrechts karakter. Veel van de dreigementen komen tegenwoordig via internet. Soms worden zij direct naar de betrokkene gemaild, soms wordt de bedreiging geuit via webfora, waar mensen hun bericht achterlaten. Opmerkelijk is dat er vaak sprake is van grove belediging en doodsbedreiging. Een aantal bedreigingen beschrijven we uitgebreid in het hoofdstuk over slachtoffers.

Bekladdingen ten slotte hebben vaker een extreemrechts karakter. Het is dan niet duidelijk dat ze ook afkomstig zijn van extreemrechts. Over het algemeen gaat het om antisemitische en islamofobe bekladdingen. In de periode na de moord op Theo van Gogh waren deze laatste duidelijk zichtbaar.

Onderstaande tabellen zijn samengesteld op basis van gegevens van de KLPD, Kafka, CIDI, MDI, MDA en eigen data van de Anne Frank Stichting.

Tabel 3.1   Overzicht legale activiteiten extreemrechts Amsterdam 2004-2009

	Totaal	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Demonstraties	18	3	2	5	3	2	3
Folderen en posters	8	3	2	3	0	0	0
Totaal	26	6	4	8	3	2	3

Tabel 3.2   Overzicht illegale activiteiten extreemrechts Amsterdam 2004-2009

	Totaal	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Geweld	3	0	1	1	0	1	0
Bedreiging	9	1	1	1	3	0	3
Bekladding	6	2	0	2	1	1	0
Totaal	18	3	2	4	4	2	3

Tabel 3.3 Overzicht activiteiten extreemrechts Amsterdam 2004-2009

	Totaal	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Demonstraties	18	3	2	5	3	2	3
Folderen en posters	8	3	2	3	0	0	0
Geweld	3	0	1	1	0	1	0
Bedreiging	9	1	1	1	3	0	3
Bekladding	6	2	0	2	1	1	0
Totaal	44	9	6	12	7	4	6

Tabel 3.4 Overzicht activiteiten met een extreemrechtse signatuur in Amsterdam 2004-2009

	Totaal	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Folderen en posters	4	3	0	0	0	0	1
Geweld	6	3	1	0	0	0	2
Bedreiging	6	5	1	0	0	0	0
Bekladding	24	10	8	3	0	2	1
Totaal	40	21	10	3	0	2	4

3.3 Afsluitend

In Amsterdam is in de onderzoeksperiode slechts een beperkt aantal georganiseerde extreemrechtse organisaties actief geweest. Het aantal openbare demonstraties en manifestaties is beperkt gebleven, maar de activiteiten van Nieuw Rechts laten zien dat Amsterdam als *no-go-area* vanwege publicitaire effecten toch aantrekkelijk is.

De thema's die de formaties aansnijden zijn divers, maar het zich afzetten tegen 'het vreemde', de islam, 'buitenlanders' en de multiculturele sa-

menleving, het opkomen voor ‘het eigen (blanke) volk’ en tegen ‘de linkse’ politiek komen als ideologisch speerpunten vaak terug. Een aantal organisaties is daarnaast sterk antisemitisch en nationaalsocialistisch georiënteerd. Hierbij wordt veelvuldig gebruikgemaakt van nationaalsocialistische symbolen.

Internet blijft zich ook onder extreemrechts ontwikkelen. Op diverse extreme webfora en weblogs zijn ook inwoners van Amsterdam actief. Internet heeft de toegankelijkheid van extreemrechts in grote mate vergemakkelijkt. De meest extreme uitingen van antisemitisme en nationaalsocialisme zijn op internet te vinden.

Het aantal legale en illegale activiteiten van extreemrechts is beperkt gebleven in de onderzochte periode. Een piekperiode was eind 2004, begin 2005 na de moord op Theo van Gogh, een dramatische gebeurtenis die veel incidenten tot gevolg heeft gehad. De moord heeft in Amsterdam, evenals in de rest van het land, als katalysator gewerkt voor anti-islamitische sentimenten. Veel uitingen die op dit terrein in Amsterdam zijn gedaan, evenals veel antisemitische uitingen, zijn extreemrechts van signatuur, maar kunnen niet aantoonbaar worden toegeschreven aan extreemrechts.

4 Steun en voedingsbodem

In hoofdstuk 3 is duidelijk geworden dat georganiseerd extreemrechts in Amsterdam momenteel in beperkte mate aanwezig is. Een belangrijke vraag daarnaast is: in hoeverre is er wel een extreemrechts potentieel en bestaat er in Amsterdam een voedingsbodem waarop extreemrechtse formaties of partijen zouden kunnen gedijen? Er is in Nederland in het algemeen een vrij stabiel potentieel electoraat aan uiterst rechtse zijde van omstreeks 20%.⁶⁸ Om de steun voor extreemrechts onder de Amsterdamse bevolking enigszins te peilen, gaan wij hieronder kort in op de verkiezingsuitslagen van de afgelopen jaren en de mate waarin op scholen en in buurten extreemrechtse ontwikkelingen zijn waargenomen. Daarnaast komen globaal maatschappelijke risicofactoren aan de orde die apart of in samenhang kunnen worden gezien als bouwstenen voor een voedingsbodem.

De gemeente Amsterdam is de grootste stad van Nederland. Op 1 januari 2009 woonden er 756.347 mensen.⁶⁹ De diversiteit is groot. Er wonen in de stad mensen van 177 verschillende nationaliteiten.⁷⁰ Momenteel is de helft van de Amsterdamse bevolking allochtoon en de helft autochtoon. Van de allochtone bevolking is ruim tweederde van niet-westerse afkomst en eenderde van westerse afkomst. Onder de niet-westerse allochtone bevolking vormen mensen van Surinaamse en Marokkaanse afkomst de grootste groepen: respectievelijk: 68.761 en 68.099. Inwoners van Turkse afkomst zijn er beduidend minder: 39.654. Er wonen in Amsterdam 11.559 Antillianen.⁷¹

De diversiteit in de stad is niet overal even groot. Een aanzienlijk deel van de Surinaamse bewoners (26.762) woont traditioneel nog steeds in Amsterdam-Zuidoost⁷², iets wat nog sterker geldt voor de inwoners afkomstig uit de Antillen (4.647). Samen vormen zij ongeveer 39% van de bevolking van Zuidoost. Inwoners afkomstig uit Turkije of Marokko zijn vooral te vinden in Bos en Lommer, Geuzenveld-Slotermeer, Osdorp en Slotervaart. Centrum, Oud-Zuid en Zuideramstel, kennen een relatief grote groep autochtonen, terwijl Noord, Zeeburg en Oost/Watergraafsmeer gemengd zijn.

De tevredenheid van Amsterdammers met hun buurt is de afgelopen jaren toegenomen.⁷³ De overlast op straat is in zijn algemeenheid afgenomen, maar ondanks een afname van het aantal jeugdgroepen constateren veel mensen wel jeugdoverlast.⁷⁴ Zowel de objectieve veiligheid als de subjectieve veiligheid is tussen 2003 en 2006 verbeterd en daarna stabiel gebleven. Voor een groot deel komt dit door de afname van het aantal aangiften op het terrein van vermogenscriminaliteit zoals straatroof, diefstal uit auto's en zakkenrollen. Aangiften op het gebied van geweldscriminaliteit, vernieling en overige aangiften zijn sinds 2003 nagenoeg gelijk gebleven. Er zijn drie buurten waar de objectieve criminaliteit hoger is dan het gemiddelde van de stad: twee in stadsdeel Centrum en één in Zuidoost. Gevoelens van onveiligheid zijn het grootst in de Transvaalbuurt, Oosterparkbuurt, Hoofdweg en omstreken, Geuzenveld, Overtoomse Veld, De Punt en Bijlmer-Centrum.⁷⁵

4.1 Verkiezingsuitslagen

Bij verkiezingen die plaatsvonden in de onderzoeksperiode hebben verschillende extreemrechtse partijen een poging gedaan de gunst van de Amsterdamse kiezers te winnen. In 2004 deed Nieuw Rechts mee aan de verkiezingen voor het Europees Parlement. Pogingen van partijleider Michiel Smit om juist in Amsterdam stemmen te trekken mislukten. Met een marginaal aantal van 522 stemmen bleef Nieuw Rechts steken op 0,3% van de stemmen. In 2006 deden de Conservatieve Democraten mee aan de gemeenteraadsverkiezingen. Deze partij was een rechtstreekse afstammeling van de Centrumdemocraten van Hans Janmaat. De Conservatieve Democraten werden in 1998 door Janmaat opgericht uit angst voor vervolging van de Centrumdemocraten. In Amsterdam stonden in 2006 voornamelijk oud-CD'ers op de lijst, onder wie lijsttrekker Ruud Enthoven. Hij had van 1994 tot 1998 in de raad gezeten en deed daar regelmatig racistische uitspraken. Eerder werd hij veroordeeld voor wapenhandel. Nummer twee was de Haarlemmer Wim Elsthout, jarenlang de rechterhand van Janmaat. Erg succesvol was de deelname van de Conservatieve Democraten aan de verkiezingen niet. In totaal kreeg de partij 1.124 stemmen (0,4%). Bij de laatste Tweede Kamer, Europese en gemeenteraadsverkiezingen van 2006, 2009 en 2010 deden geen traditionele extreemrechtse partijen mee.

Opmerkelijk is de opkomst van de Partij voor de Vrijheid (pvv) van Geert Wilders, ook in Amsterdam. Wilders en de pvv beschouwen zichzelf niet als extreemrechts en wensen zich daarvan te distantieren. Een analyse van deze partij in de achtste *Monitor Racisme & Extremisme* leidde tot de constatering dat de pvv een duidelijke afkeer van ‘het vreemde’ tentoonstreeft en ten dele als een magneet op extreemrechtse activisten werkt.⁷⁶ Dit bleek ook uit de opkomst bij de demonstratie voor aanvang van het Wildersproces. De pvv is buitengewoon hiërarchisch georganiseerd en momenteel een partij zonder leden. De vraag is wat er gaat gebeuren als de pvv de deuren openzet. De kans is reëel dat rechtsextremisten die radicaler zijn, zullen proberen zich aan te sluiten.⁷⁷

In dit verband is het interessant te bekijken wat het potentieel van de pvv in Amsterdam is en in welke specifieke delen van de stad dat potentieel zich bevindt. Is er een parallel te trekken met de aanhang van de Centrumdemocraten in de jaren negentig en de latere aanhang van de Lijst Pim Fortuyn? Hierbij dient een voorbehoud te worden gemaakt, want niet alleen verschillen de pvv, cd en lpf ideologisch van elkaar, ook is de specifieke context nu anders. Desondanks lijkt het erop dat er, gezien de overlap van etnocentrische uitgangspunten, sprake is van een overloop van kiezers. Uit landelijk onderzoek is gebleken dat mensen die vroeger lpf en cd stemden, heden een voorkeur hebben voor de pvv. Er blijken opmerkelijke overeenkomsten te zijn tussen kenmerken van het voorheen extreemrechtse electoraat en de huidige stemmers van ‘ver rechts’. Vooral lager opgeleiden, werklozen en zelfstandigen spreken hun voorkeur uit voor de pvv. Overigens blijkt dat de ‘ver rechtse’ ideologie onder alle kiezers meer verspreid is. Kiezers ervaren meer etnische dreiging, hebben een autoritaire attitude en zijn politiek cynischer.⁷⁸

Met dat voorbehoud is bekeken of in Amsterdam overeenkomsten te vinden zijn in buurten waar vroeger veel op de cd en lpf werd gestemd en nu op de pvv. Het gaat daarbij overigens ook om verschillende soorten verkiezingen met wisselende opkomstpercentages. Bij de cd hebben we gekeken naar de gemeenteraads- en Tweede Kamerverkiezingen van 1994, bij de lpf naar de Tweede Kamerverkiezingen van 2002 en bij de pvv naar de Tweede Kamerverkiezingen van 2006 en 2010 en de Europese verkiezingen van 2009.

Bij de gemeenteraadsverkiezingen was de CD sterk vertegenwoordigd in Noord (12%), Bos en Lommer (12%), Slotermeer (14,5%), Osdorp (12,5%) en Slotervaart (14,5%). Na de onthulling van een aantal schandalen daalde de aanhang van de CD fors bij de Tweede Kamerverkiezingen van 1994, maar bleef in Slotermeer steken op 7,4%, in Osdorp op 5,6% en in Noord op 5,9%.

Tabel 4.1 Verkiezingsuitslagen CD, LPF en PVV

	Gemeente- raad 1994 CD	Tweede Kamer 1994 CD	Tweede Kamer 2002 LPF	Tweede Kamer 2006 PVV	Europese Verkiezingen 2009 PVV	Tweede Kamer 2010 PVV
Centrum	4,70	2,10	11,10	2,60	6,90	5,11
Westpoort	2,30		26,50	4,90	9,90	6,48
Westerpark	8,00	4,10	14,60	3,50	10,00	7,73
Oud-West	5,20	2,50	11,40	2,70	7,60	5,08
Zeeburg	7,90	4,60	11,40	2,70	7,30	5,32
Bos en Lommer	12,00	5,70	17,70	4,40	12,10	7,84
De Baarsjes	9,50	4,50	15,50	3,60	9,70	7,31
Noord	12,00	5,90	27,30	9,40	26,00	21,63
Slotermeer	14,50	7,40	25,80	7,60	22,90	16,12
Osdorp	12,50	5,60	25,90	8,20	26,00	17,60
Slotervaart	14,50	3,70	19,30	6,00	19,00	12,33
Zuidoost	6,20	2,70	15,40	3,60	16,30	9,86
Oost/ Watergraafsmeer	7,50	3,65	14,20	3,70	10,20	7,16
Oud-Zuid	4,95	2,15	11,40	2,50	7,80	5,22
Zuideramstel	5,80	2,50	15,40	3,70	13,10	7,79

De LPF deed het in 2002 in heel Amsterdam goed, maar ook hier sprongen Noord (27,3%), Slotermeer (25,8%) en Osdorp (25,9%) boven het gemiddelde uit.

Bij de Tweede Kamerverkiezingen in 2006 haalde de PVV vooral in Noord (9,4%), Osdorp (8,2%) en in Slotermeer (7,6%) flink wat stemmen binnen.

Bij de verkiezingen voor het Europees parlement in 2009 steeg de aanhang van de PVV in Amsterdam naar 12,7%. Hierbij dient zeker te worden meegewogen dat het opkomstpercentage slechts 37% was. De PVV werd met deze laatste uitslag de vierde partij in Amsterdam. In Noord (26,3%), Geuzenveld-Slotermeer (22,9%), Osdorp (26%) en Slotervaart (19%) werd de PVV zelfs de grootste partij.

Bij de verkiezingen voor de Tweede Kamer in juni 2010 daalde de PVV ten opzichte van de Europese verkiezingen in 2009 over heel Amsterdam gezien van 12,7% naar 9,4%. De uitschieters bleven Noord (21,6%), Geuzenveld-Slotermeer (16%), Osdorp (17,6%) en Slotervaart (12,3%).

De PVV blijkt veel stemmen te halen in buurten waar de CD en de LPF dat ook deden. Welke betekenis daaraan gegeven dient te worden, zal afhangen van de verdere ontwikkelingen van de PVV en extreemrechts.

Bij de verkiezingen voor de Tweede Kamer in juni 2010 daalde de PVV iets ten opzichte van de Europese verkiezingen in 2009, maar de trend bleef gelijk.

4.2 Het voortgezet onderwijs

Landelijk onderzoekt de onderwijsinspectie 'witextremisme' op scholen.⁷⁹ Scholen melden anoniem incidenten. Uit de rapporten komt naar voren dat 'wit extremisme' veel vaker wordt gesignaleerd dan religieus extremisme of andere vormen van radicalisering. Dit beeld wordt bevestigd door een onderzoek van de Radboud Universiteit.⁸⁰

Uit een onderzoek van de Dienst Onderzoek & Statistiek van de gemeente Amsterdam, uitgevoerd in 2005 in opdracht van de Algemene Onderwijsbond en AT5, blijkt dat extreemrechtse uitingen voorkomen op scholen in Amsterdam.⁸¹ Aan docenten die lid waren van de Onderwijsvakbond en lesgeven op een Amsterdamse middelbare school werd bij deze gelegenheid gevraagd of extreme en radicale uitingen en gedrag voorkomen onder hun leerlingen. Tevens werd hun oordeel over deze

uitingen gevraagd. Ongeveer de helft (47%) van de docenten gaf aan op school geconfronteerd te worden met extreme of radicale standpunten. Daaronder kwamen uitingen voor die te kwalificeren zijn als rechtsextremistisch door het gebruik van nazistische symbolen zoals de Hitlergroet en het hakenkruis. Ook xenofobe uitingen kwamen voor in opmerkingen dat alle buitenlanders/asielzoekers het land uit moeten. Uitingen en gedragingen tegen moslims en een islamitische manier van leven werden door 2% van de docenten gemeld als vaak voorkomend en bij 16% soms. Dit blijkt vaker op scholen met VMBO (31%) voor te komen dan op scholen zonder VMBO (13%). Uit Oost (24%) en West (29%) kwamen meer meldingen dan uit Noord (13%) en Zuid (11%). Aan de docenten werd de vraag gesteld of het goedkeuren van politiek geweld vanuit rechtsextremistische of racistische motieven voorkwam op hun school. Dit kwam op geen enkele school vaak voor, bij 5% soms, bij 11% zelden, en 65% meldde dat het nooit voorkwam. Van de scholen waar deze uitingen soms of zelden voorkwamen was 8% een witte school, 15% een gemengde school en 23% een zwarte school.

De onderzoekers hebben de docenten tevens gevraagd hoe zij het gedrag beoordeelden. Ging het puur om puberaal, provocerend gedrag of moeten de uitingen serieus worden genomen? De grootste groep (70%) meende dat het overwegend om puberaal en provocerend gedrag ging, 9% meende dat het uitsluitend puberaal gedrag betrof en 9% meende dat er sprake was van overwegend reële extreme opvattingen. Wel gaf een groot deel (65%) van de docenten aan dat radicalisme en extremisme op hun school voorkomen en dat zij dit als zorgelijk ervaren. De onderzoekers concludeerden destijds dat de cijfers aanleiding geven om de situatie met betrekking tot uitingen en gedrag van leerlingen in het Amsterdamse voortgezet onderwijs serieus te nemen. Binnen de gemeente is dit signaal opgepakt door het programmabureau Wij Amsterdammers en het netwerk Veiligheid In en Om School (VIOs), een samenwerkingsverband van 72 scholen voor voortgezet onderwijs in Amsterdam, dat in 2009 is opgeheven. Om serieus zicht te krijgen op problemen met radicalisering in het onderwijs is in 2007 het Amsterdams Onderwijsadviespunt Radicalisering (AOR) opgericht met als doel advies te geven en ondersteuning te bieden bij preventie en aanpak van radicalisering. In 2007 werden vijftig scholen in het voortgezet onderwijs bezocht, waarbij

het grootste deel van de scholen aangaf behoefte te hebben aan een AOR, maar er werden geen specifieke gevallen van radicalisering gesignaleerd. ‘Wit’ extremisme werd nauwelijks aangetroffen. Vanuit Noord werd gemeld dat het naar de randgemeenten lijkt te verdwijnen. Een deel van de bezochte scholen werd wel geconfronteerd met vormen van intolerantie. Deze betroffen uitingen van homohaat, antisemitisme, vrouwonvriendelijk gedrag en agressie jegens leerkrachten of medeleerlingen. In één geval werd in dit verband melding gemaakt van het bekladden van een schoolgebouw met anti-islam leuzen.

Na het pilotjaar is besloten het AOR niet voort te zetten. Uit de eindevaluatie komt naar voren dat in het voortgezet onderwijs sprake is van weerstand. Veel docenten maken zich zorgen over de, in hun ogen, radicale uitspraken van leerlingen, maar voelen zich nogal eens niet gesteund door hun directie. Directies zijn vaak afhoudend in gesprekken over radicalisering. Er is angst voor imagoschade en dat kan de uitkomsten van onderzoek nog wel eens vertekenen. Dit verschijnsel werd ook opgemerkt bij andere projecten.⁸² Docenten wijzen daarnaast op hun vertrouwensband met leerlingen.

Scholen opnieuw benaderd

Voor het onderhavige onderzoek hebben wij decanen en veiligheidscoördinatoren van alle scholen voor voortgezet onderwijs in Amsterdam benaderd via een vragenlijst. Van de 47 benaderde scholen hebben er in eerste instantie acht gereageerd. Na een rappel hebben er nog eens zeven gereageerd. Uit de antwoorden op het rappel blijkt dat een aantal van deze scholen in eerste instantie niet reageerde, omdat er geen uitingen of incidenten te melden waren. Bij scholen die ook na rappel niet gereageerd hebben, kan iets dergelijks aan de hand zijn geweest. Maar ook het imago van de scholen kan een rol spelen in de non-respons. Van de scholen die op onze vragen hebben gereageerd, heeft geen enkele school te maken met vormen van rechtsextremisme zoals we die beschreven hadden. Wel ontvingen wij langs een andere weg een melding dat op een school in Amsterdam-Noord een van de leerlingen (16 jaar) de Holocaust ontkende en zich zeer racistisch uitliet tegenover medescholieren van Noord-Afrikaanse afkomst. De leerling was destijds jeuglid van de ex-

treemrechtse Nederlandse Volks-Unie en droeg hakenkruizen. Samen met vrienden intimideerde hij andere leerlingen.

Uit eerder onderzoek, de antwoorden van scholen en meldingen die we hebben verzameld, valt te concluderen dat zich weinig vormen van (steun aan) extreemrechts manifesteren in het voortgezet onderwijs in Amsterdam. Het voorbehoud dat gemaakt dient te worden, is de non-respons die mogelijk verband houdt met angst voor imagoschade van de school en met ethische overwegingen van docenten die hun vertrouwensband met leerlingen niet willen schaden.

4.3 Buurten

Om een zo helder mogelijk beeld te krijgen van steun voor rechtsextremisme op buurtniveau hebben we contact gezocht met mensen uit diverse beroepsgroepen die op buurtniveau actief zijn. Het gaat om wijkopbouworganen, buurtregisseurs, jongerenwerkers en de contactpersonen veiligheid bij de stadsdelen. Daarnaast hebben we gekeken of er relevante andere onderzoeken zijn verricht.

De contactpersonen veiligheid bij de stadsdelen Zuid-Oost, Westerpark, De Baarsjes, Oud-Zuid, Zeeburg en Noord meldden dat ze in deze stadsdelen geen extreemrechtse incidenten en uitingen hebben geconstateerd. Zuideramstel meldde één ernstig incident: op 17 januari 2009 werd een molotovcocktail gegooid tegen de deur van een veilinghuis in de Lekstraat. Daarnaast werden er in mei en juni 2009 antisemitische stickers geplakt op verkeersborden in Zuideramstel. Buurtregisseurs van de Amsterdamse politie hebben weinig tot geen meldingen ontvangen van extreemrechtse incidenten of uitingen.⁸³ Eén melding kwam binnen via Bureau Houtmankade. Begin 2009 werd een hakenkruis aangetroffen op een plakzuil op het Nassauplein. Deze is verwijderd door het stadsdeel.

Van de drie reacties die we hebben gekregen van benaderde wijkopbouworganen, maakten er twee melding van een incident. Wijkopbouworgaan Vondelpark meldde dat in 2009 een hakenkruis was geconstateerd in de Jacob Obrechtstraat waar zich een synagoge bevindt. Wijkcentrum

Ceintuur meldde in aanraking te zijn gekomen met het voormalige CD-raadslid Jacques Fortuné. Fortuné treedt op als woordvoerder voor milieuzaken van de politieke partij Zuid- en Pijpbelangen en is bestuurder van de nevenorganisatie Stichting Vrienden van het Sarphatipark. Opvallend is dat deze partij spreekt over ‘joodse complotten’ bij de naamgeving van twee bruggen in Oud-Zuid die worden vernoemd naar verzetshelden uit de Tweede Wereldoorlog.⁸⁴

Medewerkers van *streetcornerwork* in Centrum, Zuid, West, Nieuw-West en Oost hebben geen extreemrechtse incidenten en uitingen opgemerkt. In Noord hadden we op verzoek van medewerkers een gesprek over radicaliseringstendensen onder jongeren. Op het Purmerplein komt af en toe een kleine groep ‘Lonsdalejongeren’ bij elkaar, maar ze veroorzaken geen overlast of incidenten. Recent, in november 2009, werden hakenkruizen geklad op de Bethlehemkerk aan de Zwanenburgerlaan. Verder zijn er geen extreemrechtse incidenten opgemerkt door *streetcornerwork* in Noord. Wel merkt men dat de jongeren vatbaar zijn voor radicalisering. Er is een bepaalde geslotenheid naar andere culturen vanuit de sterke dorpscultuur die in sommige buurten heerst. Ook is een tv-serie over de Arayan Brotherhood, een extreemrechtse *gang* in de Verenigde Staten, erg populair. Aan de andere kant is de jongerencultuur meer gemengd in vergelijking met die van hun ouders. Autochtone en allochtone jongeren kennen elkaar van school en dat contact blijft ook daarna. Vervolgens noemden de medewerkers de sterke identificatie met het jodendom onder de grote schare Ajaxsupporters in Noord als mogelijke rem op antisemitische radicalisering. In 2009-2010 onderzochten studenten van de Hogeschool van Amsterdam extreemrechtse ontwikkelingen binnen de Montessori- en Valutabuurt in Amsterdam-Osdorp. Bij dat onderzoek werden geen gebeurtenissen of uitingen aangetroffen die duiden op extreemrechtse ontwikkelingen.⁸⁵

4.4 Maatschappelijke risicofactoren

Het gaat bij maatschappelijke risicofactoren om een inschatting van de voorwaarden waaronder Amsterdammers kans maken in een proces van extreemrechtse radicalisering te raken. In zulke complexe processen spelen zowel individuele als maatschappelijke factoren een rol.⁸⁶

Op macroniveau lijkt politieke, economische en sociale instabiliteit een belangrijke voedingsbodem te zijn.⁸⁷ Maar ook sociale problemen met groepen allochtone jongeren, negatieve beeldvorming over migrantengemeenschappen en interetnische conflicten lijken in het huidige tijdsbestek van invloed op de steun voor en het al of niet behalen van electoraal succes door extreemrechtse partijen. Daarnaast lijken factoren in de maatschappelijke context in ieder geval van belang als katalysator.⁸⁸

Toename tweedeling

De economische crisis lijkt Amsterdam hard te treffen. Het aantal werklozen is in 2009 flink gestegen. Eind 2008 waren er 18.000 werklozen (4,7%), eind 2009 waren er 25.000 werklozen (6,5%).⁸⁹ Ten gevolge van de economische crisis verwachtte het SEO in 2009 een verdubbeling van de werkloosheid in Amsterdam in de volgende twee jaar. Vooral jongeren worden getroffen.⁹⁰

Ook neemt de werkloosheid onder Marokkanen, Turken en andere niet-westerse allochtonen sneller toe dan onder andere etnische groepen. Het verschil in welzijnsniveau tussen personen met een betaalde baan en werklozen neemt verder toe. De stadsdelen Geuzenveld-Slotermeer, Bos en Lommer en Zuidoost hebben het grootste aantal werklozen. Naast de economische crisis lijkt een belangrijke oorzaak hiervan de mismatch tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt te zijn.⁹¹ Bovendien is de arbeidsmarkt nog steeds sterk gesegregeerd.⁹² Op langere termijn is hierdoor een toenemende kans op polarisatie op de arbeidsmarkt. Enerzijds ontwikkelt de stad zich als een plek waar de stedelijke elite graag wil werken én wonen, anderzijds ontwikkelt zich in de stad laaggeschoolde werkgelegenheid die vooral wordt ingevuld door nieuwe migranten en minderheden. Gesproken wordt wel van ‘tweepoligheid’ als typisch kenmerk van de stedelijke ontwikkeling in Amsterdam. Zowel op de arbeidsmarkt als op de woningmarkt is sprake van groei aan de bovenkant én aan de onderkant.⁹³ Op de woningmarkt is de segregatie het best te zien als we kijken naar de woonplaats van personen van Turkse en Marokkaanse afkomst. Zij wonen sterk geconcentreerd in bepaalde delen van de stad. Surinamers en Antillianen wonen minder gesegregeerd, maar wel meer gesegregeerd dan autochtonen.⁹⁴

Onbehagen

In 2002 en 2004 vormden ontwikkelingen van toenemende maatschappelijke ongelijkheid, een verslechterende leefsituatie en het afkalvende vertrouwen in de samenleving, de overheid, de rechtsstaat en de eigen toekomst reden tot somberheid. Een aantal schokkende gebeurtenissen in de wereld – 11 september en de aanslagen in Madrid en Londen – en in Nederland leidden tot onrust in de maatschappij.⁹⁵ Ook in Amsterdam hebben deze factoren bijgedragen aan een bepaalde mate van onbehagen over de multiculturele samenleving.⁹⁶ Uit interviews onder mensen die dit gevoel ervaren, komt naar voren dat dit betrekking heeft op scheve verhoudingen in de buurt, op het werk en in het onderwijs, op etnische groepen die geïsoleerd van elkaar leven, op stigmatisering en intolerantie, en op jeugdoverlast en verruwing. Bovendien is er angst voor ongelijke behandeling. Als oorzaak gaf men aan dat problemen niet openlijk bespreekbaar zijn. Migranten klampen zich te veel vast aan hun eigen tradities en zijn vooral gericht op hun eigen groep, zo vond men. De Nederlandse identiteit zou hierdoor bedreigd kunnen worden. Ook het voorkeursbeleid en het huisvestingsbeleid werden door veel geïnterviewden genoemd als een oorzaak van de problemen. Men was over het algemeen ook teleurgesteld in de politieke partijen.⁹⁷

Aan de andere kant is de leefbaarheid in Amsterdam er in de periode 1998-2008 objectief flink op vooruitgegaan. In 1998 woonde een op de vier Amsterdammers in een buurt met een ‘negatieve score’, in 2008 gold dit voor minder dan een op de tien.⁹⁸ Toch leven veel mensen in sociaal isolement. Dit raakt onder autochtonen vooral ouderen, terwijl onder allochtonen vooral jongeren en volwassenen tot de leeftijd van 54 jaar isolement ervaren. Verder bestaat er over het algemeen een positief beeld van andere etnische groepen, behalve van Marokkanen.⁹⁹

Alledaagse discriminatie

De veel geconstateerde maatschappelijke verharding in de achterliggende jaren lijkt ook te hebben geleid tot een toename van het aantal klachtmeldingen door burgers in de categorieën ras, huidskleur en geloof.¹⁰⁰ Lang niet iedereen dient echter een klacht in bij het Meldpunt Discriminatie. Bij rassendiscriminatie blijkt de drempel voor slachtoffers hoger te zijn dan bij klachten over andere zaken. Ook blijkt uit kwalitatief on-

derzoek dat de belangrijkste reden om een klacht niet te melden het idee is dat melden niet helpt.¹⁰¹ Vaak dient iemand pas een klacht in nadat hij meerdere keren met discriminatie is geconfronteerd. Daarnaast willen sommige mensen een negatieve gebeurtenis die hun gevoel voor eigenwaarde aantast, het liefst zo snel mogelijk vergeten.¹⁰² Toch is de toename van klachtmeldingen bij het Meldpunt Discriminatie Amsterdam goed zichtbaar. Klachten op grond van godsdienst/levensovertuiging piekten in 2008. Dit werd veroorzaakt door veel klachten naar aanleiding van de film *Fitna* van Geert Wilders.

Tabel 4.2 Klachten per grond 2007-2009

Klachtengrond	Ras - huidskleur	Godsdienst	Antisemitisme
2009	336	67	41
2008	232	99	17
2007	279	64	18
2006	259	51	47

Bron: Jaarverslagen 2006-2009, Meldpunt Discriminatie Regio Amsterdam

Vertegenwoordigers van de Anti Discriminatie Bureaus (ADB) in Noord-Holland, waaronder Amsterdam, hebben een weinig florissant beeld van de stand van zaken rond discriminatie in de Nederlandse samenleving. Zeker wat betreft discriminatie van moslims wordt gewezen op verharding van het klimaat. De snelle ontwikkeling van internet lijkt te hebben bijgedragen aan de zich verhardende sfeer. Een medium dat mensen in staat stelt anoniem hun mening te geven over gevoelige kwesties, is voor sommigen blijkbaar een verleidelijk podium om dat dan ook maar in grove en soms zeer grievende bewoordingen te doen, zo constateren de ADB's.¹⁰³

Uit de jaarlijkse Burgermonitor over Amsterdam blijkt inderdaad dat een deel van de bevolking zich vaak gediscrimineerd voelt (4%), een vijfde (19%) voelt zich soms gediscrimineerd en driekwart van de inwoners (74%) voelt zich zelden of nooit gediscrimineerd.¹⁰⁴ Opmerkelijk is het grote verschil in het gevoel gediscrimineerd te worden tussen inwoners

met Marokkaanse etniciteit en inwoners met een andere etnische achtergrond. 16% van de inwoners met Marokkaanse etniciteit voelt zich vaak gediscrimineerd, ruim boven het gemiddelde van 4%. Het aantal misdrijven op grond van discriminatie dat door de politie Amsterdam-Amstelland is geregistreerd is in deze periode ook toegenomen.¹⁰⁵

Tabel 4.3 Geregisteerde misdrijven op grond van discriminatie

2008	138
2007	145
2006	131
2005	127
2004	95

Deels heeft deze toename te maken met het feit dat er sinds 2005 door de politie een betere vorm van registratie wordt gehanteerd door middel van het registratievolgsysteem. Er is overigens geen logisch verband tussen de meldingen van discriminatie bij het MDA en de registratie bij de politie. Sommige mensen kiezen voor de ene weg, anderen voor de andere. Slechts een beperkt aantal zaken stroomt door naar het Openbaar Ministerie.¹⁰⁶ Verschillende oorzaken, zoals het politiesepot en het sepot door een hulpofficier van justitie, zijn debet aan deze beperkte doorstroming.¹⁰⁷

Tabel 4.4 Instroom en afdoening discriminatiezaken OM¹⁰⁸

	Instroom	Afdoening
2008	36	42
2007	48	46
2006	34	34
2005	16	19
2004	32	38

Het verschil in de cijfers tussen instroom en afdoening van discriminatiezaken bij het OM heeft te maken met de werkvoorraad en beperkte doorstroom van zaken. Een aantal zaken dat in de jaren 2004-2008 is afgedaan, is in eerdere jaren ingestroomd. Ook komt het voor dat zaken die in ander parketten zijn ingestroomd worden afgedaan in Amsterdam. Het betreft dan meestal discriminatiezaken op internet. Uit een onvolledig overzicht van uitspraken van de rechtbank Amsterdam blijkt dat een breed scala van discriminatiezaken uiteindelijk door de rechter wordt beoordeeld. Belediging vanwege ‘ras’, bijvoorbeeld: ‘zwarte aap’, ‘je bent zwart, je moet je wassen met bleekwater’, komt redelijk vaak voor.

4.5 Afsluitend

Noch uit de uitslagen van verkiezingen die werden gehouden in de onderzochte periode, noch uit de rondgang die we maakten in buurten en op scholen, blijkt veel steun voor georganiseerd extreemrechts en de activiteiten en acties zoals wij deze in hoofdstuk 3 beschreven. Wel kan voorzichtig uit de verkiezingsresultaten worden opgemaakt dat in buurten waar vroeger extreemrechtse organisaties veel stemmen haalden, de pvv momenteel stemmers voor zich weet te winnen. Het voortdurend hameren op het ‘islamitische gevaar’ lijkt een deel van het electoraat aan te spreken, zeker waar kiezers teleurgesteld zijn in de reguliere partijen en wellicht het gevoel hebben van doen te hebben met een capabele politicus.¹⁰⁹

Ook uit de korte bespreking van maatschappelijke risicofactoren wordt duidelijk dat het Amsterdam niet aan een voedingsbodem ontbreekt: de stad wordt hard getroffen door de economische crisis die een tweedeling onder de bevolking in de hand werkt, er leeft een cultureel onbehagen onder delen van de bevolking, en discriminatie op etnisch-religieuze grondslag komt tamelijk vaak voor. In het kader van dit onderzoek kon hiervan slechts een korte schets worden gegeven.

5 Slachtoffers

In dit hoofdstuk wordt besproken welke organisaties en personen slachtoffer zijn geweest van extreemrechtse activiteiten gedurende de onderzoeksperiode en op welke wijze zij en de overheid hierop gereageerd hebben. In een deel van de gevallen ging het om (doods)bedreigingen, soms was er sprake van openlijke geweldpleging. We beschrijven per geval de aard van het voorval en wat de reactie is geweest. Een aantal slachtoffers hebben we geïnterviewd over hun ervaringen. Hoewel de betrokkenheid van extreemrechtse activisten in een aantal gevallen wel aantoonbaar is, is lang niet altijd bekend wie de dader is geweest. In een aantal gevallen waarbij sprake was van haatmails, bedreigingen en antisemitisch en islamofob geweld, is het daderschap onbekend. We hebben deze wel opgenomen, omdat zij mogelijk aanwijzingen vormen voor extreemrechtse radicalisering.

5.1 Bedreiging en reactie

Het aantal en de aard van bedreigingen in Nederland heeft sinds de moorden op Pim Fortuyn en Theo van Gogh een hoge vlucht genomen. Bedreigingen kunnen worden onderscheiden in instrumentele en expressieve bedreigingen.¹¹⁰ Bij instrumentele bedreiging wil de dreiger een concreet resultaat afdwingen. Bij expressieve bedreiging wil de dader zich vooral demonstratief uiten.¹¹¹ De kern van hun boodschap is dat ze hun politieke opinie of hun ideologische afkeuring duidelijk willen maken. Hun actie is vooral symbolisch. Toch kan na de moorden op Pim Fortuyn en Theo van Gogh niet langer worden uitgesloten dat expressieve dreigers hun dreigementen ook ten uitvoer brengen. Deze veranderde impact van dreigementen maakt dat bedreiging in Nederland tegenwoordig veel serieuzer wordt opgevat, zowel door het slachtoffer als door de overheid. De grens tussen wat wel en wat niet als bedreiging wordt bedoeld en opgevat, verschilt overigens per cultuur, per tijdvak, per bevolkingscategorie en per persoon, en is bovendien afhankelijk van de context.¹¹² De bedreigingen die in dit hoofdstuk aan de orde komen, hebben allemaal een expressief karakter. De perceptie van de dreiging is tevens bepalend voor de reacties die worden opgeroepen bij de betrokken persoon.¹¹³ Verschillende studies laten zien dat hoe sterker iemand

waarneemt dat er sprake is van verlies, bedreiging of beschadiging, en hoe minder de ervaren controle over de situatie is, des te ernstiger de klachten zijn die men ontwikkelt.¹¹⁴ Dit proces is afhankelijk van de manier waarop de bedreigde persoon met de dreiging omgaat. Dit omgaan met dreiging wordt met een Engelse term *coping* genoemd. Omdat het Nederlands geen goed equivalent kent, hanteren wij deze term. De bedreigde persoon kan zich actief opstellen en proberen iets te veranderen aan de ontstane situatie (*actieve coping*). Hij of zij kan tot op zekere hoogte de dreiging ontkennen (*defensieve coping*) of steun zoeken en emotie uiten (*emotiegerichtte coping*) of afleiding zoeken (*palliatieve coping*). De mogelijkheid om enige controle over de situatie uit te oefenen, komt als belangrijke positieve *coping*-factor terug in het onderzoek van Nijdam naar psychosociale gevolgen van dreiging en beveiliging.¹¹⁵ Als men beter voorbereid is op hetgeen de traumatische of stressvolle ervaring inhoudt, zal men er beter mee kunnen omgaan en is de kans op klachten kleiner.

5.2 Politici en de beweging tegen racisme

Nederland Bekent Kleur

Nederland Bekent Kleur is een landelijke antiracismeorganisatie, gevestigd in Amsterdam. De organisatie richt zich tegen iedere vorm van racisme, vreemdelingenhaat, islamofobie, antisemitisme en andere vormen van discriminatie.¹¹⁶ Nederland Bekent Kleur is een van de eerste organisaties die in 2007 aangifte deed tegen Geert Wilders wegens aanzetten tot haat en discriminatie van allochtonen en moslims. Sindsdien ontvangt de organisatie regelmatig bedreigingen. De grootste hausse vond plaats in januari 2009, toen het Hof Amsterdam opdracht gaf om Geert Wilders te vervolgen.¹¹⁷ In de dagen direct na dat besluit kwamen er ongeveer 500 haatmails en bedreigingen per e-mail binnen bij NBK. Daarnaast werden medewerkers van NBK ook telefonisch bedreigd. Ongeveer 90% van de haatmail die sinds 2007 werd ontvangen bestaat uit scheldkanonnades. NBK-activisten worden uitgemaakt voor landverraders, NSB'ers en fascistten. Ongeveer 10% van de mail bestaat uit bedreigingen. In sommige gevallen zijn dit doodsbedreigingen. In andere gevallen wordt bedreigd om het kantoor van NBK 'in de fik te steken'. Een deel van de mails lijkt te zijn verzonden vanuit herkenbare adressen, een

deel is anoniem. Naar aanleiding van de bedreigingen heeft NBK aangifte gedaan bij de politie Amsterdam. In eerste instantie verliep dit volgens NBK stroef. De agent die de aangifte opnam, liet in de ervaring van NBK overduidelijk blijken sympathie te koesteren voor Wilders' pvv. Dit zou aangifte bemoeilijkt hebben. Na overname door een collega werd de zaak vervolgens correct afgehandeld. Op het gebied van veiligheidsmaatregelen is er door de politie adequaat gereageerd. NBK zegt van de politie geen informatie te hebben gekregen over vervolgstappen na aangifte. De stand van het onderzoek is volgens de organisatie onduidelijk. Er zijn voor zover bekend geen mensen vervolgd. De bedreigingen hebben veel gevolgen gehad voor de wijze waarop een in beginsel open organisatie als NBK functioneert. Een aantal vrijwilligers komt liever niet meer met naam in beeld uit angst voor bedreigingen en bestuursleden van de stichting die het beheer voert over NBK willen niet langer dat hun persoonsgegevens op te vragen zijn. Verder zorgt men dat het kantoor van NBK niet herkenbaar is vanaf de straat. Een aantal mensen van de organisatie is telefonisch in de privésfeer zozeer lastig gevallen dat dit hun functioneren ernstig heeft belemmerd. Op de door NBK georganiseerde Kristallnachtgedenking in 2009 spraken onder meer een rabbijn en een imam. De toespraak van de imam werd verstoord met geschreeuw dat moslims terroristen zijn of woorden van gelijke strekking. Dit incident houdt in de ervaring van NBK verband met de hierboven geschetste gebeurtenissen. NBK stelt zich actief op ten opzichte van de dreiging en past daarmee een actieve vorm van coping toe.

Wijnand Duyvendak

Op 20 augustus 2008 voerde Voorpost actie bij een boekpresentatie van Wijnand Duyvendak, voormalig Tweede Kamerlid van GroenLinks.¹¹⁸ Duyvendak was vlak daarvoor afgetreden als Tweede Kamerlid nadat er commotie was ontstaan over zijn betrokkenheid bij een inbraak door een actiegroep in het ministerie van Economische Zaken in 1985.¹¹⁹ De presentatie van het boek vond plaats in een periode van heftig publiek debat over de rol van de kraakbeweging, links en extreemlinks in de jaren tachtig. Tijdens de bijeenkomst ontrolden activisten van Voorpost een spandoek met de tekst: 'Geen geld voor links geweld'. Daarnaast strooiden ze pamfletten waarin GroenLinks werd afgeschilderd als een extreemlinkse politieke partij. Terwijl de aandacht van de aanwezigen

zich op de pamfletten richtte, duwde een Voorpostactivist Duyvendak een taart in het gezicht. De aanwezige politie arresteerde zowel de taartgooier als twee activisten die het spandoek ontrolden.

Op het moment van de actie was Duyvendak niet heel erg geschrokken. In eerste instantie meende hij dat de taart van linkse actievoerders afkomstig was. Pas later begreep hij wie er achter de actie zaten. De politie wees na afloop duidelijk op de mogelijkheid van aangifte en vervolging. Duyvendak heeft hierop aangifte gedaan van openlijke geweldpleging, vernieling en belediging en liet weten op de hoogte te willen blijven van het onderzoek. Het duurde enkele maanden voor hij te horen kreeg dat alleen de Voorpostactievoerder die de taart had gegooid werd vervolgd. Deze ontving uiteindelijk een schikkingsvoorstel met een boete van 300 euro dat hij geaccepteerd heeft.

De politie heeft de woning van Duyvendak enige tijd extra beveiligd. Een aantal maanden later, toen Voorpost bij het GroenLinks partijcongres in Tilburg een demonstratie hield, werd Duyvendak opnieuw persoonlijk beveiligd.¹²⁰ Bij twee andere bijeenkomsten verspreidden activisten van Voorpost opnieuw folders met vergelijkbare teksten.¹²¹ Duyvendak heeft zich door de actie van Voorpost niet geremd gevoeld in zijn activiteiten. Hij heeft wel geweigerd om met Voorpost in discussie te gaan in een aantal radio- en tv-programma's. Familieleden van het slachtoffer waren eveneens aanwezig bij de taartactie en bleken meer geschrokken dan het doelwit zelf. Ook de periode daarna, met extra beveiliging, werd als zeer onprettig ervaren. Duyvendak kijkt met gemengde gevoelens op de actie terug. Op het moment zelf leek de impact van het taartgooien niet zo groot, maar later veranderde dit. De daders zijn er in zijn ogen behoorlijk mild van af gekomen. Duyvendak reageerde in eerste instantie defensief op de dreiging (defensieve coping), maar liet zich er ook niet door uit het veld slaan en bleef actief, waardoor actieve coping uiteindelijk de overhand kreeg.

Roel van Duijn

Oud-politicus Roel van Duijn kreeg in 2005 te maken met bedreigingen uit extreemrechtse hoek. Deze hielden verband met een ontvoering die hij in het verleden had meegemaakt. De bedreigingen in 2005 kwamen

van Joop Baank, die in 1975 werd gearresteerd toen hij een bom plaatste bij de metro in aanbouw in de Bijlmermeer. Baank was lid van de Partij voor Nieuw Rechts. Deze ‘metro-bom’ kwam op 5 november 2005 aan de orde in een uitzending van het NPS-programma *Andere Tijden*. Ondanks de directe arrestatie van onder andere Baank werd de actie destijds in eerste instantie toegeschreven aan actiegroepen die tegen de bouw waren.¹²² Van Duijn was wethouder en behoorde tot de tegenstanders van de sloop in de Nieuwmarktbuurt. De uitzending van *Andere Tijden* gaat ook in op de ontvoering van Roel van Duijn op 17 april 1970.¹²³ Baank geeft tegenover *Andere Tijden* toe dat hij bij de ontvoering betrokken was.¹²⁴

Na deze uitzending doet Van Duijn wederom aangifte bij de Amsterdamse politie. De ontvoering is echter verjaard en de aangifte wordt geseponeerd. Ondertussen is er veel publiciteit gegenereerd, waarna Baank aan Van Duijn en GroenLinks allerlei mails stuurt. Eerst doet hij dat onder pseudoniem, later onder zijn eigen naam. Hij schrijft dat hij nog steeds achter de ontvoering staat. De mailwisseling die ontstaat, eindigt in bedreigingen van de kant van Baank. Van Duijn doet dan opnieuw aangifte bij de politie. Ook in dit geval wordt de aangifte door de officier van justitie geseponeerd. De dreiging die ervan uit zou gaan zou te onduidelijk zijn. Roel van Duijn vindt het schokkend dat er in dit geval geen vervolging is ingesteld. Vooral het feit dat Baank ongestraft zijn bedreigingen kon herhalen en trots op televisie kon vertellen over de ontvoering zonder dat de overheid ook maar iets doet, heeft Van Duijn erg geraakt. De uitzending leidde er tevens toe dat een andere betrokkene bij de ontvoering in 1975 contact opnam met Van Duijn. Het betrof de vrouw die hem de auto had ingelokt. Ze bood haar excuses aan en gaf bovendien informatie over nog een derde betrokkene. Deze man heeft in 2004 een onderscheiding in de Orde van de Nederlandse Leeuw gekregen van burgemeester Cohen. Van Duijn heeft er in een open brief op aangedrongen om deze onderscheiding in te trekken.¹²⁵ Na schriftelijke vragen van het GroenLinks raadslid Sargentini heeft de burgemeester hierop geantwoord dat hij dit niet kon doen bij gebrek aan bewijs.

Van Duijn heeft na de uitzending waarin Joop Baank zijn bekentenis deed en na de dreigementen die daarop volgden, op allerlei manieren actief gereageerd (actieve coping).

5.3 Professionals

Dr. Gert Hekma

Dr. Gert Hekma is docent homo- en lesbische studies aan de Universiteit van Amsterdam (UVA). Hij was in 2007 betrokken bij de organisatie van de Gay Pride in Amsterdam. In *de Volkskrant* van 25 januari 2007 werd hij ten onrechte beschreven als lid van het comité van aanbeveling van de jongerenboot die zou gaan meevaren. Naar aanleiding hiervan kreeg hij te maken met bedreigingen, onder andere vanuit extreemrechtse hoek. Grote ophef ontstond op 29 januari 2007. Een aantal media, waaronder AT5 en *Het Parool*,¹²⁶ haalden een oud interview met Hekma in het blad *Martijn* aan.¹²⁷ Hekma besprak er zijn sympathie voor De Sade en poneerde een markante stellingname over hoe om te gaan met seks en kinderen. Nadat websites als *GeenStijl* hieraan prominent aandacht hadden besteed, werd Hekma overstromd met haatmails en (doods)bedreigingen waarvan een aantal uit extreemrechtse hoek kwam.

Op het forum van de Nationale Alliantie bijvoorbeeld schreef een bestuurslid van die partij Hekma gemaild te hebben met de boodschap zijn ogen uit te willen steken met een schroevendraaier. Een ander forumlid plaatste een adres op internet waarvan hij meende dat het de woning van Hekma betrof. Hekma deed aangifte van bedreiging bij de politie, die de incidenten serieus nam. Opsporing heeft geleid tot één verdenking. In januari 2008 is deze afgedaan met een schikking van 240 euro.

Hekma was behoorlijk geschokt door het gebeuren. In overleg met zijn werkgever besloot hij de media enige dagen te mijden. Hoewel hij zich bewust was van het feit dat veel dreigers geen actie ondernemen, was hij voorzichtig en wilde hij liever niet op straat herkend worden en worden aangewezen als 'kindermisbruiker'. Hij merkte bovendien dat officiële instanties afstand van hem namen. Een ministerie sloot hem uit van onderzoek en de gemeente Amsterdam stelde vragen aan de UVA over Hekma's opinies en onderzoekskwaliteiten.

Hekma's mogelijkheden om actief te handelen binnen de ontstane situatie waren beperkt, maar hij heeft deze wel aangegrepen. Hij zocht ook

steun. Zijn reactie kan het best worden gekenschetst als emotiegerichte coping.

Mr. Gerard Spong

Advocaat Gerard Spong kreeg vanaf januari 2009 te maken met bedreigingen. Spong deed in februari 2008 aangifte tegen Geert Wilders wegens haatzaaien. In januari 2009 besloot de rechtbank Amsterdam dat Wilders door het Openbaar Ministerie vervolgd moest worden. Vanaf dat moment werd Spong bestookt met haatmails, die zowel beledigend als (doods)bedreigend van aard waren. Het totaal lag rond de 1.000 haatmails, waarvan er zeker 250 bedreigend waren. Vijftig daarvan waren doodsbedreigingen. Een groot deel van de mails was anoniem verzonden, maar een deel van de haatmails zijn vanaf een herkenbaar e-mailaccount verstuurd. Spong heeft aangifte gedaan bij de politie, die daarop een onderzoek is gestart. Al op 31 januari werd de eerste verdachte aangehouden.¹²⁸ Het OM liet na de aanhouding weten de dreigende toon in de e-mails aan de heer Spong uitermate serieus te nemen. Het OM meldde dat meerdere aanhoudingen niet werden uitgesloten.¹²⁹ In een snelrechtprocedure werd de eerste verdachte al op 13 februari wegens chantage en laster veroordeeld tot een werkstraf van zestig uur. In januari 2010 werden twee andere verdachten veroordeeld door de politierechter. Eén man had Spong ‘een gore landverrader’ genoemd die ‘de doodstraf verdient’. De ander had gedreigd de advocaat te zullen neerschieten. In totaal zijn vier mensen veroordeeld, tegen één man loopt nog een hoger beroep. Spong heeft direct na ontvangst van de haatmail zelf voor beveiliging gezorgd. Na een paar dagen heeft de officier van justitie politiebeveiliging geregeld. Deze heeft enkele weken geduurd, daarna heeft Spong, die de bedreigingen als zeer serieus en ingrijpend heeft ervaren, opnieuw zelf voor extra beveiliging gezorgd. Spong zegt zich niet in de uitvoering van zijn beroep als advocaat gehinderd te hebben gevoeld. De dreigingen hebben er echter wel voor gezorgd dat hij minder de publiciteit over het proces tegen Geert Wilders heeft gezocht dan voorheen. Hij wilde ‘geen olie op het vuur’ gooien.

Spong paste in zijn reactie zowel actieve als defensieve coping toe. Actief door waar mogelijk aangifte te doen en beveiliging in te stellen en de-

fensief door minder publiciteit te zoeken dan voorheen over het proces tegen Geert Wilders.

5.4 Joodse personen en organisaties

In februari 2005 werden het Nieuw Israëlitisch Kerkgenootschap en andere organisaties en personen met antisemitische e-mails bedreigd. Afzender was het Dutch Liberation Front, dat zichzelf in de e-mails omschreef als een organisatie van ‘een groep blanken nederlanders uit Duitschland en nederland’. In de mail staat:

‘Is ook dat ik jullie haat, wie vechten al 35 jaar? West-Europa was 30 jaar niet aan t vechten. Jullie oorlog en ethnicisme ben ik beu. Zelf droom ik van n europa zonder invloeden uit t middenoosten. Ik voel me ook eenzaam, jullie discriminatie en reliwanen sloopten de economie. Wat jammer nou, ik haat’. Het Dutch Liberation Front zegt ‘kruis oorlog (te) voeren tegen de jodische overheersing in onse land’. Ook wordt bedreigd dat zij ‘giftige bliken en flessen plaatsen in alle jodische supermarks C 1000 en alberteheijn in alle distributie centers en supermaks.’

Op 22 maart 2005 werd de directeur van een joods kerkgenootschap in Amsterdam gebeld. Op de achtergrond was duidelijk een speech van Hitler te horen. ‘Heb jij ook van die mooie tatoeages’, werd aan de directeur gevraagd, wat een verwijzing naar de armtatoeages uit de concentratiekampen was. ‘Zitten jullie al onder de banken?’ en ‘Je mag best wel huilen.’ Omdat de beller geen antwoord kreeg, verbrak deze uiteindelijk de verbinding.

Op 14 september 2005 liep een als joods herkenbare jongen langs sportvelden in Amstelveen. Toen hij een groep jongeren gekleed in bomberjacks passeerde, riep één van hen: ‘Hé, is hij een jood?’ De joodse jongen liep door waarna er geroepen werd: ‘Hé rotjood’ en ‘kankerjood’. De jongen deed aangifte.

In november 2005 werd op de muur van de woning van een bewoner van joodse afkomst met zwarte verf een hakenkruis geschreven of gespoten,

daarnaast de tekst: ‘Vuile smeer jood verdelger’. Zijn huis was bekogeld met eieren. Hij meldde het incident bij de politie.

In september 2007 ontving een joodse organisatie een brief van de nazistische organisatie NSDAP-AO, met de tekst: ‘Van Joden en Moslims moet de hals zonder verdoving doorgesneden worden! Joden en Moslims zijn misdadigere dierenbeulen! Joden en Moslims moeten vergast worden! Het zijn geen mensen, maar misdadigers!!’ En ‘BEVRIJDT EUROPE van de JODEN!!!’ Op de brief stond ook een hakenkruis. Als afzender werd vermeld: NSDAP-AO Box 6414, Lincoln, NE 68506, USA. Van de brief werd aangifte gedaan.

Op 27 oktober 2008 vond een joodse vrouw in haar brievenbus een kaars voorzien van een hakenkruis en ss-runentekens. Een andere oudere dame uit dezelfde flat had een rode kaars met twee hakenkruizen gekregen. Beiden deden aangifte bij de politie, die een buurtregisseur langs stuurde. De vrouw was geschokt. Zij had sinds 1945 nooit meer te maken gehad met dergelijke uitingen.

Op 17 januari 2009 gooiden onbekenden een molotovcocktail tegen de deur van een veilinghuis, dat is gevestigd in de synagoge in de Lekstraat, Rivierenbuurt. Boven deze deur staat een Hebreeuws opschrift. Volgens de media zagen getuigen na de aanslag twee onbekende mannen op een motorfiets weggrijden. Het bestuur deed aangifte. De synagoge ontving eerder al een schriftelijke bedreiging. Bij deze ernstige poging tot brandstichting dient wel enig voorbehoud te worden gemaakt over het mogelijk extreemrechtse karakter. De motieven achter deze daad zijn immers niet bekend. In deze periode vond de Israëlische inval in Gaza plaats en dit gebeuren kan een *trigger event* voor deze actie zijn geweest. Ook voor andere uitingen van antisemitisme geldt dat zij mogelijk vanuit een ander ideologisch denkkader zijn gedaan, zoals een islamitisch extremistisch.

Bovenstaande incidenten werden gemeld bij het CIDI (zie voor andere incidenten hoofdstuk 3 en bijlage I). Het CIDI verzamelt systematisch de meldingen van dergelijke incidenten. Veel joodse inwoners en organisaties uit Amsterdam zijn hiervan op de hoogte en de meldingsbereidheid is hoog.

5.5 Migrantenorganisaties en moskeeën

Aanvullend op de overzichten van instellingen met een meldfunctie zijn incidenten geïnventariseerd bij migrantenorganisaties en moskeeën.¹³⁰

We weten dat in ieder geval in de periode na de moord op Theo van Gogh, in november 2004, sprake was van verbale bedreiging of bekladding bij negen moskeeën in Amsterdam. Bij drie Turkse moskeeën ging het om een voortdurende gespannen sfeer en intimiderende opmerkingen zoals ‘Ga terug naar waar je vandaan komt; islam = achterlijk’. Bij één van de drie werd het gebouw beklad met leuzen van dezelfde strekking. Bij zes Marokkaanse moskeeën ging het om intimidatie en belediging van bezoekers en bij twee van de zes om bekladding met beledigende leuzen over de profeet Mohammed en de islam in het algemeen. In deze periode werd ook een bedreigende poederbrief verstuurd naar een aantal allochtone winkeliers in de Van Woustraat. Het gebouw van EMCEMO in de Oosterparkstraat, niet ver van de plek waar Van Gogh werd vermoord, werd beklad met rode verf. Er werd aangifte gedaan. In dezelfde periode ondervond een Turkse organisatie problemen.

Mustapha Ayranci

Gedurende enkele maanden werd de woning van de voorzitter van de landelijke Turkse organisatie HTIB, Mustapha Ayranci, en zijn gezin in Amsterdam-Noord regelmatig bekogeld met eieren en stenen. In zijn brievenbus werd geplast en er werd vuurwerk naar binnen gegooid. De bewoner, die in de buurt bekend was door onder meer zijn mediaoptreden, deed aangifte. Ondanks extra politiesurveillance gingen de pesterijen door. Op een zeker moment wist de bewoner twee jongens te betrappen. Deze vertelden bij de politie wie er nog meer betrokken waren. Na een gesprek bij de politie met de jongens en hun ouders ontving het gezin van vier moeders bossen bloemen. Maar de vraag waarom hij het mikpunt was geweest, werd noch door de jongens, noch door hun ouders beantwoord. Bij een actie van *Het Parool* werd de HTIB-voorzitter tot ‘beste buurman’ van het jaar gekozen. Dit alles kon niet verhinderen dat hij, zijn vrouw en jonge kinderen zich onveilig bleven voelen. Vooral zijn kinderen konden niet begrijpen hoe zij het slachtoffer konden worden van dergelijke acties, terwijl hun vader zich decennialang inzette voor

gelijke rechten van migranten en tegen discriminatie en racisme. Uiteindelijk hebben zij hun huis verkocht en zijn verhuisd. Ayranci wijst in een gesprek op de effecten van discriminatie op vooral de tweede generatie, de kinderen van de gastarbeiders, die hier zijn geboren en getogen maar toch vaak worden buitengesloten, 'zodat ze zich, omdat ze er niet bij mogen horen, gevoelsmatig steeds meer tegen hun land gaan keren'. Het is het slachtoffer niet bekend of de daders justitiële gevolgen hebben ondervonden van hun daden.

Ook een ander HTIB-lid, eigenaar van een winkel voor kledingreparatie in de Pijp, was mikpunt van bekladding met leuzen als 'ga terug naar je land' en andere pesterijen. Hij heeft aangifte gedaan, maar uiteindelijk zijn bedrijf verhuisd.

Een aantal van de bovengenoemde incidenten zijn niet gemeld. Dit hangt samen met meldingsangst en gebrek aan vertrouwen dat er met de melding iets gebeurt. Ook speelt mee dat betrokkenen bang zijn dat de media 'er weer iets anders van maken dan het is'. Ook in de regio zijn gelijksoortige reacties waar te nemen. De reactie van moskeeën in Uithoorn, Langedijk, Beverwijk en Purmerend op vernielingen is daarnaast over het algemeen relativerend. Vertegenwoordigers van moskeeën in Langedijk en Uithoorn kozen er na incidenten voor om niet te melden, maar zelf te reageren. Zij gingen het gesprek aan met de ouders van de 'Lonsdalejongeren' waarmee problemen waren. Men wilde bereiken dat jongeren uit de omgeving en van de moskee onderling met elkaar in gesprek zouden gaan. De politie werd daarvan pas achteraf op de hoogte gesteld.

5.6 Afsluitend

Hierboven werd ingegaan op ervaringen van slachtoffers die te maken hebben gehad met soms ernstige incidenten van verbaal of fysiek extreemrechts geweld. Wij voerden met hen een achtergrondgesprek waaruit het volgende naar voren kwam: de gebeurtenissen hebben in min of meerdere mate invloed gehad op hun professionele en privéleven. In een aantal gevallen duren de effecten hiervan nog steeds voort. In de meeste gevallen betrof het (doods)bedreigingen, maar ook openlijke geweldpleging kwam voor. De perceptie van de dreiging liep, naar het lijkt, in

een aantal gevallen bij het slachtoffer en bij de overheid/overheidsinstellingen niet parallel. Hierdoor ontstond bij slachtoffers soms het gevoel niet helemaal serieus genomen te worden. Men voelde zich in ieder geval onvoldoende gesteund. Op het punt van beveiliging werd in de meeste gevallen, waar relevant, wel actie ondernomen. Maar met betrekking tot vervolging werd naar de mening van een aantal slachtoffers niet altijd adequaat gereageerd. Sommige slachtoffers hebben nog steeds extra beveiliging. Anderen ondervinden de gevolgen nog dagelijks, privé of op hun werk. Geen van de geïnterviewde slachtoffers heeft persoonlijke trauma's opgelopen. Iedereen heeft zich actief opgesteld en geprobeerd de ontstane dreiging het hoofd te bieden. Allen hebben steun gezocht en gevonden. Deze actieve en emotiegerichte coping heeft zeker bijgedragen aan het voorkomen van ernstige klachten.

Naast incidenten waarvan het daderschap aantoonbaar was, deden zich incidenten voor waarbij dit niet het geval was. Omdat deze incidenten mogelijk wijzen op extreemrechtse radicalisering, werden zij eveneens besproken. Het is moeilijk om de aard en de volledige omvang van het slachtofferschap onder etnische minderheden van dit soort incidenten vast te stellen omdat zij niet altijd bekend zijn met de mogelijkheden melding te maken en met de organisaties die een meldfunctie hebben. Daarnaast is er soms meldingsangst en gebrek aan vertrouwen in de voordelen van melden.

Bij slachtoffers uit de kringen van migrantenorganisaties en moskeeën lijkt sprake van een specifieke impact. In hun ervaring staat de bedreigende actie symbool voor de mate waarin zij zich door de samenleving in het algemeen afgewezen weten. Zij plaatsen deze ervaringen in het kader van meer structurele vormen van discriminatie die zij ondervinden. Zij zijn hierdoor teleurgesteld, neigen er minder toe melding te maken van incidenten, maar vertonen wel actief initiatieven tot coping.

6 Amsterdam in vergelijking

In dit hoofdstuk wordt op basis van literatuurstudie met het oog op vergelijking ingegaan op de activiteiten en aanwezigheid van extreemrechts in de regio rond Amsterdam en in Utrecht. De regio rond Amsterdam is van belang omdat er wellicht sprake is van beïnvloeding, samenwerking en wisselwerking tussen aangrenzende gebieden. Er wordt in de veiligheidsregio al nauw samengewerkt en in de toekomst zal die samenwerking zich wellicht uitbreiden. Utrecht bekijken we omdat deze grote stad, met natuurlijk eigen specifieke omstandigheden, een redelijk vergelijkbare eenheid vormt. Ten slotte blikken we in dit hoofdstuk over de grens. Internationaal vergelijken is een bijzonder complexe aangelegenheid. Dataverzameling gebeurt niet altijd op dezelfde manier en verschilt per land. Daarnaast varieert de specifieke context per land, zowel historisch als maatschappelijk. Met dat voorbehoud is gekeken naar de situatie in twee andere Europese hoofdsteden, Londen en Berlijn. In de bespreking van de situatie rond extreemrechts in deze steden ligt het accent dan ook vooral op beschrijving, meer dan op vergelijking.

6.1 De regio

Zaanstreek

Bureau Discriminatiezaken Zaanstreek-Waterland onderzocht voor 2008 en 2009 hoeveel extreemrechtse jongeren er in de Zaanstreek woonden en actief waren.¹³¹ Harde cijfers over de aanwezigheid van extreemrechts geeft het rapport niet. Extreemrechtse jongeren zijn minder herkenbaar dan voorheen. Enerzijds door de afwezigheid van speciale (Lonsdale)kleding, anderzijds doordat veel van de uitingen op internet worden gedaan. De cijfers die Bureau Discriminatiezaken verzamelde, verschilden sterk per organisatie die de melding deed. De politie Zaanstreek-Waterland gaf aan, ongeveer 35 extreemrechtse jongeren te kennen, Kafka 7, Straathoekwerk Zaanstad-Midden 20 tot 30, Jongerenwerk Assendelft 4 à 5 en bij Jongerenwerk Krommenie waren geen aantallen bekend. Het betrof hier zowel groepen als individuen die zich respectievelijk georganiseerd en ongeorganiseerd extreemrechts manifesteerden. In Zaandam bijvoorbeeld kwam een groep van 20-30 'Lonsdalejongeren' in wisselende samenstelling bijeen onder het viaduct

op de Albert Heijnweg. De onderzoekers constateren een toenemend belang van uitingen op internet. Bijna alle extreemrechtse jongeren die door de politie zijn geregistreerd deden met enige regelmaat uitlatingen op internet.

Purmerend

In Purmerend werd het aantal jongeren dat zich rechtsextremistisch uit in 2005 door de politie geschat op 40 tot 60 personen,¹³² voor het overgrote deel minderjarig. Daarnaast bestond er volgens de politie en de gemeente een groep van zo'n 600 meelopers in de leeftijd tussen 14 en 18 jaar. De jongeren kwamen uit alle maatschappelijke lagen en bezochten feesten met hardcore muziek. In Purmerend had men te maken met in het straatbeeld aangebrachte nazisymbolen, discriminerende taaluitingen en vechtpartijen met allochtonen. Volgens de burgemeester was er binnen de harde kern sprake van een 'militair cultuurtje' en 'een ontkenning van de Holocaust'.

Kennemerland

Onderzoek naar jongeren met rechtsextremistische sympathieën in Kennemerland uit 2007 toonde aan dat zij vooral te vinden waren in Beverwijk, IJmuiden en in enkele kleine kernen van de Haarlemmermeer, zoals Zwanenburg, Lisserbroek en Abbenes.¹³³ In totaal zouden circa 125 jongeren (tot en met 21 jaar) zich racistisch of extreemrechts uiten en regelmatig betrokken zijn geweest bij gewelddadige incidenten, waaronder bedreiging, mishandeling en intimidatie. In de meeste gevallen waren de jongeren bekend bij politie of bij het jongerenwerk. Het is onduidelijk of de jongeren contacten onderhielden met extreemrechtse groeperingen en partijen, zoals Blood & Honour en de NVB. In deze periode waren zij in Kennemerland actief met bijeenkomsten en demonstraties.

Aalsmeer

In Aalsmeer ontstond enige jaren geleden onrust door toenemende confrontaties tussen autochtone en allochtone jongeren. Een onderzoek van bureau ES&E constateerde dat er met name van extreemrechtse jongeren een geweldsdreiging uitging.¹³⁴ Dit was geen nieuw fenomeen. Aalsmeer kent een langere historie van tegenstellingen en spanningen ten opzichte van allochtonen in het algemeen en (de relatief grote) Marok-

kaanse gemeenschap in het bijzonder. Volgens de onderzoekers wordt dit gevoed vanuit extreemrechts gedachtegoed met een voedingsbodem in het verleden.

Almere

In het verleden deden zich in Almere incidenten voor tussen ‘Lonsdalejongeren’ en hun allochtone leeftijdsgenoten.¹³⁵ De meeste ongeregelde heden dateren uit de periode 2003-2007. Recent zijn er geen incidenten meer geconstateerd, maar de groepjes die potentieel met elkaar in conflict komen, zijn nog steeds aanwezig. De kleding en haardracht van ‘Lonsdalers’ werkte provocerend op allochtone jongeren, en hun gedrag, zoals het uitbrengen van de Hitlergroet, vertoonde duidelijk extreemrechtse connotaties. Hoewel rechtsextremisme niet kon worden vastgesteld, ontvingen de onderzoekers serieuze aanwijzingen dat bepaalde groepen mogelijk radicaliseerden. Zo nu en dan werden White powertekens in graffiti aangetroffen en posters van de nationalistische actiegroep Voorpost verschenen op een moskee in aanbouw. Deze moskee was meerdere keren doelwit van bekladding en vernieling. Een groep radicale jongeren die zich had gevormd via internetcontacten, manifesteerde zich onder de naam Voorpost-Flevoland.¹³⁶ Twee van de leiders richtten Wakker Almere op en zochten via MSN contact met andere jongeren. Vervolgens werden verschillende bijeenkomsten georganiseerd. Aanvankelijk gebeurde dit voor de gezelligheid, maar later kwam de nadruk op politieke thema’s te liggen. Via Platform de Krijger, een landelijk rechts georiënteerd jongeren netwerk, sloot de Almeerse groep zich aan bij Voorpost. Leden van de groep werden op 20 februari 2007 gearresteerd toen zij een kraakpand in Almere aanvielen. Eerder hadden zij een kraakpand in Amsterdam-Noord aangevallen en gepoogd brand te stichten bij een synagoge, een islamitische slagerij en een islamitische school. Vijf verdachten werden veroordeeld tot zestien maanden cel en acht maanden voorwaardelijk. Zes anderen kregen straffen die varieerden van tweehonderd uur werkstraf tot zeven maanden cel.¹³⁷

Regio Noord-Holland-Noord

In juni 2007 hield de landelijke organisatie tegen discriminatie, Art. 1, een enquête onder 26 gemeenten. Er werd onder meer gesproken met de politie en het jongerenwerk.¹³⁸ Een belangrijke vraag betrof de overlast

door ‘Lonsdalejongeren’. In 17 gemeenten gaven de ondervraagde partijen aan dat er met betrekking tot deze groep inderdaad sprake was van overlast. Gevraagd naar het aantal betrokkenen noemden gemeenten uit Noord-Kennemerland een aantal van 27 tot 75 personen, West-Friesland een aantal van 14 tot 60 en de Noordkop een aantal van 24 tot 80 personen. Dat is een totaal van 65 tot 215 jongeren voor de gehele regio, waarbij waarschijnlijk sprake is van enige overlap. Bekladding kwam het meest voor, gevolgd door vernieling, belediging en bedreiging. Interetnische spanningen werden gemeld door Heerhugowaard, Langedijk, Medemblik, Enkhuizen, Schagen en Wieringermeer.

Wisselwerking tussen de regio en Amsterdam

Van een wisselwerking is het duidelijkst sprake met betrekking tot de NVB. De NVB is bijna een uitsluitend Amsterdamse en Noord-Hollandse organisatie. Na een conflict binnen de Nationale Alliantie ging bijna de gehele afdeling Amsterdam en Noord-Holland over naar de NVB. De Amsterdammer Wim Beaux werd voorzitter. Andere partijprominenten komen uit Schagen, West-Friesland en Velsen-Noord. Activiteiten van de NVB vonden in de hele regio plaats. We beschreven al de demonstratie van september 2007 in Amsterdam. In 2006 kwam men bij elkaar in een zaaltje in Haarlem. In november van dat jaar organiseerde de NVB een demonstratie in Middelburg en in 2007 liep een bijeenkomst in Uitgeest uit de hand toen extreemrechtse activisten antifascisten aanvielen. Op dat moment kwam ook de samenwerking tussen Blood & Honour en de NVB duidelijk naar voren. De leiders van beide organisaties woonden bij elkaar in de buurt: de leider van Blood & Honour in IJmuiden en de penningmeester in Zwanenburg.

Onder rechtsextremisten is Amsterdam niet populair als het gaat om bijvoorbeeld deelname aan een demonstratie. Gegeven de activiteiten van antifascistische actievoerders beschouwen zij Amsterdam eerder als *nogo-area*. Maar van de publiciteit die activiteiten in Amsterdam genereert, gaat ook aantrekkingskracht uit. Extreemrechtse jongeren uit omliggende gemeenten nemen dan ook regelmatig deel aan demonstraties en andere activiteiten in Amsterdam. Een voorbeeld is de demonstratie voor de vrijheid van meningsuiting naar aanleiding van de Deense cartoons. Deze demonstratie werd verstoord door antifascisten. Ook na-

men activisten van buiten Amsterdam deel aan de demonstratie van de NVB in De Baarsjes in september 2007.

6.2 Utrecht

In 2008 werd onderzoek gedaan naar polarisatie en radicalisering in de gemeente Utrecht. Extreemrechtse radicalisering maakte hiervan deel uit.¹³⁹ Uitkomst van dit onderzoek was dat rechtsradicalisering in Utrecht op beperkte schaal voorkomt. Men trof slechts enkele kleinere ‘cellen’ van nationaalsocialistische organisaties aan. De formaties Jeugd Storm Nederland, Racial Volunteer Force en Aktiefront Zuid-Holland-Zuid waren in Utrecht actief. Daarnaast had de ultranationalistische organisatie Voorpost een beperkte, maar in vergelijking behoorlijke aanhang. Vijftien personen waren actief lid van Voorpost en daarnaast kende de organisatie een aanhang van 30 tot 35 personen. In het onderzoek werden ook enkele niet-formatiegebonden radicaliserende individuen aangetroffen.

Met enige regelmaat vonden in Utrecht bijeenkomsten plaats van extreemrechtse organisaties. De centrale ligging zorgde ervoor dat de stad daarnaast als verzamelplaats fungeerde voor bijeenkomsten elders in het land. Openbare uitingen die blijk gaven van rechtsradicale opvattingen kwamen weinig voor in Utrecht. Ook leek er vrij weinig sprake van racistische, antisemitische of xenofobe uitingen in graffiti of publieke uitspraken. Er waren wel zorgen over de escalatie van incidenten en de verscherping van tegenstellingen. Dit gold voor een deel van de bevolking, waaronder voor de bewoners van de Utrechtse volksbuurten en van nieuwbouwwijken in ontwikkeling. Soms was er sprake van incidenten waarbij etniciteit of een bepaalde religieuze achtergrond een rol speelden. Meerdere respondenten uitten hun zorgen over de verwachte ontwikkelingen op de langere termijn. Daarnaast wezen zij op activiteiten van extreemrechts in de regio Utrecht.

6.3 Internationaal: Londen en Berlijn

De vraag hoe Amsterdam ervoor staat in vergelijking tot (de stand van zaken in) andere landen, is zeer moeilijk te beantwoorden. Op dit ni-

veau wordt duidelijk dat elke situatie anders is door historisch gegroeide verhoudingen. Zo is de situatie van extreemrechts in Duitsland niet los te zien van het nationaalsocialisme van voor en tijdens de Tweede Wereldoorlog en wordt extreemrechts in Vlaanderen sterk bepaald door de typisch Belgische verhoudingen tussen Walen en Vlamingen. Daarnaast is sprake van een sterke variatie tussen landen op het gebied van dataverzameling. Er worden vaak zeer verschillende criteria gehanteerd, zoals voor de duiding van een gebeurtenis als incident van racistisch geweld. Ook het soort gebeurtenissen waarover wordt gerapporteerd verschilt per land. In Frankrijk bijvoorbeeld loopt sinds jaren een monitorproject op het gebied van racisme en antisemitisme waar jaarlijks landelijke data worden verstrekt over geweldsincidenten en gevallen van bedreiging, maar niet specifiek van en over extreemrechts. Ook treffen we er geen overzicht aan van betrokken formaties en geen specificatie naar steden of regio's.¹⁴⁰ Daarom zijn geen Franse gegevens opgenomen. Het leek zinvoller om in te gaan op de situatie in andere Europese hoofdsteden. Wij kozen voor Berlijn en Londen, vanwege de beschikbaarheid van vergelijkbare data, hoewel ook voor deze steden geldt dat de aard van de data verschilt. Daarnaast is de wetenschappelijke literatuur beperkt en sterk variërend wat betreft de onderwerpen die bestudeerd worden. Bij de keuze voor Londen en Berlijn heeft nog een andere overweging meegespeeld. Extreemrechts in Nederland onderhoudt nauwe contacten met geestverwanten in Duitsland en een aantal Nederlandse formaties is net als in Duitsland nationaalsocialistisch georiënteerd. Londen wordt minder dan Berlijn bepaald door uitgesproken historisch specifieke omstandigheden en is juist daarom weer interessant.

Voor Berlijn vonden we bij de Bundesverfassungsschutz Berlin¹⁴¹ en bij het project *Schattenbericht über Rechtsextremismus, Rassismus und Homophobie*¹⁴² gegevens over steun aan rechtsextremisme, met een overzicht van formaties en gewelddaden. Voor Londen vonden we interessante gegevens van *Searchlight Magazine* over vooral de electorale steun voor extreemrechtse politieke partijen, mede naar aanleiding van recent gehouden verkiezingen.¹⁴³ Gegevens over de verkiezingen van het Europees Parlement werden verkregen bij de Library House of Commons¹⁴⁴ en de organisatie Unite against Fascism.¹⁴⁵ In verschillende wetenschappelijke artikelen wordt de (electorale) steun voor de twee extreemrechtse

partijen onderzocht.¹⁴⁶ Ook over Blood & Honour in de UK verscheen recent een onderzoeksverslag.¹⁴⁷ Aanvullende informatie werd ons verstrekt door de Britse wetenschapper C. Husbands, die gespecialiseerd is op het gebied van de studie van extreemrechts in de UK.

Londen

Londen is een wereldstad met 7.5 miljoen inwoners, bijna tien keer groter dan Amsterdam. 30,7% van de Londense bevolking behoort tot een niet-blanke etnische groep.¹⁴⁸ Londen staat bekend als een diverse, multiculturele stad waar relatief weinig segregatie is en bewoners van verschillende achtergronden aangeven goed samen te leven. Cijfers en gegevens over het niveau van steun voor extreemrechts in Londen lopen tussen verschillende studies nogal uiteen. Volgens sommige studies is het hoger dan in de rest van de UK. De Londenaren hebben relatief vaker dan andere Britten positieve standpunten over de British National Party (BNP), de grootste extreemrechtse partij, en de UK Independence Party (UKIP). De UKIP legt, vergeleken met de BNP, minder accent op immigratie en meer op Europese integratie.

Bij verkiezingen die sinds 2000 werden gehouden, scoorden sommige buurten van Londen duidelijk hoger dan andere. Vooral in en rond de Oost-Londense buurten Barking en Dagenham wonen veel extreemrechtse kiezers. Het gebrek aan goede huisvesting is in het recente verleden door extreemrechts met succes aangegrepen om stemmen te winnen. Campagnes met onjuiste informatie over hoe gemakkelijk vluchtelingen een huis kunnen krijgen, werden hierbij niet geschuwd. De steun aan de twee extreemrechtse partijen vertoonde in het afgelopen decennium een stijgende lijn: van 4,7% in 2000 naar 12,9% in 2004. In 2008 behaalde de BNP een zetel in de Greater Londen Assembly. In de loop van het eerste decennium van deze eeuw dreigde extreemrechts uit te groeien tot een mainstream politieke stroming, daar waar deze in de jaren negentig nog een marginaal bestaan leidde. De BNP leek zelfs de snelst groeiende partij van het eerste decennium van deze eeuw. Electoraal onderzoek uit deze periode liet zien dat waar het om potentiële steun gaat, extreemrechts voor maar liefst 24% van de Londenaren in beeld zou komen.¹⁴⁹

Recente cijfers van verkiezingen daarentegen, laten juist een lager percentage zien van stemmen op extreemrechts voor Londen in vergelijking met het landelijk gemiddelde. Bij de verkiezingen van mei 2010 behaalde noch de UKIP noch de BNP enige zetels, maar samen waren zij goed voor 5% van de stemmen. In Londen was dit 3,2% (59.452 stemmen voor UKIP en 52.095 stemmen voor BNP). Mogelijk hebben de tegencampagnes van onder andere Searchlight hier effect gehad.¹⁵⁰

Er is wel een verschil tussen de bevolkingsgroepen die hetzij BNP hetzij UKIP steunen.¹⁵¹ Onder UKIP-stemmers bevinden zich relatief meer jongeren en zzp'ers. BNP-stemmers wonen vooral in wijken waar zich traditioneel de Labour-aanhang bevindt. Het gaat vooral om oudere, laagopgeleide leden van de arbeidersklasse die in wijken wonen waar de werkloosheid hoog is door voortgaande de-industrialisatie, de privatisering van het woningbestand voortschrijdt en culturele verschillen prominent aanwezig zijn. Deze extreemrechtse kiezers scoren hoog als het gaat om de mate waarin zij teleurgesteld zijn in de gevestigde partijen en de mate waarin zij bezorgd zijn over immigratie.¹⁵² Juist in deze wijken ontbreekt het de bevolking aan de socio-economische hulpbronnen die nodig zijn om zich aan deze veranderende omstandigheden aan te passen.

Naast BNP en UKIP zijn er in Londen ook neonazistische organisaties actief. Een daarvan is het internationale neozinnetwerk Blood & Honour (1987) dat volgens eigen opgave in de hoofdstad vier afdelingen heeft, in Oost- en West-Londen.¹⁵³ Blood & Honour-aanhangers bevinden zich ook in de BNP. Blood & Honour staat openlijk extreem geweld voor als middel om zijn politieke doelen te bereiken. Daarnaast propageert de organisatie ook het zogenaamde 'Lone Wolf'-terrorisme, het begaan van geheime individuele terreuracties waarvan de link met een organisatie of beweging moeilijk is aan te tonen. Het netwerk verspreidt zijn ideologie in pamfletten, door muziekteksten en in besloten bijeenkomsten. Rechtsextremisme is geen overwegend verschijnsel binnen de bestaande jeugdcultuur in Londen. Het verschijnsel lijkt zich te beperken tot plaatselijke skinheads en wat voetbalsupporters.¹⁵⁴

Berlijn

Berlijn is met 3,4 miljoen inwoners, bijna vijf keer zoveel als Amsterdam,

de grootste en meest multiculturele stad van Duitsland. Het is een kosmopolitische stad waar mensen met 186 verschillende nationaliteiten wonen. De belangrijkste groepen onder de bijna half miljoen bewoners (13,7%) met een migratieachtergrond zijn de Turken, de Polen en migranten uit andere Oost-Europese landen.¹⁵⁵ De stad heeft drie universiteiten met grote aantallen buitenlandse studenten. Berlijn is vooral een stad van jongeren.

Rechtsextremisme is in Berlijn geen randverschijnsel.¹⁵⁶ 14% van de Berlijners vanaf 14 jaar heeft rechtsextreme standpunten. Vooral lager opgeleiden blijken gevoelig voor de rechtsextreme boodschap, maar deze oriëntering komt ook voor in middengroepen (10%) en onder hoogopgeleiden (5%). Zelfs als uitsluitend gekeken wordt naar een uitgefilterde harde kern, dan nog gaat het om 7% van de Berlijnse bevolking boven de 14 jaar. De afdeling Verfassungsschutz van Binnenlandse Zaken in Berlijn maakt een onderscheid tussen parlementair georiënteerd extreemrechts, actie georiënteerd extreemrechts, rechtsextreme muzieknetwerken en discours georiënteerd extreemrechts.¹⁵⁷

Het geschatte potentieel aan rechtsextreme personen uit deze verschillende geledingen in Berlijn is in 2008 voor het eerst sinds jaren gezakt onder de 2.000, naar 1.780 (2007: 2.010). Deze daling is vooral te danken aan het feit dat twee partijformaties (in 2007 samen goed voor 220 personen) niet langer als extreemrechts worden gezien. Het aantal van 1.780 personen is als volgt samengesteld:

Tabel 6.1 Potentieel rechtsextremisme in Berlijn

	Aantal personen
NPD ¹⁵⁸	330
DVU ¹⁵⁹	300
Neonazi's	550
Andere rechtsextreme organisaties	200
Diverse subculturen	500
Totaal	1880 ¹⁶⁰

Bron: Bundesamt für Verfassungsschutz (red.), *Verfassungsschutzbericht 2008*

De volgende tabel geeft een overzicht van extreemrechtse gewelddaden die in Berlijn in 2008 werden gepleegd. Zij zijn onderverdeeld naar antisemitische gewelddaden, racistisch georiënteerde gewelddaden en geweld tegen links.

Tabel 6.2 Berlijn: politiek gemotiveerde criminaliteit extreemrechts

	2007	2008
Gewelddelicten		
antisemitisme	10	6
xenofobie	36	74
tegen links	22	17
Propaganda		
antisemitisme	49	40
xenofobie	96	83
tegen links	18	21
Andere delicten		
antisemitisme	159	140
xenofobie	141	141
tegen links	44	33
Totaal		
antisemitisme	218	186
xenofobie	273	288
tegen links	84	71

Bron: Bundesamt für Verfassungsschutz (red.), *Verfassungsschutzbericht 2008*

De scholen in Berlijn worden in toenemende mate geconfronteerd met extremistisch geweld. In het schooljaar 2005/2006 deden zich 80 geweldsincidenten voor (tegenover 62 in het jaar ervoor).¹⁶¹

6.4 Afsluitend

In de brede regio rond Amsterdam staan tamelijk veel groepen jongeren bekend als extreemrechts. Het gaat hierbij grotendeels om een ongeorganiseerde jeugdstijl waar betrekkelijk grote aantallen jongeren bij betrokken zijn. Hierin verschilt de regio aanmerkelijk van de stad Amsterdam waar dergelijke ongeorganiseerde jeugdstijlen niet of nauwelijks voorkomen. Daarnaast zijn er ook enkele actieve formaties. Deze formaties vertonen enige wisselwerking met Amsterdamse groepen, hoewel Amsterdam bij hen niet populair is als locatie om activiteiten te ontplooiën. Utrecht laat een beeld zien dat niet veel afwijkt en daarmee enigszins vergelijkbaar is met Amsterdam. Met de nodige voorzichtigheid merken wij op dat uit gegevens over Londen en Berlijn naar voren komt dat extreemrechts in beide steden numeriek en qua activiteiten in de huidige tijdsperiode beduidend sterker lijkt te zijn dan in Amsterdam. We nemen hierbij mede in aanmerking dat deze steden relatief veel groter zijn dan Amsterdam. Vergelijken is echter om verschillende redenen die hierboven uiteengezet werden, moeilijk. Desalniettemin geeft de door ons verzamelde informatie enig inzicht in de situatie van extreemrechts in twee hoofdsteden van andere West-Europese landen.

7 Ter afsluiting: samenvatting, conclusies en aanbevelingen

Dit rapport gaat over extreemrechts in Amsterdam in het huidige tijdsbestek, de periode vanaf 2004-2009, met een uitloop naar 2010. Er wordt verslag gedaan van een onderzoek in opdracht van de gemeente Amsterdam. Voor dit onderzoek is gebruikgemaakt van drie indicatoren om te bepalen of er bij de betrokken formaties van extreemrechts gesproken kan worden: ideologie, sociale genealogie en magneetfunctie.¹⁶² Onder radicalisering verstaan wij in navolging van de gemeente Amsterdam een proces van groeiende bereidheid tot het nastreven en ondersteunen van diepingrijpende veranderingen in de samenleving die op gespannen voet staan met de democratische rechtsorde en waarbij ondemocratische middelen worden ingezet.

Als het om extreemrechts gaat, is Amsterdam een bijzondere stad met een bijzondere geschiedenis. De ervaringen met de Nationaal Socialistische Beweging (NSB) en de vervolging, deportatie en moord op het overgrote deel van de joodse Amsterdammers in de Tweede Wereldoorlog hebben een stempel op de stad gedrukt. Voorafgaand aan het onderzoek naar de actuele situatie is dan ook een kort historisch overzicht van extreemrechts in Amsterdam gegeven.

In de onderzochte periode heeft een beperkt aantal georganiseerde extreemrechtse groepen enige activiteiten ontplooid in Amsterdam. Het betrof de formaties: Nationale Alliantie, Nationalistische Volksbeweging, Nieuw Rechts, Voorpost, Dispuut Batavia, Met de Dieren Tegen de Beesten, Conservatieve Democraten en op internet Stormfront Forum, Polinco en Holland Hardcore. De actieve aanhang van deze formaties in Amsterdam is klein.

De Nationale Alliantie (NA) had ten minste twee actieve leden in Amsterdam. Aan een demonstratie in Amsterdam-Zuid in mei 2006 namen veertig mensen deel.

De Nationalistische Volksbeweging (NVB) heeft met Wim Beaux een extreemrechtse activist in huis met een lange staat van dienst en een ontwikkeld netwerk. Een groot deel van de aanhang was verder te vinden in de regio, in de Zaanstreek en in Kennemerland. Na het overlijden van een bestuurslid in 2008 ondernam de NVB weinig activiteiten meer. Op een demonstratie in De Baarsjes in september 2007 kwamen ongeveer veertig mensen af. Onbekend is onder hoeveel mensen het aan de NVB gelieerde blad *De Nationale Amsterdammer* wordt verspreid. Vanaf 2002 wordt het antibuitenlanderssentiment in dit blad bijna uitsluitend verwoord in termen van een vermeend islamitisch gevaar. Andere thema's verdwijnen naar de achtergrond. Ook antisemitisme en racisme op kleur komen voor, zij het minder prominent.

Nieuw Rechts had een actief lid in Amsterdam. Hij begeleidde onder andere Michiel Smit tijdens zijn tocht door de Diamantbuurt.

Voorpost heeft ook een actief lid in Amsterdam. Daarnaast is het aan Voorpost verbonden Dispuut Batavia opgericht door een Amsterdamse student. Voorpostleden uit de rest van het land zijn soms actief in Amsterdam. Voormalig GroenLinks Tweede Kamerlid Wijnand Duyvendak werd getaart, een kraakpand in Noord werd aangevallen en in brand gestoken en in juni 2010 werd bij een bijeenkomst in politiek centrum De Balie actie gevoerd tegen 'sharia-rechtbanken', waarbij een bedreiging werd geuit. Het aantal abonnees op het Voorpostblad *Laagland* is niet bekend.

De Conservatieve Democraten, een rechtstreekse afstammeling van de Centrumdemocraten van Janmaat, deed in 2006 mee met de gemeenteraadsverkiezingen. Twee bekende activisten stonden op de lijst. De steun voor deze partij bleek zeer beperkt: slechts 1.124 mensen brachten hun stem uit op de Centrumdemocraten. Een ander oud-CD-lid is nog steeds actief in de partij Pijp- en Zuidbelangen, een lokale partij in het stadsdeel Amsterdam-Zuid.

Binnen de digitale formaties Stormfront en Holland Hardcore is het door de anonimiteit moeilijker vast te stellen of mensen uit Amsterdam afkomstig zijn. De beschreven voorbeelden, met de pseudoniemen Oi,

Riga, Hollandheydrich en Hermans hebben zelf aangegeven uit Amsterdam afkomstig te zijn. Van Joshadam staat door een rechtszaak vast dat hij afkomstig is uit Amsterdam. Ten slotte zijn er in ieder geval drie extreemrechtse blogs die onderhouden worden door personen uit Amsterdam

In de onderzochte periode zijn negentien demonstraties en manifestaties georganiseerd door extreemrechts in Amsterdam. De meeste werden matig tot slecht bezocht. Uitschieters telden zo'n veertig demonstranten. De thema's van de demonstraties varieerden van de verdediging van de vrijheid van meningsuiting en tegen pedofilie tot buurtoverlast en het verplaatsen van een oorlogsmonument ten behoeve van de bouw van een moskee.

In de categorie legale activiteiten, zoals folderen en het verspreiden van posters, zijn acht activiteiten geconstateerd. Nieuw Rechts was in 2004 en 2005 redelijk actief, bijvoorbeeld met het uitdelen van folders bij een film over Che Guevara in bioscoop Tuschinski. Stickers van Voorpost met de tekst 'Geen djihad in onze straat' werden diverse keren op verschillende plaatsen aangetroffen.

Naast deze legale activiteiten kon een redelijk aantal illegale, strafbare activiteiten van extreemrechts, of met een extreemrechts karakter, geconstateerd worden.

Geweldsgebruik vanuit extreemrechts kon in de onderzoeksperiode driemaal worden vastgesteld. In zes gevallen was er wel sprake van geweld met een rechtsextremistisch karakter, maar was het daderschap onduidelijk. De meest ernstige geweldsincidenten waren een brandstichting door leden van Voorpost Flevoland in een kraakpand in Amsterdam-Noord op 11 april 2006 en een taartactie, eveneens door Voorpost, bij een boekpresentatie op 20 augustus 2008. Bedreigingen komen in de categorie illegale activiteiten vaak voor. Negen incidenten kunnen worden toegeschreven aan extreemrechts en zes bedreigingen hebben een extreemrechts karakter. Veel dreigementen worden tegenwoordig geuit via internet. Soms worden zij direct naar de betrokkene gemaïld. Maar even zo vaak wordt de bedreiging geuit via webfora waar mensen

hun bericht achterlaten. Opmerkelijk is dat er vaak sprake is van grove belediging en doodsbedreiging. Een aantal bedreigingen wordt uitgebreid besproken in hoofdstuk 5 over slachtoffers.

Bekladdingen (totaal 24) ten slotte hebben vaker een extreemrechts karakter. Het is niet duidelijk of ze ook afkomstig zijn van extreemrechts. Over het algemeen gaat het om antisemitische en islamofobe bekladdingen. In de periode na de moord op Theo van Gogh waren deze laatste duidelijk zichtbaar. Zes bekladdingen zijn wel direct aan extreemrechts toe te schrijven.

Over de meldingen van migranten- en moslimorganisaties valt op te merken dat berichten over incidenten deze organisaties niet altijd bereiken, aangezien zij geen meldfunctie hebben. Onder hun achterban leeft daarnaast een gebrekkige bekendheid met de mogelijkheden van melden. Eveneens is er soms gebrek aan vertrouwen in de voordelen van melding. Het Meldpunt Discriminatie Amsterdam krijgt hierdoor beperkt meldingen binnen, maar deze klachtmeldingen vertonen wel een stijgende lijn.

Binnen de onderzoeksperiode is sprake van een dalende trend in de aanwezigheid en openbare manifestatie van extreemrechts. Deze trend is overigens ook landelijk duidelijk zichtbaar, maar de vraag is in hoeverre deze doorzet. Aan de ene kant is het niet uitgesloten dat er in de toekomst weer sprake zal zijn van opleving en groei. De nog steeds bestaande banden tussen extreemrechtse activisten kunnen leiden tot vernieuwde actieve extreemrechtse verbanden. Daarbij kan ook wisselwerking optreden met activisten in de regio of in andere delen van het land. Aan de ander kant kan de dalende trend zich ook voortzetten. Interne ruzies binnen en onderlinge conflicten tussen formaties, gebrek aan succes bij deelname aan verkiezingen en confrontaties met antifascisten zijn factoren die hierbij een belangrijke rol kunnen spelen.

Uit de activiteiten van de maar korte tijd actieve partij Nieuw Rechts blijkt dat Amsterdam interessant is voor landelijke formaties in het kader van bredere, politiek-strategische doelen. De confrontaties die veelal volgen op extreemrechtse activiteiten leveren immers publiciteit op en

dat kan weer leiden tot toename van steun en aanhang. Het is niet ondenkbaar dat opnieuw een partij van vergelijkbare signatuur in het huidige politieke klimaat opgang vindt.

De thema's die de formaties aansnijden zijn divers, maar het zich afzetten tegen 'het vreemde', de islam, 'buitenlanders' en de multiculturele samenleving, het opkomen voor 'het eigen (blanke) volk' en tegen 'de linkse' politiek komen als ideologisch speerpunten vaak terug. Een aantal organisaties is daarnaast sterk antisemitisch en nationaalsocialistisch georiënteerd. Hierbij wordt veelvuldig gebruikgemaakt van nationaalsocialistische symbolen.

Binnen de NVB is een verschuiving zichtbaar geweest in de richting van een anti-islamitische oriëntatie. Antisemitisme figureerde steeds meer op de achtergrond. Daarnaast had de NVB enige aandacht voor drugsgebruik en voor de herinvoering van de doodstraf. Voorpost profileerde zich in acties meer tegen links en de antiracismebeweging. Voorpost keerde zich verder in acties en publicaties tegen de islam en de multiculturele samenleving. Ook drugs, pedofilie, criminaliteit en dierenwelzijn waren aandachtspunten. Voorpost onthult iets van zijn ideologische oriëntatie waar voormannen van het vooroorlogs fascisme in het blad *Laagland* opnieuw onder de aandacht worden gebracht.

De ontwikkelingen op internet blijven aandacht vragen. Extremistische uitingen hebben sinds 2001 een hoge vlucht genomen. Diverse Amsterdamse activisten zijn systematisch aanwezig op extreme fora zoals Stormfront, Holland Hardcore en Polinco, maar door de anonimiteit ontbreekt een volledig overzicht. Daarnaast zijn individuele extreemrechtse bloggers met eigen weblogs actief op internet. Communicatie en informatievoorziening via internet wordt in het algemeen meer en meer onderdeel van het dagelijks leven van jongeren. Hoe meer zij met een extreemrechtse boodschap worden geconfronteerd, hoe meer deze extreme politieke optie tot een normale en zelfs vanzelfsprekende keuzemogelijkheid wordt. Internet heeft de toegankelijkheid van extreemrechts in grote mate vergemakkelijkt. Extreme nationaalsocialistische uitingen zijn vaker, meestal anoniem, op internet te vinden dan bij de formaties en hun reguliere publicaties.

Sinds 2004 is een aantal mensen en organisaties in Amsterdam slachtoffer geworden van de activiteiten van extreemrechts. Bij de meeste slachtoffers betrof het ernstige (doods)bedreigingen. Een enkeling heeft te maken gehad met openlijke geweldpleging. Bij de slachtoffers heeft dit in mindere of meerdere mate invloed gehad op hun professionele en privéleven. Betrokken instellingen en slachtoffers hebben niet altijd dezelfde perceptie van de dreiging. Hierdoor wordt de reactie van instellingen door de slachtoffers niet altijd als adequaat ervaren.

Bij slachtoffers uit de kringen van migrantenorganisaties en moskeeën is sprake van een specifieke impact. In hun ervaring staat de discriminerende actie symbool voor de mate waarin zij zich door de samenleving in het algemeen afgewezen weten. Zij plaatsen deze ervaring vaak in het kader van meer structurele vormen van discriminatie die zij ondervinden. Zij neigen er eerder toe niet te melden bij politie en antidiscriminatiebureaus en zelf initiatieven te ontplooiën om aan dreiging het hoofd te bieden.

Uit eerder onderzoek, de antwoorden van scholen en meldingen die we hebben verzameld, blijkt dat zich weinig vormen van (steun aan) extreemrechts manifesteren in het Amsterdamse voortgezet onderwijs. Wel signaleren wij enige terughoudendheid ten aanzien van rapportage in verband met angst voor imagoschade van de school en in verband met ethische overwegingen van docenten die hun vertrouwensband met leerlingen niet willen schaden.

Er lijkt geen steun voor extreemrechtse organisaties aanwezig te zijn in Amsterdamse buurten. Er deden zich een beperkt aantal incidenten voor in buurten. Dit blijkt uit een inventarisatie die is gehouden onder beroepsgroepen die actief zijn op buurtniveau en bij *streetcornerwork*, zoals opbouwwerkers en buurtregisseurs. Wel kwam uit een verdiepend gesprek met jongerenwerkers in Noord naar voren dat onder hen sprake is van een zekere vatbaarheid voor radicalisering. Of dit ook onder jongeren in andere stadsdelen het geval is, is niet nader onderzocht. Een voorbehoud bij het bovenstaande is wel dat het erop lijkt dat de pvv potentiële steun voor extreemrechtse organisaties voor zich weet te mobiliseren. In stadsdelen waar extreemrechts voorheen veel stemmen won,

ondervindt de PVV nu veel sympathie en (potentiële) aanhang. Uit eerder onderzoek van de Monitor Racisme & Extremisme is gebleken dat het antisemitisme van extreemrechtse organisaties vaak weinig steun ondervindt onder nieuw geworven jongeren.¹⁶³ Bij de PVV is dit ideologisch element afwezig. Wel aanwezig is een virulente islamhaat en dat is een aspect dat veel mensen, onder wie jongeren, sinds de aanslag op 9/11 in de VS en de gebeurtenissen die daarop volgden, aanspreekt. De toename van aanhang voor de PVV ten koste van de traditionele extreemrechtse organisaties vindt hierin mogelijk een verklaring.

Ook uit de korte bespreking van maatschappelijke risicofactoren wordt duidelijk dat het Amsterdam niet aan een voedingsbodem ontbreekt. De stad wordt hard getroffen door de economische crisis die een verdere tweedeling onder de bevolking in de hand werkt. Er leeft een diffuus cultureel onbehagen onder delen van de bevolking en discriminatie op etnisch-religieuze grondslag komt tamelijk vaak voor. Uit het eerder vermelde onderzoek in het kader van de Monitor Racisme & Extremisme blijkt ook dat vooroordelen over etnische groepen en interetnische conflicten een belangrijk element vormen van de motieven die jongeren ertoe aanzetten om aansluiting te zoeken bij extreemrechts.¹⁶⁴ In het kader van dit onderzoek kon van deze risicofactoren slechts een korte schets worden gegeven.

Een aantal gemeenten in de bredere regio rondom Amsterdam kent een duidelijke aanwezigheid van extreemrechts. Het gaat hierbij aan de ene kant om radicaliserende jongeren binnen subculturele jeugdstijlen die als extreemrechts kunnen worden gekarakteriseerd, aan de andere kant om georganiseerde verbanden. In deze aanwezigheid van ongeorganiseerde rechtsextreme jeugdstijlen waar betrekkelijk veel jongeren bij betrokken zijn, verschilt de regio tamelijk sterk van de stad Amsterdam. Bij de georganiseerde verbanden komt uitwisseling en samenwerking met groeperingen in Amsterdam voor, in de onderzoeksperiode vooral met de NVB. Situatie en activiteiten van extreemrechts in Amsterdam vertonen enige gelijkens met die in Utrecht. Omvang en sterkte van extreemrechts in Amsterdam lijkt beduidend minder dan in de steden Londen en Berlijn, hoewel de beschikbare gegevens slechts beperkt vergelijking toestaan.

Gegeven de uitkomsten van dit onderzoek lijkt het zinvol om rond een aantal onderwerpen nader onderzoek te doen. Mede in relatie tot steun en voedingsbodem lijkt het van belang om de theoretisch-empirisch gefundeerde oorzaken van rechtsextremisme nader te beschouwen. Eveneens lijkt het zinvol nader empirisch veldonderzoek te doen naar islamofobe, xenofobe en antisemitische uitingen in de stad, los van extreemrechts daderschap. Daarnaast is het relevant om aanknopingspunten te identificeren voor preventief beleid. Er is intussen sinds geruime tijd door overheden en instellingen ervaring opgedaan met het tegengaan van radicalisering. Kunnen onder de beproefde initiatieven activiteiten en methoden worden aangewezen die kunnen worden aangemerkt als ‘succesvolle praktijken’? Speciale aandacht, niet zozeer voor toekomstig onderzoek als wel voor beleidsvoornemens, vraagt het meldgedrag en vooral de onder risicogroepen veel-voorkomende opinie dat melden niet helpt. Verdere stappen zijn nodig om ervoor te zorgen dat burgers ervan doordrongen raken dat melden wel zinvol is, bijvoorbeeld door bekendheid te geven aan succesvolle voorbeelden.

Noten

- 1 Regiegroep “Wij Amsterdammers”, *Actieplan Wij Amsterdammers*, Gemeente Amsterdam, Bestuursdienst, 2004 <<http://www.nuansa.nl/uploads/Ua/94/Ua949Gdois8ZTmFATmHCXw/2005-wij-amsterdammers.pdf>> (10 mei 2010).
- 2 Over 2010 zijn momenteel – medio 2010 – beperkt gegevens beschikbaar.
- 3 Zie voor dit debat in de internationale wetenschappelijke literatuur onder meer U. Backes & P. Moreau, *Die extreme Rechte in Deutschland: Geschichte – gegenwärtige Gefahren – Ursachen – Gegenmassnahmen*. München: Akademie-Verlag 1994; H-G. Betz, ‘The growing threat of the radical right’, in: P.H. Merkl, L. Weinberg (eds.), *Right-wing extremism in the twenty-first century*. London/Portland, OR: Frank Cass 2003, p. 74-93.; R. Eatwell, ‘Ten theories of the extreme right’, in: P.H. Merkl, L. Weinberg (eds.), *Right-wing extremism in the twenty-first century*, p. 47-74; P. Hainsworth, *The politics of the extreme right: from the margins to the mainstream*. London: Pinter 2000; C.T. Husbands, ‘How to tame the dragon, or what goes around comes around: a critical review of some major contemporary attempts to account for extreme-right racist politics in Eastern Europe’, in: M. Schain, A. Zolberg, P. Hossay (eds.), *Shadows over Europe: the development and impact of the extreme right in Western Europe*. New York: Palgrave Macmillan 2002, p. 38-59; P. Ignazi, ‘The extreme right: defining the object and assessing the causes’, in: M. Schain, A. Zolberg, P. Hossay (eds.), *Shadows over Europe*, p. 23-37; H-G. Jaschke, *Rechtsextremismus und Fremdenfeindlichkeit: Begriffe – Positionen – Praxisfelder*. Wiesbaden: Westdeutscher Verlag 2001; W. Kowalsky & W. Schroeder (Hrsg.), *Rechtsextremismus: Einführung und Forschungsbilanz*. Opladen: Westdeutscher Verlag 1994; A. Pfahl-Traughber, *Volkes Stimme? Rechtspopulismus in Europa*, Bonn: Dietz 1994; A. Pfahl-Traughber, *Rechtsextremismus: eine kritische Bestandsaufnahme nach der Wiedervereinigung*. Bonn: Bouvier 1995 (2., erw. Aufl.).
- 4 J. van Donselaar, *Fout na de oorlog: fascistische en racistische organisaties in Nederland 1950-1990*, Amsterdam: Bert Bakker 1991, p. 16 e.v.
- 5 De dramaturgische metafoor is door Van Donselaar ontleend aan Goffmans klassiek geworden analyse van alledaagse interactieprocessen. E. Goffman, *The presentation of self in everyday life*, New York, NY: Doubleday Anchor Book 1959.
- 6 Zie voor een meer uitgebreide beschouwing: M. Davidović e.a., ‘Het extreemrechtse en discriminatoire gehalte van de pvv’, in: J. van Donselaar & P.R. Rodrigues (red.), *Monitor Racisme & Extremisme: achtste rapportage*, Amsterdam/Leiden: Anne Frank Stichting / Universiteit Leiden 2008, p. 167-198.
- 7 J. van Donselaar, *Fout na de oorlog*.

- 8 H. Moors e.a., *Polarisatie en radicalisering in Nederland: een verkenning van de stand van zaken in 2009*, Tilburg: IVA beleidsonderzoek en advies 2009, p. 78-89. Van Donselaar spreekt van *rechtsradicalisme*, maar meldt dat dit in zijn tekst als synoniem aan *rechtsextremisme* moet worden begrepen. Omwille van continuïteit wordt in ons Monitorproject Racisme & Extremisme de term *rechtsextremisme* gebruikt.
- 9 J. Damsma en E. Schumacher, *Hier woont een NSB'er: nationaalsocialisten in bezet Amsterdam*, Amsterdam: Boom 2010. Zie ook R. te Slaa en E. Klijn, *De NSB: ontstaan en opkomst van de Nationaalsocialistische Beweging, 1931-1935*, Amsterdam: Boom 2009.
- 10 J. van Donselaar, *Fout na de oorlog*.
- 11 HINAG staat voor 'Hulp aan invalide oud-Oostfrontstrijders, nabestaanden, politiek gevangenen e.a.'
- 12 Naar aanleiding van een aantal procedures rond het vervalsen van ondersteuningshandtekeningen werd de Centruumpartij in 1986 failliet verklaard. De partij ging daarop verder als CP'86.
- 13 Die situatie zou tot 2004 blijven bestaan. Toen werd de schietvereniging wegens gebrek aan belangstelling ontbonden.
- 14 Op 27 september 1994 werd Yge Graman tot 6 jaar veroordeeld voor een poging tot moord door brandstichting en wapenbezit met munitie. 'Zes jaar cel voor vroeger CD-raadslid', *Het Parool* 28 september 1994. Op 10 mei 1995 werd hij in hoger beroep door het Hof Den Haag veroordeeld tot 2 jaar cel voor poging tot brandstichting. Poging tot moord werd niet bewezen geacht. 'Gerechtshof: twee jaar cel voor Graman', *Het Parool* 11 mei 1995.
- 15 Enkele voorbeelden:
 Op 11 april 1994 is er een proces tegen Beaux en 5 anderen in Zwolle in verband met het uitdelen van racistisch materiaal in Almere. Beaux moet zich ook verantwoorden voor een wapenstok en kapmes. Rb. Zwolle 25 april 1994. Zie: A.C. Pospel (red.), *Rechtspraak rassendiscriminatie 1995*, Utrecht: Landelijk Bureau Racismebestrijding [etc.] 1995, nr. 346.
 Op 2 mei 1995 worden alle hoofdbestuursleden van de CP'86 veroordeeld wegens het lidmaatschap van een criminele organisatie. Rb. Amsterdam 2 mei 1995 en HR 39 september 1997. Zie: E.R. van Eck, A. Kellerman en J. Nieuwboer (red.), *Rechtspraak rassendiscriminatie: Editie 1995-2000*, Rotterdam: Landelijk Bureau ter bestrijding van Rassendiscriminatie 2001, nr. 364, m.nt. Balai, en nr. 445, m.nt. Duinhof.
 Op 16 januari 1996 wordt een aantal CP'86-leden veroordeeld wegens verstoring

- van een GroenLinks-congres en mishandeling van een cameraman. 'Boetes geëist tegen betogers extreem-rechts', *NRC Handelsblad* 16 januari 1996.
- 16 Rb. Amsterdam 18 november 1998, kenmerk 5500/98/4. Zie: E.R. van Eck, A. Kellerman, J. Nieuwboer (red.), *Rechtspraak rassendiscriminatie: Editie 1995-2000*, nr. 500, m.nt. Du Long.
- 17 W. Wagenaar, J. van Donselaar, 'Extreemrechtse formaties in Nederland', in: J. van Donselaar & P.R. Rodrigues (red.), *Monitor Racisme & Extremisme: zevende rapportage*, Amsterdam/Leiden: Anne Frank Stichting / Universiteit Leiden 2006, p. 116.
- 18 'Nationalistische Volks Beweging', *Kafka* 19 april 2006 <<http://www.kafka.antifa.net/nvbe.htm>> (20 augustus 2008).
- 19 W. Wagenaar, J. van Donselaar, 'Extreemrechtse formaties', in: J. van Donselaar & P.R. Rodrigues (red.), *Monitor Racisme & Extremisme: achtste rapportage*, p. 47.
- 20 'Wim Beaux', *Kafka* maart 2004 <<http://www.kafka.antifa.net/beaux.htm>> (4 mei 2010).
- 21 Ernst Zundel werd in Duitsland veroordeeld omdat hij de Holocaust ontkende.
- 22 Hof Amsterdam 20 mei 1994. Zie A.C. Possel (red.) *Rechtspraak Rassendiscriminatie 1995*, nr. 350.
- 23 HR 2 mei 1995. Zie: E.R. van Eck, A. Kellerman, J. Nieuwboer (red.), *Rechtspraak rassendiscriminatie: Editie 1995-2000*, nr. 365, m.nt. Rodrigues. In 1994 werd hij veroordeeld voor wapenbezit, een kapmes en een wapenstok die in zijn auto werden aangetroffen bij een folderactie van CP'86. In 1995 werd hij veroordeeld wegens discriminatie, belediging, aanzetten tot haat en deelname aan een criminele organisatie (artikel 140 Sr) te weten het bestuur van CP'86. Zie noot 14.
- 24 'Beaux zet weer aan tot racisme', *Het Parool* 7 februari 2000 <<http://kafka.antifa.net/par2m0207.html>> (4 mei 2010).
- 25 'Nationalistische Volksbeweging', *Kafka* oktober 2008 <<http://www.kafka.antifa.net/nvb2008.htm>> (4 mei 2010).
- 26 *De Nationale Amsterdammer* (2009) 3, p. 11.
- 27 *De Nationale Amsterdammer* (2008) 2, p. 8.
- 28 *De Nationale Amsterdammer* (2004) 5, p. 5.
- 29 *De Nationale Amsterdammer* (2004) 5, p. 4.
- 30 Rb. Amsterdam 14 januari 2005, parketnr. 13/062879-03.
- 31 Kafka, 'Er is één ding erger dan een neger, een blanke neger!', *Gebladerte-reeks* februari 2006 <<http://www.gebladerte.nl/20085g29.htm>> (16 april 2010).
- 32 G. de Wit, 'Valse start verkiezingscampagne Nieuw Rechts', in: *De Fabel van de Illegal* juni 2005 <<http://www.gebladerte.nl/11123f70.htm>>.

- 33 'Nieuw Rechts', *Kafka* november 2006 <<http://www.kafka.antifa.net/nr.2006.htm>>.
- 34 W. Wagenaar, J. van Donselaar, 'Extreemrechtse formaties', in: J. van Donselaar & P.R. Rodrigues (red.), *Monitor Racisme & Extremisme: achtste rapportage*, p. 60.
- 35 Zie de MDTB-website <<http://www.mdtb.nl>>.
- 36 G. de Wit, 'Extreemrechts op de bres voor dierenrechten?', *Doorbraak* 20 januari 2009 <<http://www.doorbraak.eu/content/view/full/874/>> (26 mei 2010).
- 37 *Verslag Algemene Ledenvergadering JOVD Amsterdam 31 maart 2009* <<http://www.jovd.nl/uploads/JOVD%20Amsterdam/Documenten/2009%20Amsterdam%20JAV.pdf>> (20 mei 2010).
- 38 F. Verhoef, 'Liberalen JOVD'ers starten heksenjacht: alle conservatieven eruit!', *De Dagelijkse Standaard* 25 juni 2009 <<http://www.dagelijksestandaard.nl/2009/06/25/jovders-starten-jacht-alle-conservatieven-eruit/>> (20 mei 2010).
- 39 Zie <<http://dispuut-batavia.hyves.nl/>> (20 mei 2010).
- 40 Zie verder R. te Slaa, E. Klijn, *De NSB: ontstaan en opkomst van de Nationaal-Socialistische Beweging, 1931-1935*.
- 41 J. de Haan, C. van 't Hof (red.), *Jaarboek ICT en samenleving 2006: de digitale generatie*, Amsterdam: Boom 2006 <<http://www.scp.nl/dsresource?objectid=20634&type=org>> (5 mei 2010).
- 42 W. Wagenaar, J. van Donselaar, 'Extreemrechtse formaties', in: J. van Donselaar, P.R. Rodrigues (red.), *Monitor Racisme & Extremisme: achtste rapportage*, p. 45.
- 43 'Stormfront Nederland en Vlaanderen', *Kafka* oktober 2005. <<http://www.kafka.antifa.net/stormfrontforum.htm>> (26 augustus 2008).
- 44 *Aanhangsel Handelingen* II 2004/05, 2128.
- 45 'Woningen doorzocht wegens racisme op website', *De Telegraaf* 19 september 2007.
- 46 Rb. Amsterdam 30 oktober 2009, LJN BK1564 <<http://www.rechtspraak.nl/ljn.asp?ljn=BK1564>>.
- 47 Zie <<http://www.stormfront.org/forum/t196721/>> (11 mei 2010).
- 48 R.G. Fowler, 'National Socialism, the day after: editor's preface to "In Memory of May 1st 1945"', *The Savitri Devi Archive* <<http://www.savitridevi.org/poem-2.html>> (11 mei 2010).
- 49 Zie <<http://www.stormfront.org/forum/t554561/>> (11 mei 2010).
- 50 Zie <<http://www.stormfront.org/forum/t645075/>> (11 mei 2010).
- 51 Het getal 14 staat voor deze zin, die door de Amerikaanse neonazi David Lane werd gemunt. Lane stond bekend om zijn extreme opvattingen. Hij werd in 1985 tot 190 jaar veroordeeld, onder andere wegens de moord op de Joodse journalist

Alan Berg.

- 52 Zie <<http://www.stormfront.org/forum/t701800/>> (11 mei 2010).
- 53 Zie <<http://www.stormfront.org/forum/t622452/>> (11 mei 2010).
- 54 Zie <<http://www.stormfront.org/forum/t287957/>> (11 mei 2010).
- 55 Zie <<http://www.stormfront.org/forum/t533910/>> (11 mei 2010).
- 56 Zie <<http://www.stormfront.org/forum/t516119/>> (11 mei 2010).
- 57 'Justitie maakt ernst met aanpak "haatsites"', NRC *Handelsblad* 25 augustus 2007.
- 58 'Holland Hardcore. Hoe een website voor gabbers toegang biedt tot extreemrechtse politiek', *Kafka* 30 maart 2006 <<http://www.kafka.antifa.net/holhard.htm>> (26 augustus 2008).
- 59 De naam Polinco is een samentrekking van 'politiek incorrect'.
- 60 W. Wagenaar, J. van Donselaar, 'Extreemrechtse formaties', in: J. van Donselaar, P.R. Rodrigues (red.), *Monitor Racisme & Extremisme: achtste rapportage*, p. 45.
- 61 Gerechtshof Amsterdam, 23 november 2009, LJN BK4139 <<http://www.rechtspraak.nl/ljn.asp?ljn=BK4139>>.
- 62 'Rechtsextremisten steunen Wilders', *Kafka* 20 januari 2010 <<http://www.kafka.antifa.net/pvv.steun.htm>>.
- 63 M. Mans, 'Allah-u-Aqbar', *Meermetmans* 22 april 2010 <<http://meermetmans.nl/blog/?p=272&more=1&c=1&tb=1&pb=1>> (17 mei 2010).
- 64 M. Bosman, "Wij zijn geen racisten...!" Een onderzoek naar extreemrechtse jongeren in de Zaanstreek, Zaandam: Bureau Discriminatiezaken Zaanstreek/Waterland 2009 <http://www.bureaudiscriminatiezaken.nl/wij_zijn_geen_racisten.pdf> (19 mei 2010).
- 65 Zie <<http://www.hetzuur.nl/artikel/category/holocaustles>>.
- 66 Zie <<http://www.hetzuur.nl/artikel/category/joden>>.
- 67 Zie voor een uitgebreide behandeling van het demonstratierecht J.P. Loof, 'Demonstraties van rechtsextremistische groeperingen in Nederland en Duitsland', in: J. van Donselaar, P.R. Rodrigues (red.), *Monitor Racisme & Extremisme: achtste rapportage*, p. 89-123.
- 68 M. van Rossem, *Waarom is de burger boos? Maarten van Rossem over hedendaags populisme*, Amsterdam: Nieuw Amsterdam 2010.
- 69 'Bevolking Amsterdam neemt sterk toe', Gemeente Amsterdam, Dienst Onderzoek & Statistiek, 23 januari 2009 <<http://www.os.amsterdam.nl/nieuws/10399>>.
- 70 H. Booi e.a., *Diversiteit in perspectief: diversiteits- en integratiemonitor Amsterdam 2007*, Amsterdam: Gemeente Amsterdam, Dienst Onderzoek & Statistiek 2008 <http://www.os.amsterdam.nl/pdf/2008_diversiteit_in_perspectief.pdf>.

- 71 Bevolking naar herkomstgroepering 1 januari 2009, Gemeente Amsterdam, Dienst Onderzoek & Statistiek <<http://www.os.amsterdam.nl/tabel/5848/>>.
- 72 Waar in dit rapport stadsdelen worden genoemd baseren wij ons op de situatie van voor 1 mei 2010 toen stadsdelen werden samengevoegd.
- 73 E. Lindeman e.a., *De staat van de Stad V*, Amsterdam: Gemeente Amsterdam, Dienst Onderzoek & Statistiek 2009 <http://www.os.amsterdam.nl/pdf/2009_staatsvandestad_compleet.pdf>; *Regionale Veiligheidsrapportage Amsterdam Amstelland 2009*, Amsterdam: Gemeente Amsterdam, Directie Openbare Orde en Veiligheid, Directie Communicatie 2010 <http://www.os.amsterdam.nl/pdf/2010_ob_criminaliteit_1.pdf>.
- 74 Ibid.
- 75 Ibid.
- 76 M. Davidović e.a., ‘Het extreemrechtse en discriminatoire gehalte van de pvv’, in: J. van Donselaar & P.R. Rodrigues (red.), *Monitor Racisme & Extremisme: achtste rapportage*, p. 191.
- 77 Ibid.
- 78 M. Lubbers e.a. ‘De dynamiek in het Nederlandse ver rechtse electoraat rond de eeuwwisseling’, in: *Migrantenstudies*, 25 (2009) 3, p. 237-269.
- 79 De Inspectie van het Onderwijs publiceert jaarlijks haar verslagen over de staat van het Nederlandse onderwijs. Zie in het bijzonder de verslagen van 2006 <<http://www.onderwijsinspectie.nl/onderwerpen/Onderwijsverslag/Archief>>.
- 80 T. Mooy & W. de Wit, *Ontwikkeling van sociale veiligheid in het Voortgezet (Speciaal) Onderwijs*, Nijmegen: ITS 2008.
- 81 M. Visser, J. Slot, *Extremisme en radicalisering in het Amsterdamse voortgezet onderwijs*, Amsterdam: Gemeente Amsterdam, Dienst Onderzoek & Statistiek 2005 <http://www.os.amsterdam.nl/pdf/2005_rapport_extremisme.pdf> (12 april 2010).
- 82 S. van Eck, *Radicalisering in het klaslokaal: hoe te herkennen en te handelen?*, Amsterdam: Centrum voor Nascholing 2008; M. Visser, J. Slot, *Extremisme en radicalisering in het Amsterdamse voortgezet onderwijs*, Amsterdam: Gemeente Amsterdam, Dienst Onderzoek & Statistiek 2005 <http://www.os.amsterdam.nl/pdf/2005_rapport_extremisme.pdf> (12 april 2010); *Eerste rapportage en eindverslag Amsterdams Onderwijs Adviespunt Radicalisering*, Amsterdam: Amsterdams Onderwijs Adviespunt Radicalisering 2006.
- 83 Buurtregisseurs zijn ervaren politiemensen, met een gedegen extra opleiding, die gedurende een aantal jaren in dezelfde buurt werken. Zij werken aan veiligheid, leefbaarheid en vrede. Op het Centrum na, heeft uit elk district een buurtregis-

- seur gereageerd. Districten zijn onderverdeeld in 25 politiebureaus, waarvan er 14 hebben gereageerd. Zie <<http://www.politie-amsterdam-amstelland.nl/get.cfm?id=376>>.
- 84 H. Rijpkema, *RijBrug 401, 402 en het Joods complot*, ZieZoZuid, 24 februari 2010 <<http://www.ziezo Zuid.nl/nieuws-amsterdam-zuid/ingezonden-stukken/989-brug-401-402-en-het-joods-complot.html>> (12 mei 2010).
- 85 S. van Ark e.a., *Maatschappelijke ontwikkelingen in Amsterdam Osdorp*, Amsterdam: Hogeschool van Amsterdam 2010.
- 86 I. van der Valk, W. Wagenaar, F. Demant, *Monitor Racisme & Extremisme: In en uit extreemrechts*, Amsterdam/Leiden: Anne Frank Stichting/Universiteit Leiden 2010. Zie ook: A. Fermin, *Islamitische en extreem-rechtse radicalisering in Nederland: een vergelijkend literatuuronderzoek*, Rotterdam: Risbo / Erasmus Universeit 2010, p. 85 <<http://www.wodc.nl/onderzoeksdatabase/vergelijkende-analyse-van-islamitische-en-extreemrechtse-radicalisering.aspx?cp=44&cs=6796>> (22 april 2010).
- 87 A. Fermin, *Islamitische en extreem-rechtse radicalisering in Nederland: een vergelijkend literatuuronderzoek*, Rotterdam: Risbo / Erasmus Universeit 2010, p. 85.
- 88 Ibid.
- 89 Beroepsbevolking, kerncijfers, Centraal Bureau voor de Statistiek, StatLine, 23 februari 2010.
- 90 A. Heyma e.a., *Monitor arbeid en onderwijs provincie Noord-Holland 2009*, Amsterdam: SEO Economisch Onderzoek 2009 <<http://www.seo.nl/nl/publicaties/rapporten/2009/2009-65.html>> (21 mei 2010).
- 91 'Participatie in arbeid', in: E. Lindeman e.a., *De staat van de Stad V* <http://www.os.amsterdam.nl/pdf/2009_staatvandestad_ho6.pdf> (24 mei 2010).
- 92 H. Booi e.a., *Diversiteit in perspectief: diversiteits- en integratiemonitor Amsterdam 2007*.
- 93 G. Engbersen, E. Snel, A. Weltevreden, *Sociale herovering in Amsterdam en Rotterdam: één verhaal over twee wijken*, Amsterdam: Amsterdam University Press 2005, p. 25. – (WRR verkenningen; 8) <http://www.nicis.nl/kenniscentrum/binaries/kcgs/bulk/onderzoek/2005/5/sociale_herovering.pdf> (19 mei 2010).
- 94 H. Booi e.a., *Diversiteit in perspectief: diversiteits- en integratiemonitor Amsterdam 2007*.
- 95 R. Bijl, J. Boelhouwer, E. Pommer (red.), *De sociale staat van Nederland 2007*, Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau 2007 <<http://www.scp.nl/dsresource?objectid=19574&type=org>> (19 mei 2010).
- 96 *Multicultureel onbehagen: een kwalitatief onderzoek onder Amsterdamse burgers*, Am-

- sterdam: Stichting Voorbeeld / Cadre 2009.
- 97 Ibid.
- 98 Zie de Leefbarometer van het Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer <<http://www.vrom.nl/leefbaarometer>> en 'De stad leeft op', NRC *Handelsblad* 19 december 2009.
- 99 H. Booi e.a., *Diversiteit in perspectief: diversiteits- en integratiemonitor Amsterdam 2007*.
- 100 'Meldingen bij Meldpunt Discriminatie Amsterdam naar vorm en reden, 2005-2008', Gemeente Amsterdam, Dienst Onderzoek & Statistiek <<http://www.os.amsterdam.nl/tabel/8121/>>; *Jaarverslag 2009 Meldpunt Discriminatie Regio Amsterdam* <<http://www.mdra.nl/sites/default/files/09%20-jaarverslag%20def2.pdf>> (10 mei 2010).
- 101 P.R. Rodrigues, 'Jurisprudentie racisme en extremisme in 2007', in: J. van Donseelaar & P.R. Rodrigues, *Monitor Racisme & Extremisme: achtste rapportage*, p. 230.
- 102 M. Coenders e.a., *Kerncijfers 2005. Jaaroverzicht discriminatieklachten bij Anti Discriminatie Bureau en Meldpunten*, Amsterdam: Landelijke Vereniging van Anti Discriminatie Bureaus en Meldpunten 2006.
- 103 P. Kruize, P. Gruter, *Discriminatie te meten: discriminatiecijfers in de provincie Noord-Holland onder de loep*, Samenwerkende Antidiscriminatiebureaus provincie Noord-Holland 2010 <<http://mdra.nl/sites/default/files/DiscriminatiecijfersNH09.pdf>>.
- 104 M. Chiou, E. Lindeman, W. Bosveld, *De Amsterdamse Burgermonitor 2009*, Amsterdam: Gemeente Amsterdam Dienst Onderzoek & Statistiek 2009 <http://www.os.amsterdam.nl/pdf/2010_ob_religie_2.pdf>.
- 105 'Misdriften in de Regio Amsterdam-Amstelland naar gemeenten en hoofdincidenten, 2004-2008', Amsterdam: Gemeente Amsterdam Dienst Onderzoek & Statistiek <<http://www.os.amsterdam.nl/tabel/9152/>> (25 mei 2010).
- 106 Cijfers van Landelijk Expertise Centrum Discriminatie (LECD) <http://www.om.nl/onderwerpen/discriminatie/landelijk_expertise/>.
- 107 P.R. Rodrigues, *Afhandeling van discriminatiezaken in 2003 bij het politiekorps Amsterdam-Amstelland*, Amsterdam: Anne Frank Stichting 2004.
- 108 Het grote verschil tussen de cijfers van de politie en het OM in 2008 wordt veroorzaakt door het feit de politie vanaf 2008 ook commune delicten met een discriminatoir karakter registreert en het OM nog niet.
- 109 Zie o.a.: M. Hooghuis, M. Bank, *De Pvv-stemmer, profiel, achtergrond en motieven*, Amsterdam: Synovate (in opdracht van NRC *Handelsblad*), 25 september 2009. <http://www.synovate.nl/pdf/91221_rap_v.1.0.pdf>.
- 110 F. Bovenkerk e.a., *Bedreigingen in Nederland*, Amsterdam: Augustus 2005, p. 9-10.

- 111 Ibid., p. 10.
- 112 Ibid.
- 113 M.J. Nijdam e.a., *Psychosociale gevolgen van dreiging en beveiliging: rapport in opdracht van de Nationaal Coördinator Terrorismedbestrijding (NCTB)* Den Haag: Nationaal Coördinator Terrorismedbestrijding (NCTB), 2008, p. 38 <http://www.nctb.nl/Images/Psychosociale%20effecten%20van%20dreiging%20en%20beveiliging%20NL_tcm91-136147.pdf>.
- 114 Ibid., p. 38.
- 115 Ibid.
- 116 Zie <<http://www.nederlandbekentkleur.nl/>>.
- 117 Hof Amsterdam 21 januari 2009, LJN: BH0496 <<http://www.rechtspraak.nl/ljn.asp?ljn=BH0496>>.
- 118 Zie onder andere ‘Duyvendak getaart!’, *NOS.nl* 18 oktober 2008 <<http://nos.nl/video/11200-duyvendak-getaart.html> (2 mei 2010).
- 119 ‘Tijdljn affaire Duyvendak’, VARA <http://omroep.vara.nl/Fragmenten-detail.2390.0.html?&cHash=121a736339&tx_ttnews%5Btt_news%5D=17036&tx_ttnews%5BbackPid%5D=961> (6 mei 2010).
- 120 A. Broekhuis, ‘Voorpost, veel schapen, weinig wol?’, *Alert*, (2008) 4 (december) <http://www.xs4all.nl/~afa/alert/4_12/voorpost30.html> (2 mei 2010).
- 121 ‘Actie in Numansdorp tegen komst Duyvendak: “Hebben jullie wéér een taart bij je?”’, *Voorpost* 21 januari 2008 <<http://www.voorpost.org/1/12>> (6 mei 2010).
- 122 ‘Metrobom’, *Andere Tijden* 15 november 2005 <<http://geschiedenis.vpro.nl/programmas/2899536/afleveringen/24757224/>> (6 mei 2010).
- 123 In 1970 had Van Duijn geen aangifte gedaan bij de politie. Het ging niet alleen om een ontvoering, ook waren in de Jordaan pamfletten verspreid met de tekst: ‘10.000 gulden voor het lijk van Roel van Duyn, staatsgevaarlijk provocateur en saboteur’.
- 124 In 1975, na de arrestatie van Baank, deed Van Duijn wel aangifte. Hij heeft van de politie niets vernomen over een eventueel onderzoek of vervolging.
- 125 Brief aan de burgemeester van Amsterdam, 12 december 2006 <http://roel.vanduijn.web-log.nl/roel_van_duijn/2006/12/aan_de_burgemee.html> (6 mei 2010).
- 126 Zie o.a. <<http://www.geencommentaar.nl/media/artikelGertHekma.jpg>> (22 april 2010).
- 127 Zie <http://www.martijn.org/info/OK90_1.html> (22 april 2010).
- 128 ‘OM: Snelrecht voor man die advocaat Spong via mail bedreigde’, *Arrondissementsparket Amsterdam* 3 februari 2009 <http://www.om.nl/onderwerpen/bedreigingen/@150077/snelrecht_voor_man/>.

- 129 Ibid.
- 130 We kregen hiervoor medewerking van onderzoeksbureau Zasje te Amsterdam.
- 131 M. Bosman, “*Wij zijn geen racisten...!*” *Een onderzoek naar extreemrechtse jongeren in de Zaanstreek*.
- 132 R. van der Sluijs, *Van vreemde smetten vrij ...? Een quick scan naar rechts-extremisme onder jongeren in de Zaanstreek en Purmerend*, Zaandam: Bureau Discriminatiezaken Zaanstreek/Waterland 2005 <<http://www.bureaudiscriminatiezaken.nl/quickscan.pdf>> (10 mei 2010).
- 133 *Rechts, rechtser, extreemrechts? Onderzoek naar extreemrechtse jongeren in Kennemerland*, Haarlem: Bureau Discriminatiezaken Kennemerland 2007. Voor een samenvatting, zie <<http://www.bdkennemerland.nl/docs/samenvatting-rapport-extreemrechts-Kennemerland-2007.pdf>> (10 mei 2010).
- 134 R. Witte, F. Kors, K. Schram, *Spanningen tussen groepen jongeren in Aalsmeer, Quick scan in opdracht van de afdeling Welzijn van de gemeente Aalsmeer*, Den Haag ES&E 2003. Hoewel dit rapport al van enige tijd geleden dateert, is het toch het vermelden waard.
- 135 M. Zannoni e.a., *Meer dan incidenten? Een verkennend onderzoek naar polarisatie, radicalisering en dierenrechtenactivisme in Flevoland*, Den Haag: COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement 2009.
- 136 A.-J. Gielen, *Radicalisering en Identiteit: radicale rechtse en moslimjongeren vergeleken*, Amsterdam: Aksant 2008, p. 42.
- 137 Rb. Zwolle 4 september 2009, LJN BB2833 <<http://www.rechtspraak.nl/ljn.asp?ljn=BB2833>>.
- 138 B. Ögretmen, S. Oedairam, M. Bendt, *Lokale aanpak van extreemrechts in Noord-Holland Noord*, Alkmaar: Art. 1 Bureau Discriminatiezaken <<http://www.art1nhn.nl/media/rapportrechtsextremisme.pdf>> (22 april 2010).
- 139 M. Zannoni e.a., “*Niets aan de hand?*” *Een verkennend onderzoek naar polarisatie en radicalisering in de gemeente Utrecht*, Den Haag: COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement 2008 <http://www.cot.nl/nl/productmenu/Rapporten/Niets_aan_de_hand.pdf>.
- 140 Commission Nationale Consultative des droits de l’homme, *La lutte contre le racisme et la xénophobie: année 2008*, Paris: La Documentation française 2009 <http://www.cncdh.fr/IMG/pdf/rapport_racisme_antisemitisme_et_xenophobie_2008.pdf>.
- 141 Bundesamt für Verfassungsschutz (Red.), *Verfassungsschutzbericht 2008*, Berlin: Bundesministerium des Innern 2009 <http://www.verfassungsschutz.de/de/publikationen/verfassungsschutzbericht/vsbericht_2008/>.

- 142 *Berliner Zustände 2008: ein Schattenbericht über Rechtsextremismus, Rassismus und Homophobie*, Berlin: Mobile Beratung gegen Rechtsextremismus 2009 <http://www.mbr-berlin.de/start/get_file?file=2008_schattenbericht_FINAL_WEB.pdf>.
- 143 J. Cruddas e.a., *The Far Right in London: a challenge for local democracy?*, York: The Joseph Rowntree Reform Trust Ltd., 2005 <http://www.jrrt.org.uk/uploads/Far_Right_REPORT.pdf>; *Searchlight Magazine* <<http://www.searchlightmagazine.com/>>.
- 144 R. Cracknell, *2009 European Parliament Elections*, London: Library House of Commons, Social & General Statistics Section, 27 January 2009.
- 145 *Unite against Fascism, Consequences of the election of the BNP to the European Parliament*, London: Unite against Fascism 2010 <<http://uaf.org.uk/wp-content/uploads/2010/04/1002strategy1.pdf>>.
- 146 R. Whitaker, P. Lynch, *Exploring the nature of support for UKIP: the 2009 European elections and beyond (paper prepared for the presentation at the Political Studies Association Conference, Edinburgh, 29 March – 1 April 2010)*, Leicester: University of Leicester, Department of Politics and International Relations 2010 <http://www.psa.ac.uk/journals/pdf/5/2010/920_760.pdf>; J. Cruddas e.a., *The Far Right in London: a challenge for local democracy*; *Unite against Fascism, Consequences of the election of the BNP to the European Parliament*.
- 147 A. Meleagrou-Hitchens, E. Standing, *Blood & Honour: Britain's far-right militants*, London: The Centre for Social Cohesion 2010 <http://www.socialcohesion.co.uk/files/1266837784_1.pdf>.
- 148 London Councils, London Statistics: Population and diversity facts <<http://www.londoncouncils.gov.uk/londonfacts/keyfacts/Populationanddiversityfacts.htm>>.
- 149 De mate waarin een buurt etnisch gemengd is, bleek in dit onderzoek geen invloed uit te oefenen. Veel meer is de sociaal-economische situatie van de bewoners bepalend voor de mate waarin zij hun (potentiële) steun geven aan extreemrechts.
- 150 *Searchlight Magazine* <<http://www.searchlightmagazine.com/>>.
- 151 R. Whitaker, P. Lynch, *Exploring the nature of support for UKIP: the 2009 European elections and beyond*.
- 152 R. Ford, M. J. Goodwin, *Something rotten in the heartlands? Ethnic competition, working class disaffection and the BNP challenge*, Manchester: University of Manchester 2010 <<http://www.ipeg.org.uk/staff/goodwin/documents/dcernworkingpaperfordgoodwin.pdf>>.
- 153 A. Meleagrou-Hitchens, E. Standing, *Blood & Honour: Britain's far-right militants*.

- 154 Informatie van C. Husbands.
- 155 *Statistisches Jahrbuch 2009*, Berlin: Amt für Statistik Berlin-Brandenburg 2010.
- 156 *Berliner Zustände 2008: ein Schattenbericht über Rechtsextremismus, Rassismus und Homophobie*.
- 157 Bundesamt für Verfassungsschutz (Red.), *Verfassungsschutzbericht 2008*.
- 158 Nationaldemokratische Partei Deutschlands (sinds 1964).
- 159 Deutsche Volksunion (vanaf 1987).
- 160 Het verschil van 100 tussen het eerdergenoemde aantal 1780 en 1880 heeft te maken met het voorkomen van personen in twee categorieën.
- 161 *Gewaltsignale an Berliner Schulen 2005/06: Handout zur Pressekonferenz am 13.12.2006*, Berlin: Senatsverwaltung für Bildung, Wissenschaft und Forschung Presse- und Öffentlichkeitsarbeit <http://www.berlin.de/imperia/md/content/sen-bildung/hilfe_und_praevention/gewaltpraevention/handout_gewalt.pdf?st art&ts=1273130528&file=handout_gewalt.pdf>.
- 162 Zie p. 5-7 voor een uitwerking van deze indicatoren.
- 163 I. van der Valk, W. Wagenaar m.m.v. F. Demant, *Monitor Racisme & Extremisme: In en uit extreemrechts*.
- 164 Ibid.

Bijlage I: Activiteiten en incidenten

I. Activiteiten van extreemrechtse activisten

Legale activiteiten

Demonstraties en manifestaties: 19

2004: 3

10 oktober: tientallen sympathisanten van Nieuw Rechts delen pamfletten uit tijdens een grote demonstratie van de FNV op het Museumplein.

Eind oktober: de pers besteedt veel aandacht aan de overlast die een groep Marokkaanse hangjongeren veroorzaakt in de Diamantbuurt. Nieuw Rechts organiseert een demonstratief bezoek door de wijk. Antifascisten organiseren een tegendemonstratie en Michiel Smit moet de wijk onder politiebegeleiding verlaten.

3 november: de dag na de moord op Theo van Gogh organiseert het Platform voor de Vrijheid van Meningsuiting een Van Gogh-herdenking op het Stadionplein. Het Platform bestaat uit achttien partijen en organisaties, waaronder Nieuw Rechts. Tientallen demonstranten zijn bij de herdenking aanwezig.

2005: 2

26 januari: de Nationale Alliantie demonstreert voor de speciale rechtbank in Osdorp. Daar begint op dat moment het proces tegen Mohammed B., de moordenaar van Theo van Gogh. Een aantal leden van de Nationale Alliantie toont spandoeken met teksten als: 'Linkse kerk = eigen volk barst' en 'Stop de ontwitting, immigratiestop nu'. De politie neemt een spandoek met de tekst 'Media, politiek en justitie zijn islamcollaborateurs' in beslag omdat het te beledigend is. Na afloop krijgt de Nationale Alliantie het spandoek terug op de voorwaarde dat zij niet naar de rechtbank terug zullen keren.

5 december: Voorpost demonstreert voor dezelfde rechtbank. Op dat moment start het proces tegen de Hofstadgroep. Voorposters dragen

spandoeken met teksten als ‘Geen djihad in onze straat!’, en ‘Niet blij in Nederland? Hand in hand terug naar eigen land!’.

2006: 5

25 februari: webloggers organiseren in Amsterdam een demonstratie voor de vrijheid van meningsuiting naar aanleiding van onrust over cartoons van Mohammed in Denemarken. Er komen ook extreemrechtse activisten op af. Dit leidt tot confrontaties met linkse tegenstanders.

27 mei: de Nationale Alliantie organiseert een demonstratie tegen de vereniging Martijn, behartiger van de belangen van Nederlandse pedofielen. Burgemeester Cohen geeft de Nationale Alliantie toestemming om in Amsterdam-Zuid te demonstreren, maar als AFA ook een demonstratie aankondigt in de directe omgeving van Martijn, wil hij beide verbieden. AFA trekt zich hierop terug. De NA mag onder strikte begeleiding demonstreren van station WTC naar het Olympiaplein en weer terug. Ongeveer dertig demonstranten komen gezamenlijk aan per trein. Ze dragen kleding voorzien van nazistische symboliek zoals runentekens, SS-totenkopf, 88 (Heil Hitler) en Keltische kruizen. AFA probeert de demonstratie te verstoren. De politie arresteert 21 tegendemonstranten.

Michiel Smit van Nieuw Rechts laat in 2006 drie keer demonstratief van zich horen. 1 oktober en 5 november: Smit komt met een aantal aanhangers naar de spreeksteen in het Oosterpark, die daar is neergezet ter herinnering aan de favoriete bezigheid van Theo van Gogh: het vrije denken en spreken en het bekritisieren van de ‘boven ons gestelden’. In beide gevallen maken antifascisten het Smit onmogelijk te spreken.

9 oktober: studievereniging Machiavelli organiseert op de Universiteit van Amsterdam een debat tussen Michiel Smit en de Partij voor Naastenliefde, Vrijheid en Diversiteit, die in opspraak was gekomen naar aanleiding van standpunten over pedofilie. Machiavelli ontvangt berichten over een tegendemonstratie van antifascisten en last de bijeenkomst af.

2007: 3

In 2007 laat de NVB tweemaal van zich horen. September: de NVB organiseert een demonstratie tegen het tijdelijk verplaatsen van een oorlogsmonument, het zogenaamde Witte Kruis, voor de bouw van de Westermoskee. Binnen extreemrechts werd er ook kritiek geleverd op de keuze om hiertegen te demonstreren. Het oorlogsmonument is immers een symbool voor het verzet tegen nazi-Duitsland. Stadsdeelraad De Baarsjes besluit in eerste instantie om het Witte Kruis permanent te verwijderen, maar nadat verschillende media aandacht aan de kwestie besteden, besluit de stadsdeelraad het monument alleen tijdelijk te verplaatsen. De NVB krijgt toestemming om in De Baarsjes te demonstreren, van het Surinameplein naar de bouwplaats aan de Kostverlorenkade. Het gelegenheidscomité 'Comité NVB nee' kondigt een tegendemonstratie aan op het nabijgelegen Mercatorplein. Als de extreemrechtse demonstranten zich verzamelen op het Surinameplein worden ze aangevallen door een groep tegendemonstranten, waaronder voetbalsupporters. De politie begeleidt de NVB-demonstranten vervolgens in bussen de stad uit.

24 november: de NVB wil een demonstratie organiseren tegen 'het multicultureel geweld' in Slotervaart waarover die maand onrust in het stadsdeel is ontstaan. Een leerling van het Technisch College Amsterdam werd door een medeleerling doodgestoken en een psychiatrische patiënt werd door de politie doodgeschoten nadat hij twee agenten verwond had in het politiebureau. Burgemeester Cohen verbiedt een demonstratie in het stadsdeel zelf, maar wil de NVB wel toestaan ergens anders in de stad te demonstreren. De NVB ziet hiervan echter af.

1 december: een groepje rechtse en extreemrechtse webloggers houdt een kleine manifestatie op de Dam. Ongeveer twintig personen zijn aanwezig. Ze richten zich op de 'rechtspraak, godsdienst en de leugens van de politiek'.

2008: 2

26 januari: de organisatie SIOE Nederland, een onderdeel van 'Stop the Islamisation of Europe', houdt een demonstratie op de Dam. De thema's van de demonstratie zijn: stop de inperking van vrijheid van meningsuiting en expressie, stop politieke correctheid, stop de bouw van moskeeën,

democratie geen theocratie, geen sharia, stop islamisering. Een veertigtal mensen komt af op de oproep 'om onze vrijheid terug te pakken' (die door diverse extreemrechtse websites werd overgenomen), onder hen een aantal bekende extreemrechtse personen. De demonstranten willen tevens Denemarken ondersteunen naar aanleiding van de reacties op de anti-islam cartoons. Antifascisten organiseren op de Dam een tegemonstratie. Er is veel politie aanwezig om beide groepen te scheiden.

16 april: in 'de bunker' in Amsterdam Osdorp vindt de rechtszaak plaats van de moordenaar van Pim Fortuyn, Volkert van der G. tegen *De Telegraaf*. Hij had de zaak aangespannen omdat *De Telegraaf* hem beschuldigde van een tweede moord. Voor het gerechtshuis staat een bekende rechtsextremist met een spandoek waarop staat 'Volkert wanneer mag je het land uit?'. Op de publieke tribune zitten mensen in T-shirts met een afbeelding van het hoofd van Volkert van der G. voorzien van een vizier en de tekst 'jachtseizoen geopend'.

2009: 3

28 januari: het Dispuut Batavia wordt opgericht tijdens een bijeenkomst in Amsterdam. Het Dispuut is aanvankelijk een JOVD-dispuut (de jongerenafdeling van de VVD) waar vooral Voorpost-leden in zitten.

Op 6 maart wil Dispuut Batavia een cantus, een studentikoos zang- en drinkfestijn, houden in aanwezigheid van Vlaamse studenten van de Belgische Nationalistische Studentenvereniging. Dispuut Batavia splitst zich hierna af en houdt op 14 mei een bijeenkomst in een kroeg in Amsterdam waarbij vijf leden van Voorpost aanwezig zijn.

27 juni: de extremistische dierenrechten actiegroep Met de Dieren Tegen de Beesten, die nauw verbonden is met Voorpost, organiseert een landelijke anti-halal actiedag tegen ritueel slachten. Er wordt gedemonstreerd bij winkels van Albert Heijn, C1000, Deen en Hoogvliet in Alkmaar, Amsterdam, Capelle aan de IJssel, Den Haag, Eindhoven, Leiden, Rotterdam, Zaandam en Zoetermeer. Het is niet bekend bij welke winkels in Amsterdam werd gedemonstreerd. In de folders die worden uitgedeeld staat onder andere: 'Meer moslims in Nederland betekent

meer ritueel (onverdoofd) slachten, waardoor dieren een gruwelijke doodstrijd voeren.’

2010: 1

20 januari: de PVV organiseert voor de rechtbank aan de Parnassusweg een demonstratie ter ondersteuning van Geert Wilders. Op deze dag begint het proces tegen Wilders op verdenking van groepsbelediging en het aanzetten tot haat en discriminatie. Er komen ongeveer driehonderd mensen af op de oproep om de vrijheid van meningsuiting te beschermen. Onder de demonstranten zijn verschillende bekende rechtsextremistische personen. Een aantal van hen is afkomstig uit Amsterdam, zoals Wim Beaux en een aantal kopstukken uit de NVB.

Folderen en plakken: 8

2004: 3

15 januari: een poster van Nieuw Rechts met de tekst ‘Spreek Nederlands!’ wordt bij de Hogeschool van Amsterdam verwijderd.

20 maart: Nieuw Rechts last een flyeractie in het centrum af in verband met het overlijden van prinses Juliana. De actie was bedoeld tegen het ‘gedogen van steun aan terrorisme’ en richtte zich tegen de aanwezigheid van Juan Ramon Rodriguez Fernandes in de stad. Deze kraker uit Barcelona werd ervan verdacht lid te zijn van de ETA.

25 november: Jong Rechts, de jongerenorganisatie van Nieuw Rechts, deelt folders uit bij bioscoop Tuschinski tegen een film over Che Guevara. Er worden ook Nieuw Rechtsstickers geplakt.

2005: 2

11 maart: aan de achterkant van het Centraal Station worden stickers van Voorpost met de tekst ‘Geen djihad in onze straat’ aangetroffen. Ze zijn geplakt op posters van de film *Paradise Now* van regisseur Hany Abu-Assad over de laatste 24 uur van twee Palestijnse zelfmoordterroristen.

29 november: achter het Centraal Station worden opnieuw stickers van Voorpost aangetroffen met de tekst ‘Geen djihad in onze straat’. Ze zijn weer op de filmposter van *Paradise Now* geplakt.

2006: 3

4 januari: in de Gerard Brandtstraat zijn stickers van Voorpost in de vorm van een hakenkruis geplakt. ‘Geen djihad in onze straat’.

Maart: rond deze tijd wordt een verkiezingsposter van de CD aangetroffen in de Burgemeester Roëllstraat.

4 maart: aanhangers van de CD verspreiden folders in de Spaarndammerbuurt.

Illegale activiteiten

Geweld: 3

2005: 1

19 september: in Noord mishandelt een Voorpostsympathisant en skinhead zijn buurman. Er is duidelijk sprake van een incident met een racistisch karakter. De dader roept ‘jodenvriend’ en ‘nikkerlover’. Hij wordt in juli 2006 veroordeeld tot 60 uur werkstraf met een proeftijd van 2 jaar en een boete van 100 euro en 200 euro schadevergoeding.

2006: 1

11 april: in Noord wordt ’s nachts een kraakpand aangevallen door een extreemrechtse Voorpostgroep uit Almere. Ze gooien onder andere een brandbom.

2008: 1

20 augustus: bij de boekpresentatie van Wijnand Duyvendak in de openbare bibliotheek wordt de auteur door activisten van Voorpost met taart besmeurd (zie hoofdstuk 5). Er worden pamfletten verspreid waarin Duyvendak voor ‘terrorist’ wordt uitgemaakt.

Bedreiging: 10

2004: 1

4 maart: een persfotograaf krijgt drie extreemrechtse activisten aan de deur, die eerder bij zijn buurman aanbelden met de vraag of hij nog op het adres woonde. Ze maken foto's van zijn huis en proberen hemzelf op de foto te zetten. Het gaat om twee Jonge Fortuynisten en een NNP'er. Ze zijn gearresteerd door politie. Volgens een verklaring van de Jonge Fortuynisten betrof het hier 'onderzoek naar de groeperingen die ons hebben bedreigd'.

2005: 1

8 april: nadat de Rotterdamse rechtbank de van terrorisme verdachte Samir A. heeft vrijgesproken, wordt zijn Amsterdamse advocaat op internet bedreigd. Op het forum van www.pim-fortuyn.nl is zijn foto gezet met daarnaast een afbeelding van een vurend automatisch pistool. Ook het kantooradres en foto's van zijn collega's staan erbij. Een forumlid schrijft: 'Ook maar even een pooltje maken voor iemand die op onderstaand adres een dodelijk explosiefje naar binnen rolt.'

2006: 1

15 februari: een betrokkene bij de ontvoering van Roel van Duijn in de jaren zeventig, stuurt haatmails naar GroenLinks ter attentie van Roel van Duijn (zie hoofdstuk 5).

2007: 3

Februari: Gert Hekma, docent homo- en lesbische studies aan de Universiteit van Amsterdam, wordt na zijn deelname aan een jongerenboot van de Gay-pride overspoeld met doodsbedreigingen (zie hoofdstuk 5).

Augustus: een joodse organisatie ontvangt een brief van de nazistische organisatie NSDAP-AO. Op de brief staat een hakenkruis met daarbij de tekst: 'Bevrijdt europa van de joden.' Van de brief wordt aangifte gedaan.

September: een joodse organisatie ontvangt een brief van de nazistische organisatie NSDAP-AO, met de tekst: 'Van Joden en Moslims moet de hals zonder verdoving doorgesneden worden! Joden en Moslims zijn

misdadigere dierenbeulen! Joden en Moslims moeten vergast worden! Het zijn geen mensen, maar misdadigers!!' En: 'BEVRIJDT EUROPE van de JODEN!!!' Op de brief staat ook een hakenkruis.

2009: 3

20 januari: advocaat Gerard Spong uit Amsterdam krijgt persoonsbeveiliging na honderden dreigmails. Aanhangers van Geert Wilders bestoken de strafpleiter sinds het Gerechtshof Amsterdam bekendmaakte Wilders te zullen vervolgen, mede op aangeven van Spong (zie hoofdstuk 5).

20 januari: ook Nederland Bekent Kleur ontvangt sindsdien haatmails en doet aangifte. Er zitten meerdere doodsverwensingen en bedreigingen tussen (zie hoofdstuk 5).

Maart: de president van de rechtbank Amsterdam vertelt in *NRC Handelsblad* dat ook het Gerechtshof Amsterdam de afgelopen weken bestookt is met haatmails van mensen die protesteren tegen het besluit om Geert Wilders te vervolgen wegens discriminatie.

2010: I

8 juni: een aantal leden van Voorpost verstoort in het debatcentrum de Balie een bijeenkomst over islamitische sharia-rechtspraak. Daarbij uiten ze ook bedreigingen. Ze ontvouwden een spandoek met daarop de tekst: 'stop islamisering van Nederland www.voorpost.org'. Een van de Voorpostleden, die zelf veroordeeld is wegens het schenden van een joodse begraafplaats, beschuldigt de aanwezige Mohammed Cheppi van antisemitisme. Ook bedreigt hij de aanwezigen door te stellen dat Voorpost gaat voorkomen dat de sharia wordt ingevoerd en dat dit een 'laatste waarschuwing' is en dat er anders 'andere actiemethodes' worden gebruikt. Een uitnodiging om verder te discussiëren laten de Voorpostleden aan zich voorbijgaan, evenals de uitleg dat er helemaal geen sharia-rechtbank is.

Bekladding: 6

2004: 2

17 februari: het winkelcentrum Molenwijk in Noord is beklad met racistische kreten en neonazistische White Power-logo's.

21 april: oud-kraakpand Vrankrijk in de Spuistraat wordt beklad met de tekst 'Wie stopt extreemlinks?'

2006: 2

15 mei: bij het Van Markenplantsoen in Diemen wordt antisemitische en racistische graffiti aangetroffen: White Power-symbolen en 'kutneger' en 'rotjood'.

30 juli: op zes plekken in Duivendrecht worden dit weekend racistische leuzen en runetekens op muren gekalkt. De bibliotheek, het dorpshuis en een supermarkt worden beklad met onder meer de tekst 'Sassem', als verwijzing naar extreemrechtse jongeren uit Sassenheim.

2007: 1

Oktober: begin 2009 wordt iemand veroordeeld wegens de belediging van joodse mensen en het in bezit hebben van ongeveer 100 hakenkruizen.

2008: 1

17 augustus: op het raam van oud-kraakpand Vrankrijk in de Spuistraat wordt 'NSA' met een hakenkruis geklad.

2. Activiteiten met een extreemrechtse signatuur

Legale activiteiten

Folderen en plakken: 4

2008: 3

19 april: 's nachts worden rond het Amstelstation en op de Vrijheidslaan zelfgemaakte zwart-witposters met een afbeelding van Mohammed B.

geplakt. Op de posters staan teksten als ‘Assimileer of Verdwij. Bij voorkeur goedschiks’ en ‘Alle salafisten achter prikkeldraad’.

23 april: op een zuil tegenover het Stelle College (VMBO) in Oost worden plakaten met teksten geplakt: ‘Vandaag Salafist, morgen varkensvoer. Vandaag Gangsta, morgen compost’ en ‘Assimileer of verdwij. Bij voorkeur goedschiks’.

3 mei: onbekenden hangen affiches op in Zuidoost met opnieuw de tekst ‘Assimileer of verdwij, bij voorkeur goedschiks’. Vermoedelijk is dit een reactie op een tentoonstelling over de rol van Suriname en de Antillen tijdens de Tweede Wereldoorlog. De tentoonstelling *Wereldoorlog in de West* zou vanaf 1 mei enkele dagen te zien zijn in zorgcentrum De Drecht, maar moest worden verplaatst nadat enkele blanke bewoners hadden bedreigd de 5 mei-viering op een nabijgelegen plein te verstoren.

2009: I

Mei/juni: op verschillende plaatsen in Zuideramstel worden antisemitische stickers geplakt.

Illegale activiteiten

Geweld: 6

2004: 3

Juli: tijdens het Landjuweel festival in Ruigoord ontstaan ruzie en een vechtpartij met een groep skinheads uit Osdorp. Na afloop verschijnt op hun site een aankondiging van een plan om de kerk in Ruigoord – het gemeenschapsgebouw – in brand te steken. Een paar dagen later wordt inderdaad vuur bij de kerk ontdekt.

November: op de Dam in Amsterdam herdenken twintigduizend mensen Van Gogh. Enkele tientallen extreemrechtse gabbers zijn hierbij aanwezig. Anil Ramdas, publicist en voormalig directeur van de Balie, staat bij het podium. Een man maakt een racistische opmerking, voegt Ramdas toe dat hij daar als kleurling niets te zoeken heeft en geeft hem een vuistslag in het gezicht.

In de maanden na de moord op Van Gogh wordt de woning in Noord van de voorzitter van de HTIB regelmatig bekogeld met eieren en stenen. Er wordt geplast in zijn brievenbus en er wordt vuurwerk naar binnen gegooid (zie hoofdstuk 5).

2005: 1

14 september: een als joods herkenbare jongen loopt langs sportvelden in Amstelveen. Wanneer hij een groep van acht tot tien jongeren met bomberjacks passeert, roept één van hen: ‘Hé, is hij een jood.’ De joodse jongen loopt door, waarna hij voor ‘rotjood’ en ‘kankerjood’ wordt uitgemeakt. De joodse jongen blijft doorlopen.

2009: 2

17 januari: onbekenden gooien een molotovcocktail tegen de deur van een veilinghuis dat is gevestigd in het gebouw van de voormalige synagoge in de Lekstraat, Rivierenbuurt. Boven de deur staan Hebreeuwse teksten. Volgens de media zagen getuigen na de aanslag twee onbekende mannen op een motorfiets wegrijden. Het bestuur doet aangifte. Voorafgaand aan de brandaanslag was de synagoge schriftelijk bedreigd.

4 februari: een onderhoudsmonteur ontdekt dat een joodse instelling in Amstelveen is beschoten en schakelt de politie in. Er zit een kogelgat in een ruit. De beschieting zou in de nacht van 2 op 3 februari hebben plaatsgevonden. Volgens de politie is het niet zeker dat er een verband is met het feit dat het om een joodse instelling gaat, want er verblijven ook Oost-Europeanen. De instelling ontving eerder een anti-Joodse brief.

Bedreiging: 6

2004: 5

23 februari: stadsdeel Oud-West ontvangt een bedreigende brief gericht aan een niet bestaande SP-fractie met de tekst: ‘bloed aan de handen van buitenlander kwijl-kwijlpolitici’.

8 maart: een Amsterdams-joodse familie met een joodse achternaam wordt gebeld. De beller laat Duitse marsmuziek horen.

2 november 2004: een anonieme beller kondigt bij het *Amsterdams Stadsblad* aan dat hij en een groep Hollanders gaan afrekenen met de Arabieren. ‘We laten ons niet afslachten!’

4 november 2004: tegenover de Pakistaanse moskee Al Karam in de Willibrordusstraat in De Pijp wordt een afgehakte varkenskop ontdekt. De politie maakt er werk van, maar de daders zijn nooit gevonden.

5 november 2004: zeven allochtone winkeliers in de Van Woustraat krijgen een poederbrief waarin de afzender moslims oproept het land te verlaten. De stof blijkt onschuldig, maar de brief was dat niet. Zij was gericht aan ‘gore slagers’.

2005: I

Maart: bij de regiopolitie Amsterdam-Amstelland wordt melding gedaan van een joods meisje dat antisemitische dreigbrieven ontvangt.

Bekladding: 24

2004: IO

Maart: een buurtservicepunt wordt bespoten met hakenkruizen en de tekst ‘Joden’.

April: op een muur van een jongereninloopcentrum wordt een hand geverfd met daarin een vuurwapen gericht op een davidster.

28 april: op een bouwkeet bij de joodse begraafplaats in Amstelveen worden bekladdingen met toespelingen op kampen e.d. aangebracht, een tekening van prikkeldraad en de tekst ‘filthy jews’.

Juni: op de muur van een school wordt in graffiti de tekst ‘Hitler voc de jode’ gespoten, daaromheen staan diverse hakenkruizen.

8 juni: een affiche van het Joods Historisch Museum op de Ceintuurbaan is beklad met een davidster waardoorheen de tekst ‘moord’ geschreven is, een hakenkruis door de letter s van Israël en losstaande hakenkruizen.

16 juni: op het trottoir voor het huis van een joodse bewoner is een hakenkruis geklad.

24 juni: op de muur van het huis van een joodse bewoner staat groot 'NSB' geklad.

14 juli: op een lantaarnpaal aan het Rokin is een davidster met een hakenkruis geklad.

Augustus: gedurende een half jaar staat op de boxdeur van een bewoner: 'Jood Dood', een davidster en ss-tekens.

6 november: na de moord op Theo van Gogh wordt het kantoor van de Marokkaanse organisatie EMCEMO in de Oosterparkstraat beklad met rode verf.

2005: 8

Januari: op een bedrijf worden leuzen geklad: 'kankerjoden' en 'mafkut' en hakenkruizen.

21 januari: in de voordeur van een bewoner van de Rivierenbuurt wordt een hakenkruis gekrast.

Maart: er worden bekladdingen aangetroffen bij een park in Amsterdam-Oost: 'Joden het land uit'.

4 april: op het oorlogsmonument aan de Jan van Eyckstraat worden een davidster, het woord 'Hebrew' en een manshoge karikatuur van een Jood met een grote neus, keppel en slaaplokken geschilderd.

April: in een trapportaal in Zuid wordt een hakenkruis geklad met een ss-teken en de tekst: 'Je kankermoer is geneukt door Hitler'. In het appartementengebouw wonen joodse bewoners.

September: een verkeersbord in Zuidoost is beklad met een hakenkruis en een davidster.

November: de woning van een bewoner van Joodse afkomst is met zwarte verf beklad: 'Vuile smeer jood verdelger'. Daarbij is een hakenkruis getekend. Zijn huis is bekogeld met eieren.

25 november: het beeld van Anne Frank op het Merwedeplein wordt overgoten met roze verf. In het trappenhuis van haar voormalige woning staat het woord 'Bitch' geklad.

2006: 3

16 januari: op de Wingerdweg in Noord staan op het consultatiebureau twee grote Keltische kruizen.

April: op een tuindeur wordt een hakenkruis gekrast met de tekst 'vieze jood'.

9 mei: moskee El Hijra aan de Burg. Rendorpstraat wordt vernield en beklad met een hakenkruis. Een 39-jarige man is gearresteerd en veroordeeld tot een boete van 300 euro.

2008: 2

25 januari: een auto die geparkeerd staat voor een joodse instelling in Amsterdam wordt bekrast met een hakenkruis en de banden worden lek geprikt.

De synagoge in de Obrechtstraat wordt beklad met hakenkruizen.

2009: 1

November: er worden hakenkruizen geklad op de Bethlehemkerk, Zwamburgerlaan in Noord.

Bijlage II: Lijst van afkortingen

ADB	Anti Discriminatie Bureaus
AFA	Anti Fascistische Actie
AOR	Amsterdams Onderwijsadviespunt Radicalisering
BNP	British National Party
CD	Centrumdemocraten
CP'86	Centrumpartij '86
CIDI	Centrum Informatie en Documentatie Israel
DNA	De Nationale Amsterdammer
DVU	Deutsche Volksunion
HINAG	Hulp aan Invalide oud-Oostfrontstrijders, Nabestaanden, politiek Gevangenen e.a.
HR	Hoge Raad
HTIB	Turkse arbeidersvereniging in Nederland
JOVD	Jongeren Organisatie Vrijheid en Democratie
KLPD	Korps Landelijke Politiediensten
LECD	Landelijk Expertise Centrum Discriminatie
LJN	Landelijk Jurisprudentie Nummer
LPF	Lijst Pim Fortuyn
MDA	Meldpunt Discriminatie Amsterdam
MDI	Meldpunt Discriminatie Internet
MDTB	Met de Dieren Tegen de Beesten
NA	Nationale Alliantie
NBK	Nederland Bekent Kleur
NCTb	Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding
NESB	Nationale Europese Sociale Beweging
NL	Northern League
NNP	Nieuwe Nationale Partij
NPD	Nationaldemokratische Partei Deutschlands
NSA	Nationaal-Socialistische Aktie
NSB	Nationaal-Socialistische Beweging
NSDAP	Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei
NSDAP-AO	Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei/ Auslands-Organisation
NVB	Nationalistische Volks Beweging
NVU	Nederlandse Volks-Unie

OM	Openbaar Ministerie
PVV	Partij voor de Vrijheid
Rb	Rechtbank
SIOE	Stop Islamisation of Europe
UKIP	UK Independance Party
UVA	Universiteit van Amsterdam
VIOS	Veiligheid In en Om School
VNN	Volksnationalisten Nederland

Over de auteurs

INEKE VAN DER VALK is senior onderzoeker bij de Anne Frank Stichting. Zij studeerde onderwijskunde en etnische studies en promoveerde in het raakvlak van sociale wetenschappen en tekstwetenschap op een vergelijkend onderzoek naar beeldvorming over etnische kwesties in de politiek in Nederland en Frankrijk, met speciale aandacht voor extreemrechts: *Difference, Deviance, Threat* (Amsterdam, 2002). Voorheen werkte zij onder meer bij de Universiteit van Amsterdam, waar zij in samenwerking met de Universiteit van Wenen deelnam aan internationale onderzoeksprojecten op het gebied van racisme. Haar eerdere publicaties gaan over racisme, beeldvorming, mensenrechten, burgerschap en inburgering, het minderhedenvertoog, migratiegeschiedenis en onderwijs en opvoeding. Zij schreef onder meer *Harde Werkers, de geschiedenis van migranten langs Rijn & Lek (1945-1985)* (Zutphen, 2009) en is coauteur van de publicatie *In en Uit Extreemrechts* (Amsterdam, 2010), een uitgave van de Monitor Racisme & Extremisme.

WIL VAN DER SCHANS is criminoloog en onderzoeker bij de Anne Frank Stichting. Hij doet sinds geruime tijd onderzoek naar politie, inlichtingendiensten en vreemdelingenbeleid. Van der Schans is onder meer coauteur van *Keizer in lompen: politiesamenwerking in Europa* (Breda, 2003), *Ruimte voor het recht: een onderzoek naar het demonstratierecht in Den Haag in de periode 2000-2005* (Amsterdam, 2006) en *Onder druk: terrorismebestrijding in Nederland* (Amsterdam, 2006).

Over het project *Monitor Racisme & Extremisme*

Met de *Monitor Racisme & Extremisme* wordt beoogd uiteenlopende vormen van racisme, extremisme en reacties op deze verschijnselen te volgen en daarover periodiek te rapporteren. Hierbij wordt gekeken naar zowel uitingsvormen, bijvoorbeeld politiek georganiseerd racisme, als ook naar uitsluitingsvormen, zoals horecadiscriminatie. Voorts worden verschillende soorten slachtoffers én daders geïdentificeerd. Dit kan betrekking hebben op autochtonen en allochtonen, waarbij laatstgenoemden zich weer laten onderscheiden in diverse etnische minderheidsgroepen. De respons op racisme en extremisme kan variëren, zowel naar aard – bijvoorbeeld educatief, juridisch, bestuurlijk, politiek – als naar actoren, zoals overheden, media, politici en de *civil society*.

Het periodiek monitoren van racisme en extremisme, alsmede de respons op deze verschijnselen, dient diverse doelen. Er wordt getracht bij te dragen aan inzicht in de problematiek zelf en voorts in het vinden van oplossingen voor racisme en extremisme als maatschappelijk vraagstuk. Door longitudinaal onderzoek en daaruit voortvloeiende periodieke rapportages vindt accumulatie van kennis plaats. Er wordt een beeld verschaft over ontwikkelingen over de wat langere termijn.

Het monitorproject is in 1996 aan de Leidse universiteit gestart en in 1997 verscheen de eerste rapportage. Sinds 2001 wordt het onderzoek gezamenlijk uitgevoerd door de Universiteit Leiden en de Anne Frank Stichting.

Alle onderzoeksrapportages zijn te vinden op de website van het project www.monitorracisme.nl. De verslagen zijn verschillend van aard. Er zijn brede, algemene rapportages die ongeveer tweejaarlijks verschijnen en waarvan de ondertitel is genummerd, bijvoorbeeld: *Monitor Racisme & Extremisme, achtste rapportage*. Daarnaast verschijnen beknoptere verslagen – *cahiers* – met een tussentijdse actualisering van deelonderwerpen of over speciale onderwerpen, zoals discriminatie van Roma en Sinti en het ‘Lonsdalevraagstuk’. Voorts kan men op de website terecht voor alerhande documentatie over de onderwerpen van het monitorproject.

Eerder verschenen in deze reeks de volgende uitgaven:

RAPPORTAGES

Monitor racisme en extreemrechts: eerste rapportage. Jaap van Donselaar, 1997.

Monitor racisme en extreemrechts: tweede rapportage. Eindred. Jaap van Donselaar, 1998.

Monitor racisme en extreemrechts: derde rapportage. Jaap van Donselaar, 2000.

Monitor racisme en extreemrechts: vierde rapportage. Jaap van Donselaar, Peter R. Rodrigues, 2001.

Monitor racisme en extreemrechts: vijfde rapportage. Jaap van Donselaar en Peter R. Rodrigues, 2002.

CAHIERS

Racistisch en extreemrechts geweld in 2002. Jaap van Donselaar en Peter R. Rodrigues, 2003.

Opsporing en vervolging in 2002. Jaap van Donselaar en Peter R. Rodrigues, 2003.

Roma en Sinti. Peter R. Rodrigues en Maaike Matelski, 2004.

Het Lonsdalevraagstuk. Eindred. Jaap van Donselaar, 2005.

Monitor racisme en extreemrechts: zesde rapportage. Jaap van Donselaar en Peter R. Rodrigues, 2004.

Monitor racisme & extremisme: zevende rapportage. Onder red. van Jaap van Donselaar en Peter R. Rodrigues, 2006.

Monitor racisme & extremisme: achtste rapportage. Onder red. van Jaap van Donselaar en Peter R. Rodrigues, 2008.

Monitor racisme & extremisme: negende rapportage. Onder red. van Peter R. Rodrigues en Jaap van Donselaar, 2010.

Racistisch en extreemrechts geweld in 2006. Jaap van Donselaar en Willem Wagenaar, 2007.

Opsporing en vervolging in 2006. Marija Davidović en Peter R. Rodrigues, 2007.

Deradicaliseren in de praktijk. Froukje Demant, Willem Wagenaar en Jaap van Donselaar, 2009.

In en uit extreemrechts. Ineke van der Valk, Willem Wagenaar, met medewerking van Froukje Demant, 2010.